

LUFTLED

NORSK LUFTMILITÆRT TIDSSKRIFT // NORWEGIAN AIR POWER JOURNAL

NR. 2 JUNI 2024

TEMA: NATO LUFT- MAKT 75 ÅR

- Stronger than ever
- Alliert samarbeid – en bærebjelke
- Sverige inn i NATO
- New concepts

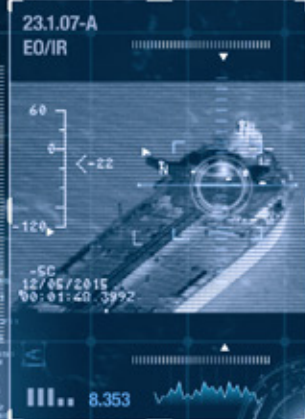
MQ-4C Triton

RUSSIAN SUBMARINE

FISHING VESSEL

OIL RIG

23.1.07-A
ISR

8.353

DAY/NIGHT | EO/IR | FMV

23.17.13-G
SPOT STRIP

6.466

SPOT | STRIP | IMAGERY

Unmatched Uncrewed Surveillance of the High North

NATO LUFTMAKT 75 ÅR

03

LEDER

Svein Holtan

08

STRONGER THAN EVER

Tod D. Wolters

10

STERKERE SAMMEN

Eirik Kristoffersen

12

ALLIERT SAMARBEID ER EN BÆREBJELKE

Rolf Folland

14

FORTID, NÅTID, FREMTID

Rolf Tamnes

18

**LUFTFORSVARET UNDER DEN
«KALDE KRIGEN»**

Einar Smedsvig

22

**INTERNASJONALE OPERASJONER ETTER
DEN KALDE KRIGEN**

Dag Henriksen

26

PÅ BEREDSKAP FOR NATO

Per Erik Solli

30

**EVOLVING NORWAY'S ROLE IN THE NATO
ALLIANCE**

James Black, Katja Fedina, and
Mattias Eken

34

SVERIGE INN I NATO

Tommy Jeppsson

38

NEW CONCEPTS FOR MODERN WARFARE

Rolf Folland and Tron Strand

42

NYTT FRA LUFTFORSVARET

50

LEDER LMS

Carl W. Wilhelmsen og
Ole Jan Holtsdalen

51

NEWSLETTER

52

LMS FORENINGSNYTT

HJØRNESTEIN I 75 ÅR

De daglige NATO-oppgavene er kjerneoppgaver for Luftforsvaret. Luftforsvaret er kontinuerlig på beredskap for NATO gjennom å holde oversikt i lufta med våre radarer og å skape et luftbilde som deles med alliansen. I tillegg er det til enhver tid kampfly på 15 minutters beredskap på Evenes. Luftforsvaret stiller også personell til å operere AWACS, Global Hawk/NATO AGS og C-17 transportfly, i tillegg til en rekke stabsfunksjoner rundt om i NATOs kommandostruktur. Personell fra Luftforsvaret bidro i NATOs eneste artikkel V operasjon da NATO AWACS støttet USA etter angrepene 11. september 2001.

NATO-alliansen er en hjørnestein i Norges sikkerhets- og forsvarspolitik. Oftest har det vært fokusert på alliansens artikkel V, der allierte forplikter seg til å komme hverandre til unnsetning om det verste skulle inntreffe. Vel så viktig er alliansens artikkel III, hvor hvert enkelt land forplikter seg til å kunne forsvare seg selv. Den nye langtidsplanen for forsvarssektoren som Stortinget nettopp har godkjent og forpliktet seg til er svært ambisiøs - og helt nødvendig. Satsingen skal bygge et forsvar og en nasjonal egenevne som skal ha nødvendig avskrekkende effekt, sette oss i stand til å håndtere hendelser opp til og med det nivået som utløser en artikkel V-mobilisering og ikke minst sørge for at vi er i stand til å holde ut til alliert hjelp kommer. I tillegg skal vi være i stand til å støtte andre allierte dersom de skulle ha behov for hjelp.

Vi skal heller ikke undervurdere viktigheten av at Norge som et svært rikt land omsider har forpliktet seg til å benytte minst 2% av BNP på forsvar slik NATO-landene ble enige om for 10 år siden. Planen som Stortinget enstemmig har sluttet seg til peker sågar mot 3% av BNP i 2032 gitt dagens prognoser over BNP-utvikling. Det

forestående NATO-toppmøtet i Washington D.C. og ikke minst utsiktene til en ny runde med President Trump har utvilsomt vært viktige motivasjonsfaktorer for Stortinget – på toppen av den alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen vi står i.

Langtidsplanen vil være krevende å gjennomføre, men i første rekke er det ikke en økonomisk utfordring. Stortinget har tradisjon for å i all hovedsak holde de forpliktelsene de har lovet i tidligere langtidsplaner, selv om det ikke alltid har vært bevilget ekstra ressurser når forutsetninger har endret seg. Denne gangen har Stortinget åpnet for betydelig fleksibilitet i gjennomføringen, og samtidig har de bedt om tilbakemelding fra regjeringen på status og fremdrift på planen gjennom en årlig stortingsmelding. Det er bra for styringen og det er bra at det blir mer åpenhet på hva som er den reelle statusen i Forsvaret. I 20 år ble vi fortalt at det meste var i orden, uten at det var helt riktig. Etter hvert fjernet Forsvarsdepartementet også den årlige statusen som tidligere ble synliggjort i Forsvarsbudsjettet. Kommisjonens brutale virkelighetsbeskrivelse har gitt tidenes forsvarsløft for Norge. Åpenhet i demokratiet er bra.

Alle forsvarsgrenene har behov for å øke antall ansatte og vernepliktige. Kampen om talentene blir antakeligvis den største utfordringen. Utdanningskapasiteten må åpenbart økes og det i seg selv er krevende. Samtidig er det for mange som slutter i Forsvaret før pensjonsalder. For å øke i volum er det akutt viktig å stoppe den negative utviklingen. I tillegg må det tenkes nytt i forhold til bruk av bruk av strategiske industripartnere. Det er ikke alle oppgaver i Forsvaret som må løses av militært utdannet personell. En ny tilnærming med mer bruk av industrien tvinger seg frem, om ikke annet så i en overgangsperiode mens Forsvaret bygges opp.

«Den nye langtidsplanen for forsvarssektoren som Stortinget nettopp har godkjent og forpliktet seg til er svært ambisiøs - og helt nødvendig»

SVEIN HOLTAN
Redaktør LUFTLED

LUFTLED

UTGIS AV LUFTMILITÆRT SAMFUND (LMS)

Luftmilitært Samfund
BK 9 Rygge flystasjon
Flyplassveien 300
1590 Rygge

E-POST: luftmils@online.no
TLF: 992 08 711
WEBSITE: www.luftmils.no

Forfatteren er ansvarlig for innholdet. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegget.

REDAKTØR: Svein Holtan
svein.holtan@gmail.com

FORSIDE: Generalsekretær Jens Stoltenberg leder NATO-møte.
Foto: NATO

WEBSITE: www.luftled.info

DESIGN, TRYKK OG DISTRIBUSJON: konsis.no

NESTE UTGAVE:

Desember 2024
Deadline materiell:
Medio november 2024

© All gjengivelse fra magasinet skal krediteres LUFTLED.

Miljømerket trykksak,
241 785

NATO SUMMIT

NATO summit i Paris desember 1957 med alle de 12 opprinnelige landene og Hellas, Tyrkia og Vest-Tyskland. Dette var første NATO møte hvor statslederne deltok etter den seremonielle signeringen av 4 april 1949.

Foto: NATO

NATO LUFTMAKT 75 ÅR

STRONGER THAN EVER

LUFTLED's special issue on 75 years of NATO air power is both timely and important. Although he was not the first to hold the office of Supreme Allied Commander Europe (SACEUR), it seems appropriate to begin this Foreword to the Norwegian air power journal by commemorating my favorite predecessor, General Lauris Norstad.

TEXT: GENERAL (RET.) TOD D. WOLTERS,
SUPREME ALLIED COMMANDER EUROPE, 2019–2022

An American officer of Norwegian descent, Norstad flew in combat and showed outstanding airmanship and leadership during World War II. He took command of the U.S. Air Forces in Europe (USAFE) in October 1950, assumed additional duties as commanding general of the Allied Air Forces in Central Europe under Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE) from April 1951, was designated air deputy to the SACEUR in July 1953, and then became the first aviator appointed as SACEUR, serving in that position from November 1956 to January 1963.

Norstad held senior leadership positions in NATO for nearly twelve years. His tenure spanned the Korean War, the formation of the Warsaw Pact, the Suez Crisis, the Soviet launch of Sputnik, increased Cold War tensions after the downing of an American U-2 spy plane over the Soviet Union, conflict with President Charles de Gaulle over France's nuclear programme, the erection of the Berlin Wall and far more. But despite this turmoil, Norstad succeeded in holding the Alliance together and explaining its importance to the citizens of NATO member nations. Norstad's statement that NATO encompasses both a shield (conventional forces) and a sword (nuclear forces) remains relevant today, as does his repeated characterization of NATO as a defensive Alliance.

Norstad is for me the perfect representative of NATO's hard-earned success. He added military strength to a political organization, emphasized the importance of the transatlantic link and of Alliance cohesion and unity, and stressed NATO's continuing imperative to adapt to

the ever-changing security environment. He was truly the 'European American,' an air force general and diplomat who managed to combine the political and military aspects of NATO, and better than anyone else understood air power's role in deterrence and defence. He always placed the Alliance's collective needs above purely national preferences. At a personal level, he also sought to remain a worthy physical representative of the organization he served, and succeeded admirably. A senior British civil servant took it even further: 'He looks like the North Atlantic Alliance.'

Today NATO stands stronger than ever, having grown from its original 12 members to 32 with the accession of Finland and Sweden. It can safely be said that NATO is the most important, relevant and successful politico-military organization of modern times. The Alliance represents the very embodiment of our transatlantic community, based on democratic values, common interests and a rules-based international order. As such, it constitutes the cornerstone of a prosperous and peaceful Europe.

Air power has always been an integral part of NATO's strength, unity and adaptability. It is indispensable to executing NATO's mission of deterrence, defence and reinforcement, from Massive Retaliation and Flexible Response to the current Concept for the Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area (DDA) approved in June 2020. As I stated at the time:

The DDA unites national, regional, and theatre-wide military efforts to a common

purpose. It provides nations with a framework to align respective national military deterrence activities in peacetime and, if directed, defend in crisis and conflict... all nested underneath the NATO 2030 initiative.

Looking to the future, air power will become even more important to maintaining collective security and defense by executing its four main roles: air superiority; intelligence, surveillance and reconnaissance; strike; and air mobility. In the words of General Montgomery, NATO's first Deputy SACEUR, 'if we lose the war

in the air we lose the war and we lose it quickly.' An understanding of this instrument of power is indispensable to enable new, creative approaches that advance not only jointness but also multi-domain operations. Air power interoperability – in equipment, doctrine and mindset – lies at the heart of any major campaign. Air power by design can move seamlessly through the peacetime-crisis-conflict spectrum. I am optimistic about the future when looking

at the number of European nations that are or soon will be operating fifth-generation fighter-bombers.

Let me take this opportunity to praise LUFTLED for its focus on the air domain and especially for publishing this special edition on 75 years of NATO air power. This journal has always contributed strongly to advancing air power competency – again reflecting the spirit of General Norstad, a voracious reader and thinker who always sought new knowledge and challenged established truths. ■

STERKERE SAMMEN

NATO fyller 75 år i år. Norge har vært medlem av den sterkeste og mest vellykkede militære alliansen siden starten i 1949. NATO er i dag sterkere enn noen gang. 12 land har blitt til 32 og siden 2014 har alle økt sine investeringer i forsvar. Finsk og svensk NATO medlemskap har styrket NATO ytterligere.

TEKST: GENERAL EIRIK KRISTOFFERSEN, FORSVARSSJEF

Våre naboer bidrar til et sterkere NATO, et sterkere Norden i rammen av NATO og bedre sikkerhet for Norge. I møte med en mer usikker og urolig tid står vi allierte sammen for å møte utfordringer.

De nordiske landene har kommet langt i å integrere vår luftmakt og de siste årene har de nordiske luftforsvar tatt samarbeidet videre. Med investeringene i nye kampfly og mer luftvern vil de nordiske landene til sammen ha en betydelig kapasitet som bidrar til å sikre våre nærområder. Det pågår for tiden diskusjoner i NATO om hvordan en skal lede luftmakt i den nordre delen av alliansens område. Et alternativ er å opprette en felles luftkommando i Norge for NATOs nordlige flanke. Avgjørelsene er ikke tatt, men uavhengig av fremtidig løsning fortsetter vi i Norden å integrere luftmakten i rammen av NATO.

NATOS INTEGRERTE LUFTFORSVAR

Vårt NATO-medlemskap er helt grunnleggende for et troverdig forsvar av landet vårt. Vi er en del av det som kalles NATOs integrerte luftforsvar. Hver eneste dag, året rundt. Vi utøver kontroll og varsling og vi har kampfly på høy beredskap. Vi har lang erfaring med å operere som en del av NATO og under alliansens kommando. Disse verdifulle erfaringene deler vi med våre finske og svenske kolleger. Vi har over mange år drevet øving og trening med kampfly på tvers av landegrensene i nord, også før Sverige og Finland søkte NATO medlemskap. Nå kan vi ta samarbeidet og erfaringsutvekslingen videre. Vi lærer av hverandre og vi ser muligheter fremfor begrensninger, som vi fikk demonstrert når en norsk F-35 landet og tok av på en vei i Finland.

SITUASJONSFORSTÅELSE I NATO

Norge skal ta sin del av ansvaret for situasjonsforståelsen i NATO. I våre nærområder er det viktig at Norge har

kapasitet til å overvåke de store havområdene våre.

Vi patruljerer jevnlig med P-8 maritime overvåkningsfly i nord for å vedlikeholde et godt situasjonsbilde for Norge og NATO. Vi har et ansvar for å bidra til god oversikt over russiske militære kapasiteter og bevegelser i våre omgivelser. Derfor er det betryggende både at våre P-8 fly leverer jevnt og godt, og at vi utvider vår evne til overvåkning. Satsingen i romdomenet på satellitter for overvåkning og kommunikasjon i nord er et eksempel på bedret evne. Ett annet eksempel er en større satsning på droner.

INTEGRERTE OPERASJONER

Jevnlig og konkret samarbeid mellom NATO-land styrker alliansen. F-35 familien blir stadig større.

Flere av våre nærmeste allierte har eller skal anskaffe P-8 maritime overvåkningsfly. Felles løsninger og standardisering gjør integreringen av luftmakt enklere. Norge er langt fremme i utviklingen av våre femte generasjonskapasiteter og sammen med nære allierte tar vi utviklingen videre. Vi opererer og forbedrer oss kontinuerlig. Vi har også kommet langt i å samvirke og integrere luftmakten i fellesoperasjoner med hele Forsvaret. Når amerikanske strategiske bombefly flyr tokt i våre nærområder bruker vi anledningen til å utvikle et tett samvirke med alle forsvarsgrener. Gjennom fellesøvelser med land- og

sjøstridskrefter utnytter vi luftmakten enda bedre.

INVESTERINGER I STERKERE LUFTMAKT

Sammen er vi sterkere. Det viser vi hver dag gjennom NATOs integrerte luftforsvar, gjennom øvelser, trening og operasjoner innenfor rammen av alliansen. NATO er en sprek 75-åring vi har vist at alliansen står sterkt, ikke minst i vår støtte til Ukraina. Sverige og Finlands inntreden i NATO er en styrke for alliansen og for Norges sikkerhet. Norge skal fortsette å utvikle vårt forsvar og bidra til vår del av vår felles sikkerhet. Sentralt i denne utviklingen står investeringer i en enda sterkere luftmakt. ■

NATO LUFTMAKT 75 ÅR

▼ **Sjef for det norske luftforsvaret**, generalmajor Rolf Folland hilser på egne og allierte operatører på Joint Air Operations Center (JAOC) under øvelse Nordic Response i mars 2024.

Foto: Fabian Helmersen/Forsvaret

ALLIERT SAMARBEID ER EN BÆREBJELKE

Luftforsvaret ble etablert under et alliert samarbeid i 1944 og i hele vår eksistens har alliert samarbeid vært en bærebjelke for utdanning, trening, øving og i operasjoner. Luftforsvaret er sterkt preget av britisk og amerikansk kultur, tenkning og teknologi, men med beina godt plantet i en god norsk grunnholdning.

TEKST: GENERALMAJOR ROLF FOLLAND,
SJEF LUFTFORSVARET

Norge gikk ut av andre verdenskrig med en ny forsvarsgren: Luftforsvaret. Luftforsvaret ble etablert for 80 år siden, i 1944 i Storbritannia. Vi har fortsatt mange sterke tradisjoner som ble etablert der. Norge gikk også ut av krigen med en dyrekjøpt erfaring. Vi kan ikke stå militært alene, men må være en del av en allianse med stormakts garantier, og denne må etableres og trenes i fredstid. Både nordiske og atlantiske muligheter ble vurdert av regjeringen og konklusjonen for 75 år siden var at Norge var med på å etablere NATO sammen med nasjoner som hadde vært våre allierte under krigen. I første rekke USA og Storbritannia, men også andre europeiske land.

TETT SAMARBEID MED USA

USA har vært garantisten i NATO og Norges viktigste allierte siden 1949, og det er de fortsatt. Luftforsvarets bånd til US Air Force er sterkt gjennom tiår med utdanning og operasjoner, og ikke minst gjennom alle de personlige relasjonene som er etablert gjennom flere generasjoner av flyvere og annet personell. Selv om det kanskje ikke har vært like tydelig for alle har Luftforsvaret også et svært tett samarbeid med US Navy gjennom utdanning og samarbeid knyttet til de maritime patruljeflyene, kanskje et av Norges viktigste bidrag til USA og til NATO gjennom hele den kalde krigen.

Luftforsvaret har i all hovedsak flydd amerikanske fly siden NATOs etablering og i dag er vår organisasjon tydelig preget av det tette samarbeidet, men fortsatt har vi en kultur som kommer fra Royal Air Force (RAF).

RINGEN ER SLUTTET

De siste årene har det blitt kommunisert tydelig at Storbritannia er en av Norges viktigste europeiske allierte. Vi har sammenfallende strategiske interesser med en

beliggenhet med storhavet som nærmeste nabo, Russland som aktør i nærområdene og USA som nærmeste allierte. Nå opererer igjen Luftforsvaret og RAF samme kampfly (selv om det er ulike varianter) for første gang siden vi begge opererte Spitfire. Selv om det er nær 80 år siden vi opererte sammen finner vi fort tilbake basert på vår felles historie og felles kultur. Vi har også felles maritime patruljefly med P-8 hvor samarbeidet er tilsvarende konstruktivt, målrettet og positivt. Jeg har stor tro på at dette vil utvikle seg og gi store synergier som vil tjene Norge vel, særlig ettersom USA også opererer F-35 og P-8. Med det nye samarbeidet med RAF kan vi si at ringen er sluttet etter nær 80 år.

NORDISKE MULIGHETER

Den nordiske versus den atlantiske diskusjonen på slutten av 1940-tallet har også kommet tilbake til sitt utgangspunkt. Jeg tilbringer mye tid med mine nordiske kolleger og signerte et samarbeidsdokument i mars 2023 for felles utvikling. Ikke i stedet for NATO, men i tillegg til. Nå har Finland og Sverige blitt medlemmer av den 75-årige alliansen og de nordiske mulighetene som ble diskutert før Norge ble NATO medlem kommer tilbake med ny kraft, og luftforsvarene ligger allerede langt fremme.

Det er en spennende tid å være sjef for Luftforsvaret med så mange nye muligheter bygd på historisk solide relasjoner til sterke allierte nasjoner, relasjoner som generasjoner før meg har bygd opp og vedlikeholdt. Å bli ansett som en god alliert og samarbeidspartner for de store nasjonene og de store luftforsvarene kommer ikke av seg selv, det krever profesjonalitet og dedikasjon i alle ledd. Vi skal huske på at i dag står Luftforsvaret på skuldrene til 80 år med innsats fra tidligere flysoldater, generaler og sivilt ansatte.

Som alle vet er de nye mulighetene basert på et mørkt bakteppe, men også med bakgrunn i ny teknologi. Jeg kjenner på

«Femte generasjons kampfly gir grunnlag for mer effektive operasjoner sammen med allierte, men ny teknologi gir kun effekt om vi tør å gjøre de nødvendige endringene også i hvordan vi organiserer og leder luftforsvaret»

ansvaret for å ta tak i og utnytte mulighetene for å utvikle Luftforsvaret til å trygge Norge og alliansen på best mulig vis med de til enhver tid tilgjengelige ressursene. Et perspektiv er å se våre tradisjonelle NATO-allierte sammen med de nye medlemmene og bidra til å styrke NATO i nord. Som mange har påpekt er det allerede en formidabel kampflyflåte i Norden. Når alle F-35 er levert og Sverige har sine nye Gripen vil det det være 250 kampfly, hvorav omtrent 150 vil være

F-35 i Norden. Men vi må også inkludere Storbritanniens Eurofighter og F-35B. I sum rundt 300 kampfly som er kun en kort flytur unna det nordiske operasjonsområdet.

UTVIKLING

Femte generasjons kampfly gir grunnlag for mer effektive operasjoner sammen med allierte, men ny teknologi gir kun effekt om vi tør å gjøre de nødvendige endringene også i hvordan vi organiserer og leder luftforsvaret. For å utnytte kampkraften maksimalt må den virke sammen med andre systemer i og utenfor Luftforsvaret. Et svært viktig tema for meg er derfor å få etablert en felles nordisk luftkommando som sammen med en NATO-kommando skal planlegge og utføre integrerte operasjoner, og det gir mest mening å se ressursene sammen med andre nære allierte, ikke minst USA.

Etter 80 år som forsvarsgren og 75 år som NATO medlem står Norge og Luftforsvaret støtt med USA som nærmeste og viktigste allierte, med en gjenopptakelse av tett samarbeid med RAF og med våre nordiske naboer i startgruppen som allierte samarbeidspartnere. Det er et bra sted å være når det igjen er krig i Europa. ■

▲ NATO har bestått i 75 år og klart seg rett så bra. Når det kom til stykket, så ingen land seg tjent med å forlate alliansen. Den evnet å tilpasse seg nye tider.

Foto: Stian Solum/Forsvaret

FORTID, NÅTID, FREMTID

Kriser, men også suksess er velkjente merkelapper på NATO. Her drøftes alliansens utfordringer og meritter; de tidlige formative år og viktige veivalg; Norges plass i NATO under den kalde krigen og den nye tidsepoken for alliansesamarbeidet formet fremst av Putins revisjonisme og nyimperialisme. Hvor går nå NATO og Norge?

TEKST:
ROLF TAMNES,
PROFESSOR EMERITUS
NUPI

NATO har alltid vært hjemsokt av kriser, ifølge samtidige beretninger til andpustne journalister og tankesmier. Det kan være riktig, men mest galt. Noen av utfordringene var likevel alvorlige: Den amerikanske trusselen i 1953 om å foreta en «agonizing reappraisal» dersom franskmenn og tyskere fortsatte å kives og blokkere tysk gjenopprustning. Under Suez-krisen tre år senere svingte USA svøpen overfor Storbritannia og Frankrike. I 1966 bestemte Frankrike seg for å gå ut av det integrerte militære samarbeidet og kom tilbake først i 2009. Hellas gjorde det samme i årene 1974–1980. Striden om euromissilene tidlig på 1980-tallet skapte mye motstand og dype motsetninger. «Out-of-area»-operasjonene etter den kalde krigen slet på samarbeidet, aller mest okkupasjonen av Irak i 2003 og den

fransk-tyske «axis of opposition». Et stort tiår senere overtok Donald Trump presidentskapet i USA og spredte liten glede. USA var i alle år misfornøyd med byrdefordelingen; mange i Washington så på mange europeiske land som gratispassasjerer.

Til tross for alt dette; NATO har bestått og klart seg rett så bra. Når det kom til stykket, så ingen land seg tjent med å forlate alliansen. Den evnet å tilpasse seg nye tider: bort fra en nokså ensidig vekt på kjernevåpen i 1950-årene til en mer fleksibel forsvarsstrategi kombinert med dialog i det neste tiåret, for deretter å bli sterkere enn noensinne på 1980-tallet. Etter den kalde krigen satte NATO seg nye mål og oppgaver – uteoperasjoner, partnerskap og nye medlemmer, men alliansen oppga aldri den tradisjonelle kjerneoppgaven kollektivt forsvar. Denne oppgaven får sin renessanse i ny tapning etter 2014.

En krevende reise med mange medlemmer og kryssende interesser, men landene maktet likevel å bygge sterkere nasjonale forsvar, reetablere felles forsvarsplaner og kommandostrukturer for å håndtere et nyimperialistisk Russland, og smått om senn blir NATO også et nav i den militære assistansen til Ukraina.

Bakenfor det hele finnes imidlertid en uro for en amerikansk «agonizing reappraisal»: Dype geopolitiske skifter vil kunne drive USA henimot Asia; indre amerikanske forhold – som demografisk endring og dysfunksjonell populisme – truer med å svekke USA vitale konvensjonelle og nukleære bidrag til europeisk sikkerhet. Uten USA, intet NATO. Mens man venter, feires suksess og enhet på NATOs toppmøte i juli 2024.

FORMATIVE ÅR OG STRATEGISKE VEIVALG

Norsk tenkning om krig og fred etter andre verdenskrig bygde på erfaringene fra krigen og innvarslet viktige endringer sammenliknet med tiden før 1940. Viktigste var forestillingen om at Norge nå var strategisk utsatt og ville bli angrepet på bred front i en stormaktskonflikt. Derfor trengtes både et sterkt nasjonalt forsvar og omfattende militær hjelp utenfra, som måtte forberedes i fred for å være effektiv i krig. Med den kalde krigen søkte Norge tidlig i 1948 å finne et ankerfeste: Kunne Norge om nødvendig få en forsvarsgaranti fra Storbritannia og USA? Denne søken mot vest uroet svenskene, som i stedet foreslo en skandinavisk forsvarspakt, hvor svensk alliansefrihet og nøytralitet kunne videreføres i en skandinavisk ramme. Forhandlingene førte ikke frem grunnet i første rekke norske innsigelser. Norge var tydeligere atlantisk i sin orientering og ville ha en mer robust garanti og våpenhjelp. Dessuten ville ikke Sverige inkludere Svalbard i en skandinavisk forsvarspakt, og det var utålelig for Norge. Heller ikke de første tanker om en transatlantisk ordning ivaretok norske forsvarsbehov: At landene i Brysselpakten av 1948 (Frankrike, Storbritannia og Benelux) skulle knytte seg til USA. Amerikanerne tenkte imidlertid bredere. For USA var det politisk-strategisk uklokt at et land som Norge falt utenfor; det kunne bli offer for sovjetisk trykk og lede til at flere land kom under press. For USA var Norge av militærstrategisk betydning i et sjømakt- og luftmaktperspektiv: For å sikre sjøforbindelsene over Atlanteren og understøtte luftoperasjoner mellom de to nye supermaktene. Derfor fikk Atlanterhavspakten av april 1949 et bredere nedslagsfelt. Norge, Danmark og Island kom med i en opprinnelig medlemskrets på tolv. For Norge bygde forsvarsgarantien nedfelt i paktens artikkel 5 i første rekke på amerikanske interesser og ressurser – en bilateral garanti innenfor en kollektiv ramme. Det integrerte forsvarssamarbeidet tok form etter utbruddet av Koreakrigen i 1950 og innebar at NATO ble satt opp i fred for å kunne håndtere angrep på kort varsel: et felles kommandoapparat, felles forsvarsplaner, samordning av styrker og etter hvert forhåndslagring for allierte styrker for å kunne bringe dem til krigens teatre ganske raskt.

NORGE I NATO UNDER DEN KALDE KRIGEN

Grunnlaget for norsk alliansepolitikk er posisjonen som en småstat i skyggen av en antagonistisk stormakt. Det egentlige norske forsvarskonseptet, slik det gjenspeiles i ord og handling, har derfor bygd på egeninnsats, omfattende hjelp utenfra og samtidig ulike former for arbeidsdeling mellom Norge og allierte. Skjematisk kan

▼ **Det norske forsvarskonseptet**, slik det gjenspeiles i ord og handling, har bygd på egeninnsats, omfattende hjelp utenfra og samtidig ulike former for arbeidsdeling mellom Norge og allierte. NIKE-systemet ble satt opp for å beskytte hovedstaden.

Foto: NATO

man si at den norske innsatsen dreide seg om å holde stand i den kritiske innledende fasen av en krig (holdetid), inntil alliert hjelp nådde frem og kunne spille en rolle. Nord-Norge fikk prioritet, fordi Sverige utgjorde en viktig buffer i øst og NATO-medlemskapet sikret betydelig ryggdekning i sør. Det norske forsvaret fikk også etter hvert en entydig defensiv innretning, fordi de store statene, fremfor alt USA, tok ansvaret for offensive operasjoner rettet mot sovjetiske baser og installasjoner.

Behovet for hjelp utenfra og «invitasjonspolitikken» overfor vestmaktene gjennom-syret norsk sikkerhetspolitikk fra 1948. Den fikk mange uttrykk. En av dem var utformingen av NATOs kommandostruktur, navet i operasjoner. Det ble i 1951–52 opprettet to strategiske kommandoer: en europeisk kommando under SACEUR og en atlantehavskommando i Norfolk, Virginia, under SACLANT. Under SACEUR ble det opprettet en nordkommando i Oslo. Denne imøtekom Norges ønske om å ha en operativ NATO-kommando på norsk jord, men de fremste allierte tenkte seg opprinnelig at Norge alene skulle inngå i denne underkommandoen. Norge lyktes til slutt med å inkludere Danmark og Schleswig-Holstein i kommandoens område. Storbritannia og USA var i utgangspunktet motvillige til å bli representert ved hovedkvarteret, men ga til slutt etter for norsk press. Forbindelsene mellom nordkommandoen og viktige allierte land ble styrket ved at en brite ble øverstkommanderende og en amerikaner sjef for luftstyrkene, «a hook in the nose of the US Air Force», som forsvarsminister Jens Chr. Hauge formulerte det senere. Like viktig sett i ettertid var det at Norge også kom inn under SACLANT, som også var sjef for USAs 2. flåte. Han fikk råderett over betydelige ressurser som ubåter, hangarskip og marineinfanteri. Mens SACEUR lenge var kontinentalfiksert, ble SACLANT stadig mer opptatt ikke bare av de atlantiske sjøforbindelse, men også nordlige havområder. Ikke til å undres over at norske aktører tidvis kunne leke med tanken om at det ville være best å knytte seg til Atlanterhavskommandoen først og fremst.

Et annet viktig spørsmål i invitasjonspolitikken var å få tildelt allierte forsterkningsstyrker til flankeforsvaret. Norge hadde tradisjonelt sett hen til britene, men de kom ut av krigen som en utarmet nasjon med

begrensede forsvarsressurser. Dette ble anskueliggjort i 1950, etter utbruddet av Koreakrigen og den krigsfrykt som da oppsto. Forsvarsminister Hauge forsøkte da å overtale britene til å forplikte seg overfor Norge, men der var det lite å hente. Hauge konkluderte derfor med at Norge fremtidig måtte lene seg mest på USA. Slik ble det, selv om briter og andre også etter hvert kom til å yte viktige bidrag til flankeforsvaret.

På 1950-tallet, under inntrykk av «massiv gjeldelse» som konsept, hvilte garantien primært på allierte kjernevåpen. Allierte styrker ble imidlertid i beskjeden grad tildelt eller øremerket de enkelte teatre, unntatt for de som var fast stasjonert fremskutt i fredstid, noe som ikke var tilfellet i Norge. Dette begynte å endre seg i 1960-årene, tilskyndet av overgangen til «fleksibelt svar» og sovjetisk styrkeoppbygging i nord. I løpet av de neste to tiår skulle det allierte engasjementet bli kraftfullt, med store amerikanske og andre allierte styrker tildelt Norge og nord. Disse ble i 1982 inkorporert i SACEURs Rapid Reinforcement Plan og kombinert med svært omfattende støtteordninger i Norge for å berede grunnen for allierte hjelpestyrker. På 1980-tallet hadde flankeforsvaret blitt ganske imponerende, selv om det også nå – som alltid – var mange svakheter.

Forsvarsminister Hauge var den fremste arkitekten i utformingen av etterkrigstidens forsvars- og sikkerhetspolitikk. En hovedtanke hos ham var at Norge måtte veie *avskrekking* bygd på nasjonal og alliert innsats mot *beroligelse* overfor russerne – og på samme måte behovet for å *invitere og integrere* allierte i flankeforsvaret og samtidig sette grenser for alliert virksomhet i fredstid gjennom praktisk *avskjerming*. Begrepsparene kom til senere, men det var Hauge som utmyntet den doble politikken, og han reflekterte mer innsiktsfullt om denne enn senere aktører og akademikere. Han var ikke bare den største kraften bak norsk NATO-medlemskap. Han formulerte også baseerklæringen i 1949 og begrunnelsen for grensesetting overfor alliert virksomhet i nord. Senere kom flere begrensninger innenfor samme tradisjon.

Begrensningene var ikke hogget i stein. Politikken var *dialektisk*. I perioder da norske myndigheter opplevde en uro for liten alliert støtte, søkte de å invitere støttmaktene til å engasjere seg sterkere, og det virket i sin tur

til å integrere Norge tettere i fellesforsvaret. Dette var tilfellet fra slutten på 1940-tallet, i 1970-årene og i retroperioden etter 2008. Tilsvarende var det om å gjøre å redde hva som reddes kunne når den allierte interessen ble mindre og ordninger forvitret, som på 1990-tallet. Om det fantes en slik dialektikk, fikk de fleste restriksjonene tidlig en dogmatisk karakter i hjemlig politikk, noe som gjorde det vanskelig å oppheve dem selv under nye omstendigheter.

ET MELLOMSPILL

Med slutten på den kalde krigen fremsto Russland var ikke lenger en manifest trussel, samtidig som uteoperasjoner stjal stadig mer oppmerksomhet og ressurser. Mot denne bakgrunn forvitret mye av byggverket for kollektivt forsvar og ordningene for alliert bistand til Norge. Det norske forsvaret råtnet på rot under inntrykk av økonomiske innsparinger og en vegring mot omstilling, som først skjedde etter årtusenskiftet. I denne situasjonen søkte Norge likevel å hegne om kollektivt forsvar som primær kjerneoppgave og bevare et visst alliert engasjement i nord. Norge var aldri blant entusiastene for «out-of-area», men så det som nødvendig å være «en god alliert». Det var heller ingen begeistring for å ta opp østeuropeiske land som medlemmer – det kunne dra oppmerksomhet og ressurser bort fra nord, men opposisjon var ingen opsjon.

KOLLEKTIVT FORSVAR I NY TAPNING

Fredens friminutt i Europa ble kortvarig. President Vladimir Putins maktbrynde og revisjonistiske politikk skulle innvarsle en ny tidsepoke. Baltere og polakker advarte tidlig. I vest fortsatte det meste som før. Norge sto i en mellomposisjon. Med nærområdeinitiativet i 2008 søkte Norge å vinne gehør i alliansen for at engasjementet «out-of-area» måtte kombineres med fornyet oppmerksomhet om å forsvare «in-area» eller NATOs territorium. Å gjeninnføre en kommandostruktur med regionalt ansvar var et viktig budskap, noe norske myndigheter gjentok med stor tydelighet i alle år etterpå. NATOs kursendring begynte først etter Ukraina i 2014. Kollektivt forsvar fikk da fornyet oppmerksomhet, med SACEUR som en viktig kraft i utmyntingen av nye planverk. Møysommelig ble sten lagt på sten, og innsatsen ble forsert etter Ukraina i 2022. Bunnplanken ble NATOs *Concept for Deterrence and Defence of the Euro-Arctic Area* (DDA), det første egentlige strategidokumentet for kollektivt forsvar i alliansen siden 1968. Ut fra denne vokser så en gruppe funksjonelle planer og tre regionplaner med hovedkvarter

og tildelte styrker. Det meste handlet lenge om østflanken, ikke nord, men gradvis har nordregionen fått større plass i tenkning og planer. Navet blir Norfolk, som har modnet gjennom to steg. I 2018 ble det setet for USAs revitaliserte 2. flåte og NATOs nye multilaterale *Joint Force Command*. Fem år senere konkluderte NATO med at denne kommandoen skulle bli del av NATOs kommandostruktur og at Finland og Sverige skulle inngå i denne. Slik oppstår nå en nordvestkommando som strekker seg fra Nord-Amerika via Nordatlanteren, Island og Storbritannia og til det nordlige og nordiske rom. For Norge ses her en lang linje. Man får en løsning som ivaretar landets store maritime interesser og som binder USA og Storbritannia til det norske interesseområdet.

Denne styrkingen av NATOs evne til avskrekking og forsvar vil langsiktig endre maktbalansen i Nord-Europa i NATOs favør. Svensk og finsk medlemskap og dypere nordisk forsvarssamarbeid utgjør ett viktig bidrag i en slik endringsprosess. Et annet er den økte britiske og amerikanske interessen for nordregionen. USAs engasjement blir mangesidig, innenfor etterretning, teknologi, nye domener og tradisjonelt forsvar. 37 «omforente områder» omtales i forslaget til *Defense Cooperation Agreements* mellom USA og fire nordiske land. Økt alliert øvings- og treningsvirksomhet i Norden og nordområdene – også fremskutt i Barentshavet – virker til å bedre interoperabiliteten og sende et signal til en motstander.

Om Norge arbeidet målbevisst for å revitalisere kollektivt forsvar og øke det allierte engasjementet overfor Norge og nordområdene tuftet på paktens artikkel 5, i hvilken grad bidro Norge selv mer til den felles forsvarssak og forventningen om byrdefordeling nedfelt i artikkel 3? Her oppsto en påfallende avstand mellom retorikk og realiteter. Etter 2014 ble det norske budskapet mer alvorstynget; vi sto overfor «en ny normal». Forsvaret måtte derfor gjenreises, og man måtte se til at det man hadde, vitterlig virket. Og det var grunn til optimisme: «Vår langtidsplan representerer et historisk løft for Forsvaret», fremholdt forsvarsministeren i 2016, og mye penger kom til. De nasjonale forsvarsutgiftene økte reelt med 53 prosent fra 2015 til 2022. Resultatet er imidlertid skuffende. Det rike Norge var ikke rede til å forplikte seg til NATOs mål om to prosent, ikke før i 2024. Etterslepet i Forsvaret ble etter hvert dramatisk, og Forsvarets evne til å bidra til NATOs kollektive forsvar var ifølge forsvarsjefen «mindre god» i både 2015 og 2022. Vi var vitne til et stort styringsproblem.

Forsvarskommisjonen tilrådet i 2023, under inntrykk av Ukrainakrigen, en kraftig oppbygging av Forsvaret, men poengterte også: «En forutsetning for det løftet kommisjonen tilrår, må være bedre organisering og ledelse av forsvarssektoren, og skjerpet styring og kontroll.» Langtidsplanen av april 2024 annonserer igjen «et historisk løft for Forsvaret». Det kan bety et taktiskifte, men stiller store krav til dem som er satt til å gjennomføre de høye ambisjonene; i planen blir styringsproblemene avspist med lange alminneligheter.

Mye gjøres nå i alliansen og nasjonal for å bedre avskrekking og forsvar. I hvilken grad søker man som tidligere å kombinere disse ambisjoner med beroligelse overfor russerne og grensesetting overfor allierte? Forsvarskommisjonen anbefalte å tenke nøye gjennom prinsipper for og praktisering av norsk avskrekking- og beroligelsespolitikk. Det gjaldt spesielt basepolitikken, restriksjoner på utenlandsk øvings- og treningsvirksomhet samt allierte operasjoner i nordområdene i tilknytning til norsk territorium. Kommisjonen mente at det var særlig fire forhold som aktualiserte behovet for en slik refleksjon. 1) Russlands aggressive opptreden. 2) Svensk og finsk NATO-medlemskap og spørsmålet om samordning og harmonisering av selvpålagte begrensninger. Svensk og spesielt finsk politikk og praksis vil bli mindre restriktiv enn den norske, spesielt overfor alliert virksomhet i grensenære områder.

3) Muligheten for økt flernasjonalt nærvær i Norge. 4) Moderne våpenteknologi, som vil bidra til at allierte kan gjennomføre oppdrag i nord uten å måtte trekke veksler på norsk område, spesielt i Barentshavet, hvilket kan gjøre det vanskeligere for Norge å influere på allierte operasjonsmønstre. Vanskelige sikkerhetspolitiske og operative avveininger som brytes mot en doktriner tradisjon.

QUO VADIS NATO OG NORGE?

Fremtiden er ikke lystig, men ikke uten håp. Det er ingen grunn til å regne med et positivt taktiskifte i russisk politikk og strategi, og utfallet av Ukrainakrigen er høyst usikkert. USAs engasjement i Europa vil ikke nødvendigvis vedvare på høyt nivå under inntrykk av det globale geopolitiske hamskiftet og hjemlige forhold i USA. Men NATO-Europa styrker seg og kan fremtidig påta seg et mye større ansvar. Mulighetene er spesielt store i Nord-Europa: En krets av stabile og ganske likesinnede overskuddsland, som vil ha stor militær slagkraft til sammen. En krets som kan utdype samarbeidet vesentlig og bestå som en kraft uaktet utviklingen i det transatlantiske og bredere europeiske forsvarssamarbeidet. Det forutsetter en vilje til å utnytte dette potensialet til fulle. ■

Denne artikkelen sto første gang på trykk i Norsk Tidsskrift for Sjøvesen.

▲ Det rike Norge var ikke rede til å forplikte seg til NATOs mål om to prosent, før i 2024. Regjeringen la frem forslag til ny langtidsplan i april 2024 og planen ble vedtatt i Stortinget 11 juni. Foto: Torbjørn Kjosvold/Forsvaret

▼ Første identifisering av russiske Blackjack. De første norske F-16 ankom i januar 1980 og i våren 1983 var 4 skvadroner oppsatt med flyet.

Foto: Luftforsvarsmuseet

LUFTFORSVARET UNDER DEN «KALDE KRIGEN»

«Den kalde krigen» og Norges NATO medlemskap formet Luftforsvaret fra bunn av og satte varige og dype spor. Teknologitvilling og tette internasjonale bånd og samarbeid er faktorer som utgjorde viktige katalysatorer for utviklingen av Luftforsvaret.

TEKST: GENERALLØYTNANT (P) EINAR SMEDSVIG

Begrepet «den kalde krigen» har mange og lange definisjoner. Store Norske Leksikon beskriver Den kalde krigen som «den intense politiske konfrontasjonen som oppstod mellom USA og Sovjetunionen i perioden 1945–1991.»

Sovjetunionens aggressive handlinger i Tsjekkoslovakia i 1948 var sterkt medvirkende årsak til at Norge ble medlem av Atlanterhavspakten i 1949. Med Krigen i Korea som bakteppe initierte NATO en omfattende opprustning og styrking av alliansens militære kapasiteter gjennom det vi kjenner som våpenhjelpen og Infrastrukturprogrammet. For Norge skapte dette den mest omfattende oppbygging av Forsvaret i norsk historie. Forsvaret ble en del av NATOs samlede kapasitet til å motstå et angrep fra

Sovjetunionen. NATO la gjennom sine doktriner og programmer føringer for utbyggingen av det norske forsvaret. Norsk basepolitikk, atompolitikk og selv pålagte begrensninger skapte i tillegg et spenningsfelt mellom politiske føringer og militære vurderinger. Oppbyggingen av Luftforsvaret ble sterkt preget i de første ti-år av den massive amerikanske våpenhjelpen som startet i 1951.

LUFTFORSVARET KOMMER HJEM

Det var ingen forsvarsgren som returnerte til Norge i 1945. Treningsleiren «Little Norway» i Canada hadde lagt grunnlaget for etableringen egne norske operative avdelinger i krigsårene. De vendte hjem med en imponerende krigsinnsats bak seg. Tapene hadde vært store. Avdelingene hadde vært fullstendig integrert i RAF (Royal Air Force) og opererte innenfor rammen av RAF.

Luftforsvaret hadde således opparbeidet et godt og solid erfaringsgrunnlag for operative flyavdelingers organisasjon og virksomheter. Men, all støttevirksomhet (vedlikehold- og forsyningstjenester mm) måtte bygges opp fra bar bakke. Luftforsvaret hadde heller ikke en struktur eller kultur fra før krigen å vende tilbake til. Etter hjemkomst ble jagerflyvirksomheten nærmest lagt ned. «Feltflyvingen» ble etablert på Gardermoen for å ivareta vedlikeholdsflyging av jagerflyene (Spitfire). I praksis var Luftforsvaret uten operative jagerflyavdelinger i en periode på to år.

Transportflyene fikk en rekke oppgaver da behovet for transporttjenester var enormt. Tilgjengelige transportfly ble samlet i en avdeling og fra juni 1945 utførte denne omfattende transportoppdrag/ruteflyging av både militær og sivil karakter.

All støtte fra RAF ble avsluttet i

november 1945, og Luftforsvarets operative avdelinger ble enten lagt ned eller sterkt redusert. Denne omfattende reduksjonen i operativ evne skapte også behovet for å bygge opp en organisasjonsstruktur fra bunnen. Status ved inngangen til 1946 var at Luftforsvaret i realiteten var uten operative kapasiteter.

LUFTFORSVARETS GJENOPPBYGGES: DE FØRSTE STEG

De første årene ble preget av både personstrid med utgangspunkt i interne konflikter fra krigen og ulike syn på hvilken strategi som skulle legges til grunn for oppbyggingen av hele Forsvaret. Luftforsvarets første plan for oppbygging var Treårsplanen 1946-49. Luftforsvaret operative evne skulle baseres på det materiellet som de da hadde til rådighet. Samtidig skulle «den bakre organisasjon» med skoler, vedlikehold og forsyningskapasiteter bygges opp. Målsetningen for perioden var 5 avdelinger med kampfly, hvor av tre oppsatt i fredstid, en flybåtavdeling (Catalina) og en transportavdeling. Beredskapsbevilgningene våren 1948 kom som en følge av en dramatisk endring av trusselbildet ved den kommunistiske maktovertakelsen i Tsjekkoslovakia. Luftforsvarets ledelse valgte å anskaffe moderne jetfly (Vampire) i 1948 til to nye skvadroner, og skvadronene 331, 332 og 334 ble igjen aktivisert.

Planen omfattet i tillegg luftvernartilleriet, nå som en del av Luftforsvarets organisasjon, oppsatt med tysk materiell. Radarsystemer ble anskaffet fra England, og «Luftvakten» ble etablert over hele landet. Dette ble forløperen til Luftforsvarets kontroll- og varslings-system.

Prioritet i disse første årene var å forme en helhetlig organisasjon med rekruttering, skoler og ledelsesfunksjoner. Imidlertid ble nasjonale planene for den langsiktige oppbygging og organisering av Luftforsvaret satt til side av den massive amerikanske våpenhjelp som Luftforsvaret begynte å motta i 1951.

VÅPENHJELP OG EKSPANSJON

Sett på bakgrunn av den plass luftmakten hadde i amerikansk strategisk tenkning etter annen verdenskrig, ikke minst grunnnet utviklingen av atomvåpen, var amerikanerne spesielt interessert i å modernisere Luftforsvaret. NATOs første strategiske konsept fra 1950 knesatte to viktige doktriner; én om kollektivt avbalanserte styrker og en annen om avskrekking med atomvåpen. Doktrinen om kollektivt avbalanserte styrker innebar at forsvarsstrukturen i de enkelte medlemsland skulle bygges ut slik at alliansen samlet sett oppnådde en hensiktsmessig balanse mellom sjø- luft- og bakkestyrker.

Jagerflyet ble under våpenhjelpen det sentrale våpensystemet i Luftforsvaret. Rundt midten på 1950-tallet disponerte Luftforsvaret ca 200 kampfly. I tillegg kom en rekke andre fly som transportfly, amfibiefly og T33A-treningsfly. F-84G ble erstattet med jagerfly av typen F-86F i 1957. Luftforsvaret mottok i 1956 fotorekognoseringsflyet RF-84F som representerte det aller mest avanserte av datidens teknologi. Rekognosering før og etter en massiv strategisk luftoffensiv var en viktig kapasitet innen NATO. Luftforsvaret, med utgangspunkt i flyet, formet 717 skvadron som opparbeidet en meget høy kompetanse innen dette feltet og høstet stor anerkjennelse innen NATO.

«NATO måtte bygge opp et omfattende kommando-, kontroll- og varslingsystem (K&V-system) for hele organisasjonen. I hovedsak omfattet dette radarinstallasjoner, kommando-sentraler og sambands-systemer»

▼ Den store oppbyggingen hadde sin pris. Antall flyulykker i Luftforsvaret gjennom 1950-tallet var 95. Under «kald krig» perioden var antall flyulykker 161 og 199 personer omkom. Bildet viser en De Havilland DH 100 Vampire Mk.3 havarert på Gardermoen.

Foto: Luftforsvarsmuseet

Denne store oppbygging over kort tid hadde sin pris. Antall flyulykker i Luftforsvaret gjennom 1950-tallet var 95. Under «kald krig» perioden var antall flyulykker 161 og 199 personer omkom. En rekke tiltak ble initiert internt i Luftforsvaret som gradvis reduserte antall ulykker. En egen «flyttryggings-organisasjon» ble etablert. NATOs taktiske evalueringsprogram ble også en viktig pådriver for å holde en høy faglig standard på skvadronene.

NATOs operative konsept fra midten av 1950-tallet til ut på 1960-tallet var «massiv gjeldelse» med atomvåpen. Strategiske bombe-fly utgjorde ryggraden i dette konseptet, men også bruk av taktiske jagerfly var aktuelt. Lagring av atomvåpen i Norge var helt uaktuelt i fredstid, selv om det ble bygget noe infrastruktur som tilfredsstilte kravene. Skulle norske jagerflyskvadroner ha en krigsrolle som krevde å være trent i og utrustet for å kunne levere taktiske atomvåpen? Flere i Luftforsvarets ledelse argumenterte for dette, men det ble aldri aktuelt. Riktignok fikk nyutdannede flygere i Canada fra høsten 1962 og i noen få år fremover sin utsjekk på F-86F (kanadisk versjon) i Canada. I kursopplegget inngikk flyprofiler som også kunne være relevante for slipp av atomvåpen. Denne treningen ble ikke videreført etter hjemkomst til Norge. I perioden da massiv gjeldelse dominerte NATOs planverk var baser og installasjoner på norsk jord innrettet på å yte assistanse til en massiv kjernefysiske motoffensiv.

En konkret offensiv krigsrolle fikk norske kampfly rundt 1956. Norske skvadroner skulle utføre støtteoppdrag med konvensjonelle våpen (SNOWCAT -- Support of nuclear operations with conventional attacks) som en del av NATOs strategiske angrep. Dette er omtalt i detalj i boken «Fryktens likevekt» (Skogrand/ Tamnes 2001). Krigsoppdrag for norske skvadroner var å angripe militære installasjoner i Baltikum, på Kola og Øst-Tyskland som del av den store kjernefysiske luftoffensive mot Sovjetunionen. Et omfattende planleggingsarbeid ble gjennomført, og alt ble holdt strengt hemmelig. Årlig treningsprogram på skvadronene hadde en rekke treningsturer med flyprofiler som reflekterte oppdrag som kunne bli pålagt. Gradvis utover på 1960-tallet ble denne rollen nedtonet i pakt med at NATO gradvis endret doktriner til «Flexible response». Her fikk konvensjonelle luftstridskrefter en langt større betydning. Fokus i

Forsvaret dreide mot fremskutt invasjonssvar og mottak av allierte forsterkninger. Det kan nevnes at forhåndslagring av utstyr for amerikanske flystyrker ble lagret på 9 flyplasser i Norge da avtalen om forhåndslagring (COB) ble inngått i 1974.

Alliert øvingsvirksomhet i Norge var en viktig faktor i å gjøre NATOs sikkerhetsgaranti troverdig. Operative planene ble øvet regelmessig, og allierte avdelinger trente regelmessig i Norge. Rundt midten av 1980-tallet var øvings- og treningsvirksomheten på sitt mest omfattende. Da var det årlig rundt 30.000 allierte soldater og flere hundre militære fly som besøkte Norge.

Våpenhjelpen på 1950-tallet førte til en sterk «amerikanisering» av Luftforsvaret. Materiellet i seg selv gjorde at både teknikk og taktikk ble påvirket av hvordan amerikanerne brukte materiellet. Videre medførte våpenhjelpen at en ny generasjon av norske jagerflygere fikk sin utdanning i USA. Piloter, mekanikere og deler av støttepersonell ble omskolert og kurset under amerikansk ledelse. Ut over dette fikk et antall eldre offiserer kursutdanning i det amerikanske flyvåpenet. Også på forsyningssiden ble amerikanske metoder valgt. Hele Luftforsvaret ble på denne måten «amerikanisert».

INFRASTRUKTURPROGRAMMET

Formelt var NATOs infrastrukturprogram aldri en del av den amerikanske våpenhjelpen til Norge, men var likevel nært knyttet til den. Programmet var nødvendig for at våpenhjelpen skulle komme til full nytte, spesielt på flysiden. Nye typer kampfly krevde lengre rullebaner, bedre dekke på rullebanene samt nødvendige parkerings- og verksted-fasiliteter på flyplassene. Ettersom NATOs flystyrker i prinsippet ville operere fra flere land, var flyplass-spørsmålet et fellesanliggende. Bygging av flystasjoner ble prioritert på 1950-tallet. Det ble bygget tolv militære flyplasser i Norge, hvorav ni ble bygget mellom 1950 og 1957. Tilgjengelige flybaser var viktig for NATO for å kunne utføre en strategiske luftoffensiv mot Sovjetunionen.

Det store antallet flyplasser skulle imidlertid vise seg viktig da NATO på 1970- og 1980-tallet utarbeidet omfattende forsterkingsplaner for Norge.

NATO måtte bygge opp et omfattende kommando-, kontroll- og varslingsystem (K&V- system) for hele organisasjonen. I hovedsak omfattet dette radarinstallasjoner, kommandosentraler og sambandssystemer. Mye kom som våpenhjelp og noe gjennom infrastrukturprogrammet. Gjennom

våpenhjelpen mottok Norge fra 1953 utstyr til totalt 17 installasjoner. De britiske radarer ble skiftet ut, og Norge fikk en nasjonal koordinert plan for utvikling av K&V systemet. Fra 1955 ble dette innpasset i NATOs varslingsystem som tatt i bruk i alliansen i 1958. I Norge ble systemet «Integrated Early Warning System (IEWS)» offisielt tatt i bruk i 1963

EXIT VÅPENHJELP OG NYE ROLLER

«Hovedretningslinjer for Forsvaret av 1963» prioriterte overvåkning og varslings. Stridskreftene skulle rettes mot anti-invasjon. Det store antall flybaser bygget av infrastrukturmidler skulle opprettholdes av hensyn til forsterkningsbehovet. Da større fokus ble lagt til Nord-Norge ble maritim luftmakt modernisert ved mottak i 1961 av «Albatross» overvåkingsfly, som ble stasjonert på Andøya. I 1969 ble disse skiftet ut med det langt mer kapable fly «P-3B Orion». Rutinemessig maritim overvåking i Barentshavet ble et viktig norsk bidrag til alliansen.

Gjennom våpenhjelpen mottok Norge i juli 1963 de første Bell UH-1B helikoptre, som skulle benyttes til støtteoppdrag for Hæren. Dette utløste en debatt mellom Hæren og Luftforsvaret om hvem som skulle eie disse helikoptrene. Løsningen ble at Luftforsvaret ble ansvarlig for vedlikeholdet og bemanning mens Hæren ble brukeren. Dette prinsipp ble videreført da Lynx helikoptre ble anskaffet til Kystvakten (1971) og «Sea King» redningshelikoptre anskaffet i 1972. De første UH-1B var stasjonert på Bardufoss. Ved mottak av flere UH-1B ble disse stasjonert på Rygge.

Hovedutfordringen var at en ny generasjon jagerfly måtte anskaffes allerede tidlig på 1960-tallet. På dette tidspunktet var det klart at våpenhjelpen ville bli betydelig redusert, og at Norge måtte ta en langt større del av kostnadene for utskiftningen av utstyr mottatt gjennom våpenhjelpen. I 1963 fikk Norge en skvadron med topp moderne F-104G som våpenhjelp. Men, Norge takket nei til en ekstra skvadron grunnet høye driftsutgifter. Videre modernisering av kampflyparken måtte finansieres av nasjonale midler. Luftforsvaret anskaffet derfor i 1966 det enkle og rimelige jagerflyet F-5 som erstattet fly levert under våpenhjelpen; F- 86F, T-33 treningsfly og RF-84F. F-5 flyet hadde kort rekkevidde med luft-til bakke våpen og var i praksis kun egnet for operative oppdrag i dagslys. Flyet hadde svært enkel elektronisk utrustningen både

▲ NIKE AJAX missil for beskyttelse av hovedstadsområdet.

Foto: Luftforsvarsmuseet

for navigasjon og våpenlevering. En begrenset evne til å angripe bakkemål i mørket ble utviklet rundt 1970. Dette ved å navigere i mørket etter kart og levere våpen i lyset fra fakler som ble sluppet fra et dedikert fly i formasjonen. Treningen i resulterte i flere ulykker før programmet ble avsluttet. F-86K allværsjager hadde ivaretatt suverenitetshevdelse gjennom døgnberedskap i Bodø fra 1960. Denne beredskap (QRA) ble overtatt av F-104G i 1968 når F-86K ble tatt ut av tjeneste. Fotorekognoseringstjenesten ble videreført med anskaffelse av fotoversjonen av F-5 (RF-5) i april 1969.

Ved Inngangen til 1970-talet var antall jagerfly (F-5) blitt redusert siden avskaffelse startet i 1966. Operativt sett var det behov for å anskaffe flere jagerfly, særlig for å styrke kapasiteten til å angripe sjømål. Canada hadde avsluttet sitt kjernefysiske engasjement i Europa og det resulterte i at (godt) brukte CF-104 var til salg. Luftforsvaret anskaffet 22 brukte fly og kjøpte samme oppgraderingspakke som Canada. De første flyene ankom Bodø høsten 1973. Modifikasjonene gjorde flyet rimelig velegnet i en konvensjonelle bakke-til-luft rolle. Som de første jagerfly i Luftforsvaret ble CF-104 utstyrt med radarvarsler. CF-104 utgjorde en betydelig styrking av anti-sjø kapasitet i Luftforsvaret fram til F-16 ble operativ.

F-16 KOMMER

Fire NATO-land søkte sammen ved årsskiftet 73/74 for å finne mulighetene for en felles kampflyanskaffelse. Den norske forsvarsministeren, Alf Fostervoll, var i desember 1973 valgt til formann i «Eurogruppen», som var dannet av de europeiske medlemmer av NATO i 1968. Som formann gikk han aktivt inn for at Belgia, Nederland, Danmark og Norge skulle koordinere kjøp av nye kampfly. Norge stod i en særstilling da Kampflyanalysen av 1974 hadde gitt klare føringer på hvilke operative egenskaper nye kampfly måtte ha. Norge var en pådriver i å få på plass et felleskjøp, som i 1975 ble F-16. «The Multinational Fighter Program (MNFP)» ble da etablert av 5 nasjoner; USA, Belgia, Danmark, Nederland og Norge med en «Steering Committee» og en rekke undergrupper.

Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) startet Kampflyanalysen i 1970 med deltakelse fra Luftforsvaret. Som målestokk for effekt ble holdetid for Bardufoss flystasjon benyttet. Konklusjonene fra Kampflystudien ga føringer for; de operative krav til nytt kampfly, rollene til kampflyvåpenet innen rammen av invasjonforsvaret og behov for støttetiltak. Under anskaffelsen av F-16 ble

▲ **Antisjønvasjonsrollen** tok litt tid å få på plass. Kongsberggruppens Penguin Mk3 ble valgt. Den måtte både tilpasses datamessig på F-16 og sertifiseres til å bæres på to av flyets våpenstasjoner. Foto fra testing i Andfjorden 1 juni 1984. Foto: Luftforsvarsmuseet

det også andre faktorer vurdert som sårbarhet på bakken, våpenvalg og operative konsepter. Hovedrollen til kampflyene skulle være «defensiv counter air» for å sikre luftrommet over egne hærstyrker. I tillegg skulle flyene kunne angripe og stoppe en maritim styrke for den landsatte styrke nær Bardufoss. Denne oppgaven krevde et sjømålssmissil som kunne avfyres på avstand og finne målet selv.

For å sikre at kampvåpenet kunne fungere etter luftangrep mot basene opprettet Luftforsvaret egne avdelinger trent og utstyrt for hurtig reparasjon av rulle/taxi-baner. Trening i å spre jagerfly til flyplasser med kort rullebane ble igangsatt. F-16s bremseskjerm var dimensjonert for å kunne lande flyet på 1000 m.

Luftvern ved flystasjonene ble fra 1986 utstyrt med moderne missilluftvern av typen «Norwegian Adapted Hawk (NOAH)» som la grunnlaget for utviklingen av dagens missilluftvern.

Sårbarheten til K&V systemets sensorer /radarer ble også vurdert av FFI. Moderniseringen av systemet ved Sindre I (Silo nedsenkbar, dekkbar radarenhet) som ble delfinansiert av NATOs infrastrukturprogram, fikk sensorer med nedsenkbar antenne. En betydelig styrking av NATOs kapasitet til overvåking av luftrommet var innføringen av store overvåkingsfly, AWACS (Airborne Warning and Control System) i 1976. Luftforsvaret deltok i programmet fra starten med fly- og bakkemannskaper. Hovedbasen for flyene er i Tyskland. En «FOL - Forward Operating Location» ble etablert på Ørland flystasjon.

De første norske F-16 ankom i januar 1980 og i våren 1983 var 4 skvadroner oppsatt med flyet. Luft-til-Luft rollen var

dominerende. Antisjønvasjonsrollen tok litt tid å få på plass. Kongsberggruppens Penguin Mk3 ble valgt. Den måtte både tilpasses datamessig på F-16 og sertifiseres til å bæres på to av flyets våpenstasjoner. Luftkampøvelser mot andre flytyper ble gjennomført så ofte slike fly var tilgjengelig. Operative flygere fikk utsjekk i å tanke i luften fra dedikerte tankfly. Forflytninger over større avstander ble enklere og tilførte samtidig egne kampflyoperasjoner en ny dimensjon i operativ rekkevidde og fleksibilitet. Luftforsvarets første deltakelse i «Red Flag» øvelsen i USA (Nellis AFB) i 1986 sammen med de tre andre europeiske F-16 nasjoner viste hvor tett det operative samarbeid hadde utviklet seg.

AVSLUTNING

Når «kald krig» ble historie 1990, fremstod Luftforsvaret som en velutrustet og godt trent organisasjon tilpasset et forsvarskonsept skapt for den kalde krigen. Men, den omfattende internasjonal trening og erfaring samt kontinuerlig oppgradering av F-16 våpensystemet la grunnlaget for at overgangen til utfordringer skapt av NATOs endrede roller både var mulig og foregikk uten større utfordringer.

Luftforsvaret fyller 80 år 10. november i år. «Den kalde krigen» og Norges NATO medlemskap formet Luftforsvaret fra bunn av og satte varige og dype spor. Teknologikutvikling og tette internasjonale bånd og samarbeid er faktorer som utgjorde viktige katalysatorer for utviklingen gjennom alle år. Nye roller og oppgaver er blitt absorbert inn i kulturen som både ble formet under 2. verdenskrig og utviklet gjennom oppbyggingen under de forskjellige perioder av «den kalde krigen». ■

INTERNASJONALE OPERASJONER ETTER DEN KALDE KRIGEN¹

I 1979 var Luftforsvaret i ferd med å anskaffe F-16 som sitt nye kampfly for å kunne håndtere fremtidige sikkerhetspolitiske utfordringer i en tid preget av den kalde krigens bipolare spenning mellom USA og Sovjetunionen.²

TEKST:
OBERSTLØYTNANT
OG PROFESSOR
DAG HENRIKSEN,
LUFTKRIGSSKOLEN

Ti år senere, i 1989, falt Berlin-muren og den kalde krigen var over. Det politiske landskapet endret seg bokstavelig talt over natten, og to år senere var Sovjetunionen formelt oppløst. Ti år senere, i 2001, inntraff 11. september og det sikkerhetspolitiske landskapet endret seg på nytt over natten. De spektakulære terrorangrepene mot Norges viktigste allierte etter den annen verdenskrig førte til et langvarig militært engasjement i en fjernliggende region som svært få hadde forutsett. Nye ti år senere, i 2011, skapte «den arabiske våren» i Midtøsten en ny situasjon som gjorde at Norge for første gang involverte seg med kampfly på det afrikanske kontinentet. Ti år senere, sensommeren 2021, var norske C-130

transportfly sentral i å hente ut personell fra Afghanistan da den internasjonale militære innsatsen kollapset. Noen måneder senere angrep Russland Ukraina på nytt (februar 2022), en krig som så langt har forårsaket hundretusenvís av drepte og sårede.³ Krigen har på ny sendt rystelser i den europeiske og transatlantiske sikkerhetsarkitekturen. Sverige og Finland er nå medlemmer av NATO, og Norge styrker sitt nasjonale forsvar på en måte vi ikke har sett siden den Kalde Krigen. Selv om Norge ikke deltar direkte i konflikten, trener vi ukrainske soldater på å bruke vårt bakkebaserte luftvern NASAMS, våre F-16, og annet materiell, i kampen mot Russland. Ringen er på en måte sluttet. Det har, i sikkerhetspolitiske forstand, vært «de store pendelsvingingers tid».

▲ **Operation Odyssey Dawn.** Luftforsvarets Hercules C-130J frakter norske soldater som skal støtte seks F-16-jagerfly for operasjoner over Libya. Foto: Lars Magne Hovtun/Forsvaret

«Å delta i internasjonale operasjoner har bidratt til å profesjonalisere Luftforsvaret. Vi har bygd kunnskap, erfaring og selvtilit ved å deployere og operere i skarpe oppdrag, sammen med andre»

SMÅ OG SPESIALISERTE BIDRAG

Den kanskje mest iøynefallende observasjonen er at det gir begrenset mening å snakke om «Luftforsvarets erfaringer». Luftforsvaret består av en rekke små, spesialiserte og mer eller mindre selvstendige fagmiljø som har fått ulik tilnærming til- og erfaring med internasjonale operasjoner etter den kalde krigen. Erfaringene med å ivareta vaktholdet ved PRT Meymaneh i Afghanistan i form av baseforsvar (*Force Protection*) gir andre erfaringer enn internasjonal tjeneste i *Air Control Unit (ACU)* i Baltikum eller om bord i overvåkingsflyet AWACS. Likeså vil erfaringene til det taktiske helikoptermiljøet som deltok i Bosnia, Kosovo og Afghanistan på 1990- og 2000-tallet, avvike fra erfaringene til det taktiske lufttransportmiljøet (C-130) hvor internasjonale oppdrag er en del av hverdagen. Luftvernartilleriets gradvise nedbygging på 2000-tallet, for deretter å få voldsomt fokus etter Russlands angrep på Ukraina i 2022, avviker markant fra kampflyvåpenets erfaringer i Kosovo, Afghanistan og Libya. På samme måte har miljøet rundt Luftforsvarets maritime patruljefly fått internasjonale erfaringer i Middelhavet og Adenbukta som i stor grad var unike for miljøet på Andøya. Det er med andre ord i større grad en ansamling av ulike erfaringer som i hovedsak synes å utgjøre Luftforsvarets erfaringer. Denne rollespesialiseringen bidrar til at Luftforsvaret i mindre grad bygger på et kollektivt sett av felles og generiske erfaringer fra internasjonale operasjoner.

Dette poenget er viktig fordi det illustrerer Luftforsvarets egenart og våpengrenens ulike tilnærming til internasjonale operasjoner. Samtidig kan det også hevdes at fraværet av kollektive erfaringer vel så mye er et uttrykk for Norges politiske og strategiske tilnærming til samme fenomen. Norske myndigheter har i liten grad hatt ressurser, kompetanse eller politisk vilje til å bidra i større forband, eller på det operasjonelle og militærstrategiske nivået i internasjonale operasjoner. Tidligere forsvarssjef general Sverre Diesen uttrykte Norges realpolitiske ambisjoner:

Det er jo ikke et eget norsk militærstrategisk nivå knyttet til dette i den forstand at det norske bidraget er ment å ha en direkte innflytelse eller konsekvens for resultatet. Så den vanlige mål—middel logikken innen militærstrategi gjelder for så vidt ikke. Primærbegrunnelsen er altså sikkerhetspolitisk (...) vårt bidrag kommer aldri til å ha noen tellende innflytelse på resultatet – det er ikke derfor vi er der. Det er den sikkerhetspolitiske gevinst ved bidraget som er av betydning.⁴

De små enkeltstående styrkebidrag på taktisk nivå var i tråd med forsvarsreformene på 2000-tallet fra et «invasjonsforsvar» til et «innsatsforsvar», der styrkene skulle være «gripbare» og være tilgjengelige for NATO på kort varsel. Som sjefen på 133 Luftving på Andøya, oberst Gerhard Larsen, uttrykte det: 'tidlig på 2000-tallet var mange avdelinger opptatt av å omstille seg til å bli gripbare og kunne reise ut i internasjonale operasjoner. Det var livsfarlig for fagmiljøet å bli usynlig, og mantraet for mange av oss på Andøya var «bli sett eller dø»'.⁵

I tillegg har det nok spilt en rolle at Luftforsvarets maritime patruljefly, transportfly, taktiske helikoptermiljø, kontroll- og varsling, og elektronisk krigføringsmiljø ikke leverer våpen, og først og fremst har bidratt med overvåking, transport og medisinsk evakuering. Dette har sjeldent vært opplevd som politisk risikofyllt,

noe som har bidratt til å redusere behovet for tydelig militær involvering over det taktiske nivået. Erfaringene har derfor i hovedsak vært operatørens praktiske og personlige erfaringer.

Unntaket her er kampflymiljøet, som siden operasjonene over Kosovo i 1999 nok har vært den viktigste driveren for forsvarsgrenens tilpasning til internasjonale operasjoner. Kampflymiljøets dominerende posisjon i Luftforsvaret, størrelsen på bidragene, medieoppmerksomheten, og de politiske og militære konsekvensene ved å levere våpen har bidratt til tyngre oppmerksomhet og innflytelse.

KAMPFLYMILJØETS ERFARINGER

Den viktigste katalysatoren for endring av Luftforsvarets institusjonelle tilnærming til- og deltakelse i internasjonale operasjoner kom med kampflybidraget i Kosovo-krigen i 1999, *Operation Allied Force*.⁶ Det var første gang norske kampfly ble brukt i kampfoperasjoner utenfor Norges grenser siden den andre verdenskrig. Flyene fløy hovedsakelig luft-til-luftoppdrag («Combat Air Patrol») på dagtid fordi flyene ikke hadde evne til å gjennomføre tilstrekkelig identifisering av mål om natten.⁷ Ingen fly ble skutt ned, og ingen bomber ble droppet under operasjonen.⁸

Det er grunn til å vie Kosovo-krigen ekstra oppmerksomhet fordi den representerte en slags oppvåkning til de endrede internasjonale og sikkerhetspolitiske realiteter på politisk og militærstrategisk nivå – og innad i Luftforsvaret. Skvadronssjefen for jagerflyene som deltok i Kosovo-krigen, oberstløytnant Arent Arntzen, hevdet at NATOs operasjon *Allied Force* ikke var den krigen de hadde øvd på. Luftforsvaret kom med feil produkt (kun luft-til-luft våpen), det ble utvist for lite stridsteknisk fleksibilitet og konflikten utfordret den tradisjonelle oppfatningen der forsvaret av eget territorium var dominerende.⁹ Her stod neppe Luftforsvaret i en særstilling, og Norges forsvarssjef under Kosovo-krigen, general Sigurd Frisvold, har gjentatte ganger understreket hvor uforberedt hele Forsvaret og, med noen unntak, det norske politiske miljøet var i internasjonal krisehåndtering av denne typen.¹⁰

Kanskje vel så viktig var befolkningens- og det innenrikspolitiske landskapets utsyn i denne perioden. Invasjonsforsvaret stod fortsatt sentralt i norsk forsvarstenkning gjennom hele 1990-tallet.¹¹ Forsvarsministeren under Kosovo-krigen, Eldbjørg Løwer, påpekte at Norge som nasjon kanskje ikke hadde tatt nok inn over seg hva krigen i Kosovo kunne innebære: 'Det har nok sivet inn mer realisme i dette etter hvert – at nordmenn som deltar på militære operasjoner i regi av NATO kan komme hjem i en kiste'.¹²

Forsvaret, norske politikere og den norske befolkning skulle få rikelig anledning til å øke sin militære «realisme». To år etter Kosovo-krigen invaderte den amerikansk-ledede koalisjonen Afghanistan i kjølvannet av terrorangrepet 11. september 2001.

Norske jagerfly deltok i operasjoner i Afghanistan i to perioder: først opererte de ut fra Manas flybase i Kirgisistan i seks måneder i 2002–2003 som en del av den amerikanskledede *Operation Enduring Freedom (OEF)*. Deretter opererte de ut fra den internasjonale flyplassen i Kabul i tre måneder i 2006, som en del av *International Security Assistance Force (ISAF)*.¹³ Bidraget i OEF viste både endringer og fortsatte utfordringer for

Luftforsvaret. Kulturen for deltakelse i internasjonale operasjoner hadde endret seg, og det var uproblematisk å få norske flygere til å delta.¹⁴ Samtidig opplevde kampflyene igjen utstyrsmessige begrensninger, der luft-til-bakke kapasiteten fortsatt var krevende. Luftforsvaret hadde anskaffet moderne laserstyrte bomber, men ikke tilleggsutstyret som skulle til for å sikre at bombene traff målet («targeting pods»). Den operative evnen var derfor fremdeles avhengig av målbelysning fra andre styrker som befant seg inne i operasjonsområdet. Andre land hadde kjøpt dette utstyret, men ikke Norge, som derfor måtte låne utstyr. Som tidligere sjef for Norges nasjonale luftoperasjons-senter, Hans Ole Sandnes, oppsummerte, så gikk en '... bortimot 100 prosent baklengs inn i nærstøtterollen i OEF'.¹⁵ Men gradvis ble kompetansen økt og erfaringene ble flere. Norske F-16 droppet syv presisjonsstyrte bomber i løpet av de to periodene i Afghanistan – de første bombene levert fra norske kampfly siden den andre verdenskrig.¹⁶

Norge ble tidlig involvert i Afghanistan, en konflikt som skulle vare i tyve år, 9200 norske soldater deltok i denne krigen, og 10 norske soldater mistet livet.¹⁷ Norske politikere, befolkningen og Forsvaret fikk mer erfaring med å bruke makt i denne perioden. Det norske offentlige ordskeftet og toleransen for maktbruk hadde endret seg betydelig i Norge siden Kosovo-krigen, og de påfølgende erfaringer i Afghanistan. Kanskje så vi dette tydeligst i Libya-operasjonen i 2011.

Libya ble på mange måter både kulminasjonen på en gradvis omstilling og profesjonalisering av jagerflyvåpenet, men også en mulig politisk og militær oppvåkning til konsekvensene av reell innflytelse. Miljøet hadde nå fått utstyr, trening og erfaring med å bruke presisjonsstyrte bomber i krig, en kompetanse som muliggjorde svært krevende oppdrag i Libya. Norske jagerfly droppet nesten 600 bomber i denne

«Libya ble på mange måter både kulminasjonen på en gradvis omstilling og profesjonalisering av jagerflyvåpenet, men også en mulig politisk og militær oppvåkning til konsekvensene av reell innflytelse»

▼ Kristian Lyssand sjekker fly og våpen før oppdrag over Afghanistan.

Torbjørn Kjosvold/Forsvaret

operasjonen, og det på en måte som høstet stor internasjonal anerkjennelse.¹⁸ Erfaringene fra Kosovo og Afghanistan hadde vært særlig viktige for å forklare hvorfor Norge kunne levere 'et godt forberedt og trent kampflybidrag som har levert et meget vel utført oppdrag i Libya'.¹⁹

Samtidig medførte også kampflybidraget en enorm økning av innflytelse i en internasjonal operasjon. Norge hadde ifølge forsvarsminister Grete Faremo droppet 240 bomber og flydd 266 oppdrag i løpet av de første fem ukene av operasjonen.²⁰ Forsvarsministeren oppga at NATO på samme tidspunkt hadde flydd 1750 tilsvarende oppdrag mot bakkemål, i såkalte «strike missions». ²¹ ifølge *Royal United Services Institute* (RUSI) stod Norge innledningsvis for cirka 17 prosent av såkalte «strike missions». ²² Sammen med Danmark bidro Norge i særklasse mest i forhold til folketall. ²³ 'Denmark and Norway together destroyed as many targets as Britain; Denmark, Norway, and Belgium dropped as many bombs as France'. ²⁴ Sjefen for den NATO-ledede operasjonen *Unified Protector*, generalmajor Charles Bouchard uttalte etter krigen om det norske bidraget: 'You were one of the go-to countries when we needed to get things done. That does not mean that the others ... you did some stuff the others did not want to do'. ²⁵

Erfaringene fra Libya avdekket samtidig noen vesentlige mangler det er verd å merke seg. Libya-utvalgets rapport slår fast at den faktiske kontrollen med anvendelsen av det norske bidraget i hovedsak ble utøvd av nestkommanderende ved FOH generalmajor Haga Lunde personlig, og at dette ble ansett som en lite robust og sårbar beslutningsstruktur. ²⁶ Rapporten poengterer videre at andre nasjoner hadde en betydelig større støttestruktur og kompetanse hjemme som kunne understøtte de som sendte ut, mens det i liten grad ble gitt faglig støtte til det norske personellet som ble deployert, med unntak av generalmajor Haga Lundes personlige avklaringer. Rapporten anser det som et tankekors at Norge over tid før operasjonen hadde bygget ned 'sin kapasitet til å drive metodisk målbekjempelse og råde over få personer med relevant kompetanse innenfor metodisk målbekjempelse generelt og for luftoperasjoner spesielt'. ²⁷ Rapporten oppsummerer med å fastslå at 'Norge på generelt grunnlag bør ha ambisjoner om å stille stabspersonell i sentrale operative funksjoner når Norge deltar med større bidrag i koalisjonsoperasjoner'. ²⁸

AVSLUTNING

Det tok tid å venne seg til tanken om å bidra med offensive militære bidrag i «skarpe» internasjonale operasjoner etter den kalde krigen. ²⁹ «Nærområde-initiativet», styrket av erfaringene fra Georgia-krigen i 2008, signaliserte et ønske fra Norge og andre nasjoner om at NATO skulle vende hjem til Europa og de mer tradisjonelle forpliktelsene som forsvarsallianse. Russlands angrep på Ukraina i 2014 skulle ytterligere forsterke dette ønsket. Det var imidlertid ikke før Russlands langt mer blodige angrep på Ukraina i februar 2022 at Norge og NATO mer grunnleggende

har innsett hvilken sikkerhetsrisiko Russland representerer, og vist politisk vilje til å prioritere nødvendige ressurser for å ivareta allianselandenes sikkerhet. En hører sjeldnere nå at å delta i internasjonale operasjoner er maktpåliggende for å overleve som fagmiljø.

Luftforsvaret kan være stolt av sine internasjonale bidrag. De har blitt utført med dedikasjon og kompetanse. Selv om vi ikke har deployert kamppfly i profilerte skarpe utenlandsoppdrag siden Libya, har Orion deltatt i *Operation Ocean Shield* mot piratvirksomhet i farvannene utenfor Somalia og Øst-Afrika (den norske styrken etablerte Camp Skare, oppkalt etter den norske oberstløytnanten og tidligere Orion-piloten Siri Skare, som i 2011 ble drept i et angrep mot FN-kontoret i Mazar-e Sharif i Afghanistan),³⁰ og C-130 miljøet har blant annet deployert tre ganger til Mali i perioden 2016 – 2021,³¹ oppdrag som med noe lavere mediedekning har betydd mye for de som har fått hjelp. I tillegg har utallige stabsoffiserer bidratt inn i internasjonale operasjoner fra ulike hovedkvarter i ulike organisasjoner i ulike verdenshjørner. I skrivende stund sitter en liten gjeng i Danmark og lærer ukrainske piloter å bruke våre F-16,³² i det vi må anta blir skarpe oppdrag mot Russland.

Å delta i internasjonale operasjoner har bidratt til å profesjonalisere Luftforsvaret. Vi har bygd kunnskap, erfaring og selvtillit ved å deployere og operere i skarpe oppdrag, sammen med andre. Det som kanskje gjenstår, er å bygge en mer helhetlig operasjonell og militærstrategisk kompetanse. Det er verd å merke seg Libya-rapportens

konklusjoner i så måte. Det handler om å bygge erfaring og kompetanse i hele «sentrallinja», fra taktisk til politisk nivå – ikke bare på taktisk nivå. Vi er på god vei. Det gjøres mye godt arbeid ulike steder i Luftforsvaret og Forsvaret, ikke minst ved vårt fellesoperative luftoperasjonssenter (JAOC), arbeid som har nytt godt av våre internasjonale erfaringer og kontaktnett.

Er det grunn til å anta at vi nå vil delta mindre i internasjonale operasjoner etter Russlands angrep på Ukraina i 2022? Jeg tror at om noe, så har de siste 35 årene vist oss at Forsvaret har vært i utakt med de store sikkerhetspolitiske «pendelsvingningene», og at de sikkerhetspolitiske «pendelsvingningene» har hatt for store utslag. Det tar tid å omstille Forsvaret, gjennomføre innkjøp av tunge materiellinvesteringer, bygge erfaring og kompetanse. Iveren etter å være relevant og tilpasset «den sikkerhetspolitiske virkelighet», har et tids- og ressursmessig etterslep som er lite tilpasset de reelle utfordringene. Mange av de investeringer vi nå skal gjøre for å håndtere Russland vil først implementeres tidlig på 2030-tallet, ti år etter Russlands angrep på Ukraina, og som denne artikkelen har forsøkt å vise, var det langt på vei umulig for oss å forutse de sikkerhetspolitiske omveltningene som fant sted i 1991, 2001, 2011, 2022. Derfor må vi bygge et mindre konjunkturavhengig forsvar som kan håndtere et bredt spekter av mulige scenarier, fortsatt anse uforutsigbarhet som en forutsigbar planleggingsfaktor, og forberede oss på at vi meget raskt kan bli bedt om å bidra internasjonalt på ny. ■

- ¹ Denne artikkelen er delvis basert på mitt eget bokkapittel 'Luftforsvaret – kun en taktisk leverandør av luftmakt?' i Tormod Heier, Anders Kjølborg og Carsten F. Rønnfeldts (red.) bok *Norge i internasjonale operasjoner* (Universitetsforlaget, 2014). Dette etter avtale med LUFTLEDs redaktør, Svein Holtan.
- ² Det første F-16 flyet ankom Rygge flystasjon 15. januar 1980. Forsvaret (2024) 'F-16'. *Forsvaret.no* [uspesifisert dato].
- ³ Se for eksempel Ishaan Tharoor (2024) 'In a "meat grinder" of a war, Russian and Ukrainian casualties rise', *The Washington Post*, 30. april.
- ⁴ Sverre Diesen (2012) *Foredrag på Luftmaktseminaret*, Luftkrigsskolen, 31. januar.
- ⁵ Gerhard Larsen (2013) E-post, 28. oktober.
- ⁶ Espen Barth Eide (2012) 'Åpningsforedrag' i Torgeir E. Sæveraas og Vidar Low Owsens (red.) *Norsk luftmakt over Libya – suksess uten innflytelse?* Foredrag ved GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens Skriftserie, Volum 27, s.16 [tilgjengelig på nett]; Sigurd Frisvold (2011) *Foredrag ved Luftkrigsskolens 2. afdeling*, 12. oktober; Hans Ole Sandnes (2012) 'Detachment Commander – det norske bidraget: en ubetinget suksess?' i Torgeir E. Sæveraas og Vidar Low Owsens (red.) *Norsk luftmakt over Libya – suksess uten innflytelse?* Foredrag ved GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens Skriftserie, Volum 27, s.111-118 [tilgjengelig på nett].
- ⁷ Dag Jostein Fjervoll (1999) *Stortingets spørretime*, 27. januar kl. 10 [tilgjengelig på nett]; Asbjørn Karlsvik (2009) *Operation Allied Force: Hvilke oppdrag gjennomførte det norske kamppflybidraget oktober 1998 – juni 1999?* Semesteroppgave ved Luftkrigsskolen.
- ⁸ Asbjørn Karlsvik (2013) E-post, 29. november; Stig Werner Waade (2013) Intervju, Luftkrigsskolen, 15. oktober.
- ⁹ Arnt Arnzen (2000) 'Erfaringer fra Kosovo – konseptuelle og doktrinsære utfordringer' i Lars Fredrik Moe Øksendals (red.) *Nytt NATO – nytt Luftforsvar?* Foredrag ved GILs Luftmaktseminar 2000. Luftkrigsskolens Skriftserie, Volum 3, s.79-97 [tilgjengelig på nett].
- ¹⁰ Sigurd Frisvold (2011) *Foredrag ved Luftkrigsskolens 2. afdeling*, 12. oktober.
- ¹¹ Tormod Heier (2006) *Influence and Marginalisation. Norway's Adaption to US Transformation Efforts in NATO, 1998-2004*. Doktorgradsavhandling, universitetet i Oslo; Nina Græger (2007) 'Krigen i Kosovo – et tidsskille i norsk forsvarspolitik'. *Uniforum*, 7. september.
- ¹² Oddvin Aune (2009) 'Krigen som ryster Europa'. *NRK.no*, 24. mars.
- ¹³ Forsvaret (2024) 'F-16 i internasjonale operasjoner', *Forsvaret.no* [uspesifisert dato].
- ¹⁴ Hans Ole Sandnes (2012) 'Detachment Commander – det norske bidraget: en ubetinget suksess?' i Torgeir E. Sæveraas og Vidar Low Owsens (red.) *Norsk luftmakt over Libya – suksess uten innflytelse?* Foredrag ved GILs Luftmaktseminar 2012. Luftkrigsskolens Skriftserie, Volum 27, s.116 [tilgjengelig på nett].
- ¹⁵ Ibid, s. 117.
- ¹⁶ Hans Ole Sandnes (2012) E-post, 8. april.
- ¹⁷ Forsvaret (2021) 'Afghanistan', *Forsvaret.no*, 6. september.
- ¹⁸ Charles Bouchard (2012) *Foredrag på Luftmaktseminaret*, Luftkrigsskolen, 02. februar; Stortinget (2011) *Innstilling fra Utenriks- og stortingskomiteen om merutgifter til norske styrkers deltakelse i operasjonen i Libya i perioden 24. juni til 1. august 2011*. Hovedinnlegg av Ivar Kristiansen (Høyre), Oslo, 10. november [tilgjengelig på nett].
- ¹⁹ Hans Ole Sandnes (2012) *Foredrag på Luftmaktseminaret*, Luftkrigsskolen, 1. februar.
- ²⁰ Gunn Eiv Austad (2011) 'Held tett om norsk rolle i drapet på Gaddafi-son'. *NRK.no*, 1. mai.
- ²¹ Ibid.
- ²² RUSI (2011) *Accidental Heroes. Britain, France and the Libya Operation*, RUSI Report, September [tilgjengelig på nett].
- ²³ Richard Norton-Taylor and Simon Rogers (2011) 'Libya: Britain's £1bn war', *Guardian.co.uk*, 22. mai; Paal Wergeland (2011) 'Norge bomber mest i Libya', *NRK.no*, 20. april.
- ²⁴ Ivo H. Daalder og James G. Stavridis (2011) 'NATO's Success in Libya', *New York Times*, 30. oktober.
- ²⁵ Charles Bouchard (2012) *Foredrag på Luftmaktseminaret*, Luftkrigsskolen, 2. februar.
- ²⁶ Libya-utvalget (2018) *Evaluerings av norsk deltakelse i Libyaoperasjonene i 2011*, Rapport fra Libya-utvalget, 13. september, s. 123 [tilgjengelig på nett].
- ²⁷ Ibid.
- ²⁸ Ibid, s. 123-124.
- ²⁹ Dag Henriksen (2013) 'Suksess uten innflytelse? Norges erfaringer fra operasjonene over Libya', *Internasjonal Politikk*, årgang 71, nr 1, s.29-56 [tilgjengelig på nett]; Dag Henriksen (2013) 'Afghanistan: Militære suksesskriterier' i Ola Bøe-Hansen, Tormod Heier og Janne Haaland Matdary's (Red) *Strategisk effekt? Norsk maktbruk i Libya og Afghanistan*. Oslo: Universitetsforlaget, ss.74-92.
- ³⁰ Store Norske Leksikon (2022) 'Operation Ocean Shield', *snl.no*, 8. juli.
- ³¹ Forsvaret (2024) 'Mali', *Forsvaret.no*, 7. mai.
- ³² Regjeringen (2024) 'Nå starter treningen av ukrainske piloter med hjelp av norske F-16 kamppfly i Danmark', *Regjeringen.no*, 3. januar [tilgjengelig på nett].

◀ **Generalmajor Morten Lunde Haga** (senere generaløytant) legger frem Afghanistanrapporten med forsvarsminister Grethe Faremo.

Foto: Torgeir Haugaard/Forsvaret

PÅ BEREDSKAP FOR NATO

Fra tidlig 1950-tallet ble NATOs luftforsvarssystem bygget opp med varslingsradarer og luftvern, i tillegg til kampfly. Den aktive radarkjeden strekker seg fra Tyrkia i sør, Latvia i Øst, Island i vest og Norge i nord. I Norge har det vært kontinuerlig beredskap både i radarkjeden og med kampfly på beredskap for NATO.

TEKST: OBERST (P) PER ERIK SOLLI,
NORD UNIVERSITET

I dag overfører radarstasjoner og sensorer i hele Norge informasjon til et fjellanlegg i Sørreisa i Troms, hvor personell fra Luftforsvaret overvåker og analyserer luftrommet 24 timer i døgnet hver dag gjennom hele året. På Evenes kan F-35 flygere og teknikere, med støtte fra flystasjonen, når som helst løfte to kampfly i lufta på meget kort varsel. Dette er del av en stadig pågående luftmilitær beredskap i NATO med en aktiv radarkjede fra Tyrkia i sør til Finnmark i nord, fra Latvia i øst til Island i

vest, og et nettverk av kontinuerlig aktive luftmilitære operasjonssentre med et felles regionalt situasjonsbilde. Over hele Europa er det alltid bevæpnede kampfly på høy beredskap som ledelsen kan sende i lufta for å løse oppdukkende oppdrag. Alle aktørene i dette systemet er underlagt NATO-kommando i fredstid, og beredskapen har sine røtter tilbake til 1950- og 1960-tallet. Denne artikkelen vil gi en historisk oversikt over NATOs luftforsvarssystem og argumentere for at dette velutviklede systemet må videreutvikles for å være tidsriktig ved å kunne gi troverdig avskrekking og kampevne.

NATO markerer i år at det er 75 år siden alliansen ble dannet. I den første perioden fra 1949 var evnen til motangrep med atomvåpen alliansens «sverd», og «skjoldet» var det fremskutte konvensjonelle forsvaret. På 1950-tallet var atomvåpen et sentralt element i alliansens konsept for avskrekking av et militært angrep mot vesten.¹ Det fremskutte forsvar med konvensjonelle styrker var det andre sentrale elementet i alliansens strategiske konsept, og det skulle komplementere strategien om militær maktbalanse med atomvåpen.² For å bygge opp et fremskutt forsvar estimerte planleggere i NATO i 1950

▲ Canada og USA etablerte «the North American Air Defense Command» (NORAD) i 1957. For å varsle kontinentet mot angrep av sovjetiske bombefly ble det bygget et varslingsystem i nord fra Alaska, gjennom Nord-Canada til Grønland. Foto: NATO

at det var behov for 90 divisjoner, 2000 marineskip og 7000 kampfly.³

Kampflyene fikk flere roller og oppgaver i tråd med både den teknologiske og sikkerhetspolitiske utviklingen. Både å understøtte motangrep med atomvåpen og beskytte NATO-land mot luftangrep fra Sovjet og deres partnere. Luftforsvarssystemet ble bygget opp med varslingsradarer og luftvern i tillegg til kampfly. Gradvis etablerte NATO-nasjonene et integrert system for forsvar av luftrommet i krig, som senere ble et integrert flernasjonalt system også aktivt i fredstid. I den senere tid har forsvar mot ballistiske missiler blitt prioritert av alliansen, men NATO har i første omgang skapt et eget system til formålet, fremfor å lage en integrert løsning, som historisk sett var mer vanlig.

ET INTEGRERT LUFTFORSVARSSYSTEM – EN KORT HISTORIE

La oss tillate en kort anekdote ved å ta et skritt tilbake. Fra 1936 etablerte det britiske flyvåpenet verdens første integrerte luftforsvarssystem, også kalt «the Dowding System» etter hovedarkitekten, Air Chief Marshal Hugh Dowding. Da han ble sjef for jagerflykommandoen i Storbritannia satte han sammen ulike eksisterende komponenter og teknologier i et helhetlig system: hovedkvarter og operasjonsrom, informasjon fra radarer og andre sensorer, etterretning, luftvern og kampfly. I tillegg delte han Storbritannia inn i flere luftforsvarssoner med egen ledelse og la opp til beslutnings-tempo, handlefrihet, desentraliserte beslutninger og autonomi ved større luftangrep på landet. «The Dowding System» var en viktig faktor da britene vant slaget om Storbritannia, kanskje mest kjent ved sitt engelske navn – The Battle of Britain, i 1940 og tyskerne ikke oppnådde luftherredømme, som var et sentralt premiss for invasjon av øygruppen.

Etter den andre verdenskrig og rett etter etableringen av NATO i 1949 var luftforsvarsregimene egne nasjonale systemer. Norge hadde først britiske luftvarslingsradarer, hovedsakelig i Sør-Norge, og på 1950-tallet ble det bygget nye radarer i hele Norge finansiert av det amerikanske våpenhjelp-programmet.⁴ Det ble etablert fire «Sector Operations Centers» i Norge og flere kontrollsentraler (CRC – Control and Reporting Centre) i hver sektor. Luftforsvaret (den gang Flyvåpenet) fikk de første allværsjagerflyene for avskjæring av fremmede fly da to skvadroner på Gardermoen ble satt opp med F-86K Sabre i 1956, og fra 1960 ble flytypen også stasjonert i Bodø. Norge fikk områdeluftvern i våpenhjelp fra USA, og NIKE systemet ble etablert på Østlandet i slutten av 1950-tallet. I 1960 ble alle fire batteriene rundt Oslo operative.⁵ Både F-86K flyene og NIKE var på høy beredskap og Norge hadde en nasjonal luftforsvars-

▲ NATO besluttet å samle de nasjonale varslingskjedene i Europa inn i et flernasjonalt system og etablerte et «Integrated Early Warning System (IEWS)». IEWS ble operativt i 1958 og NATO moderniserte senere kontroll- og varslingsystemet (K&V) utover den kalde krigen gjennom det såkalte NADGE-programmet og andre initiativ.

Foto: NATO

beredskap i fredstid før den ble innlemmet i NATO-alliansen på 1960-tallet.

EN ALLIANSE OG TO SYSTEMER

Canada og USA etablerte «the North American Air Defense Command» (NORAD) i 1957. For å varsle kontinentet mot angrep av sovjetiske bombefly ble det bygget et varslingsystem i nord fra Alaska, gjennom Nord-Canada til Grønland. Allerede på 1960-tallet ble trusselen fra missiler også en dimensjonerende oppgave. NORAD bruker i dag bakke- og rombaserte sensorer for å bygge situasjonsbilder i luftrommet over de tre NORAD-sektorene: Alaska, Canada og kontinentale USA.

NORADs ledelse disponerer militære fly i alle regioner som de kan bruke til overvåking, suverenitetshendelse og forsvar hvis nødvendig. Den største utfordringen NORAD har stått ovenfor var de kaprede passasjerflyene som den 11. september 2001 ble brukt til å angripe mål i USA.

I 1956 besluttet NATO å samle de nasjonale varslingskjedene i Europa inn i et flernasjonalt system og etablerte et «Integrated Early Warning System (IEWS)». Informasjon både eksisterende radarer og nye finansiert av NATO i alle land skulle mates inn i et felles regionalt situasjonsbilde og muliggjøre varslings av fly- og missilangrep på tvers av landegrensene. IEWS ble operativt i 1958 og NATO moderniserte senere kontroll- og varslingsystemet (K&V) utover den kalde krigen gjennom det såkalte NADGE-programmet og andre initiativ.

Først i 1963 ble store deler av det norske K&V systemet, noen jagerflyskvadroner og NIKE lagt under NATO-kommando allerede i fredstid, men først etter en lang prosess i den norske regjeringen og Stortinget.⁶

«Det er viktig å være klar over at moderne teknologi og forsvarsvåpen er ikke nok»

Ansvarsområdet til NATO-alliansens integrerte luftforsvar over de europeiske medlemslandene er geografisk sett meget stort. Grønland er en spesiell case fordi øya er medlem av NATO gjennom Kongeriket Danmark, men er vertsland for installasjoner og radarer tilknyttet både NORAD og U.S. Space Force. En annen spesiell case er at relevante amerikanske og kanadiske styrker stasjonert i eller deployert til Europa kan bidra til NATOs luftforsvar. Prinsipielt det

samme som da NATOs AWACS fly deployerte til USA høsten 2001 og bidro til NORADs operasjon etter terrorangrepene. Dette var første gang artikkel 5 ble aktivert i NATO med den påfølgende

operasjonen Operation Eagle Assist.

De siste 20 årene har forsvar mot ballistiske missiler sakte og gradvis blitt en del av NATOs oppgaver. Derfor ble navnet formelt endret i 2010 til «NATO Integrated Air and Missile Defence» (NATO IAMD).

Gjennom et operativt ledelsessystem, et planverk og tilgjengelige ressurser skal NATO Integrated Air and Missile Defence System (NATIAMDS)⁷ beskytte den europeiske delen av alliansen mot lufttrusler både i krig, krise og fred. Og innen rammen av NATO IAMD er det to elementer som er kontinuerlig aktive i fredstid: NATO Air Policing og NATO Ballistic Missile Defence (BMD). La oss fylle disse begrepene med innhold.

NATO BALLISTIC MISSILE DEFENCE (BMD)

NATOs ballistiske missilforsvar system inkluderer bakkebaserte sensorer i Tyrkia, Romania og snart Polen. I tillegg er fire amerikanske BMD-kapable Aegis-marinefartøyer stasjonert i Spania. NATOs BMD-kommandosenter er ved Ramstein basen i Tyskland. I tillegg bidrar flere land med

nasjonale ressurser (sensorer og våpen) til alliansens felles missilforsvar. Norsk politikk er følgende: «Norge støtter etableringen av NATO BMD, og bidrar gjennom deltakelse i kommandostrukturen og med fellesfinansiering av kommando- og kontrollsystemer til dets oppbygning. Norge vil ikke vurdere anskaffelse av egne øvre lags sensorer eller avskjæringsmissiler som kan gå inn i NATO BMD.»⁸

NATO AIR POLICING

I den europeiske delen av NATO kalles denne fredstidoperasjon «Air Policing»⁹, men i Nord-Amerika bruker amerikanerne og kanadierne betegnelsen «aerospace warning» og «aerospace control»¹⁰ for alle typer oppdrag i fred, krise og krig. Air Policing i NATO er gjort mulig av operasjonssentre og sensorer som overvåker luftrommet kontinuerlig, og kampfly på høy beredskap som hurtig kan gå i lufta for å løse oppdukkende oppdrag. Vanligvis er oppdraget å identifisere fly i internasjonalt luftrom, men flyene kan tvinge fremmede fly inn på en ny kurs ved grensekrenkelser, og i ekstreme tilfeller skyte ned trusler i fredstid. For eksempel i forbindelse med terrorisme. Ved et overraskende militært luftangrep vil air policing systemet være førstelinjeforsvaret før resten av NATINAMDS blir aktivert.

Noen land i alliansen kan ikke stille med kampfly til NATO Air Policing beredskap. Derfor har andre land bidratt med kampfly på rotasjonsbasis til beredskap i Baltikum (siden 2004) og Island (siden 2008). Luftrommet over Albania, Luxemburg, Montenegro, Nord-Makedonia og Slovenia er dekket av kampfly i naboland. Etter både 2014 og 2022 er luftforsvaret i Øst-Europa forsterket med ressurser fra andre land i alliansen. Det finske flyvåpenet skal bidra til denne solidaritetsoperasjonen i sommer. Åtte finske

F/A-18 skal deployeres til en base i Romania fra 3 juni til 31 juli. De vil samarbeide med en britisk Typhoon-avdeling som deployerte dit i april. Britene og finnene vil rotere på å ha en NATO-QRA beredskap¹² i regionen i sommer, som forsterke Bulgaria og Romanias eksisterende luftforsvar. Finnene vil i perioden også delta i noen av NATOs luftoperative øvelser i regionen.

VIDEREUTVIKLING AV NATOS LUFTFORSVARSSYSTEM

Det er flere faktorer og trender som vil tvinge frem justeringer og nye løsninger. For det første er ikke separasjonen mellom NORAD og NATINAMDS logisk i Arktis-regionen gitt utviklingen av trusselen og våpenteknologien, og samordning vil tvinge seg frem. For det andre viser Irans angrep mot Israel at et skille mellom Air Policing og BMD er uhenksiktsmessig. Iranerne angrep samtidig med ballistiske missiler, kryssermissiler og bevæpnede droner. Israel har en felles ledelse for forsvaret av luftrommet med informasjon fra alle sensorer og tverrprioritert bruk av alle våpensystemer i alle forsvarsgrener. Ikke minst har de både kampfly og lagdelt luftvern, inkludert moderne luftvernmissiler mot ballistiske missiler, en trussel kampfly ikke kan håndtere.¹³

Men til slutt er det viktig å være klar over at moderne teknologi og forsvarsvåpen er ikke nok. Et effektivt motmiddel mot luftangrep har vært og er å gjøre militære styrker og det sivile samfunn mere robuste og mindre sårbare gjennom virkemidler innen kategorien passivt luftforsvar som dekningsrom, kamuflasje, spredning, narretiltak og annet. Det har alltid vært en meget effektiv og god strategi og vil være det i uoverskuelig fremtid.¹⁴ Det var satsningsområder under den kalde krigen og erfaringer fra Ukraina tilsier at vi bør børste støv av tidligere konsepter og planer¹⁵. ■

¹ På 1950-tallet hadde Sovjetunionen og Warszawapakten omtrent dobbelt så mye konvensjonelle styrker som medlemslandene i NATO. Vestlige land hadde demobilisert og rustet ned kraftig ned etter den andre verdenskrig. Ved starten av den kalde krigen var atomvåpen det eneste fortrinnet vesten hadde.

² Fra begynnelsen av 1960-tallet ble strategiene med massiv gjengjeldelse med atomvåpen skrinlagt og fleksibel respons ble det nye konseptet til amerikanerne og etter hvert NATO-alliansen.

³ Sean Monagan (2022), «Resetting NATO's Defence and Deterrence», CSIS Briefs.

⁴ Ivar Jensen (2006), «Kontroll- og varslings systemets historie», tapir akademisk forlag.

⁵ Eiliv Jørgen Thorheim (1985), «NIKE-bataljonen – De første 25 årene».

⁶ Steinar Sanderød (2012), «Nordatlantisk integrasjon», masteroppgave i historie NTNU. NATO-systemet ble etablert og var operativt i 1961. Luftforsvaret var tilknyttet systemet, men hadde en uformell «provedriftsperiode» frem til 1963.

⁷ NATO IAMD iverksettes gjennom NATO Integrated Air and Missile Defence System (NATINAMDS), et nettverk av integrerte nasjonale og NATO systemer med sensorer, operativ ledelse, og våpensystemer. NATINAMDS er under ledelse av NATOs Supreme Allied Commander Europe.

⁸ Prop. 14 S (2020–2021) Evne til forsvar – vilje til beredskap Langtidsplan for forsvarssektoren

⁹ Det er ingen gode oversettelser av det engelske begrepet «Air Policing» så jeg bruker det ordrett i den norske teksten også.

¹⁰ <https://www.norad.mil/About-NORAD/NORAD-Agreement/>

¹¹ Overvåkingsfly og -droner, luftvern og kampfly.

¹² Quick Reaction Alert (QRA)

¹³ Kampfly sto for størstedelen av nedskytingene. «Arbeidsoppgaveskillet» var således et suksesskriterie for apportionment av luftstridsmidlene til IDF. I tillegg bør det skytes inn at allierte fartøy også tok en rimelig stor andel av angrepet. <https://www.faktisk.no/artikler/z96y2lnei-iron-dome-stoppet-ikke-angrepet-fra-iran>

¹⁴ <https://rusi.org/explore-our-research/publications/occasional-papers/future-nato-air-and-missile-defence?-source=GovD>

¹⁵ Viktoriya Fedorchak (2024) «The Russia-Ukraine War – Towards Resilient Fighting Power», Routledge

◀ Det finske flyvåpenet skal bidra til å forsterke jagerflyberedskapene østeuropa i sommer. Åtte finske F/A-18 skal deployeres til en base i Romania fra 3 juni til 31 juli.

Foto: Ole Andreas Vekre/
Forsvaret

KONGSBERG

KONGSBERG AVIATION
MAINTENANCE SERVICES

A KONGSBERG-PATRIA COMPANY

STRATEGIC PARTNER FOR THE ARMED FORCES

Ensuring Operational
Availability in
Peacetime, Crises
and Armed Conflict

kongsberg.com

EVOLVING NORWAY'S ROLE IN THE NATO ALLIANCE

In 2020 the Norwegian Ministry of Defence asked RAND, a non-profit research institute, to produce a study on Allied perspectives of the options facing Norway. How does the new long-term defence plan meet the recommendations from the RAND study from 2020?

TEXT: JAMES BLACK, KATJA FEDINA, AND MATTIAS EKEN, RAND CORPORATION

At the time, our report outlined five strategic priorities: investing in national defence capabilities, expanding Norway's capacity for receiving Allied reinforcement, exploring ways to hold adversaries at risk at long range, enhancing societal resilience, and solidifying contributions from NATO and partners. How is the new long-term plan compared to RAND's 2020 advice?

The transformation of Nordic defence has made global headlines since Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022. While Sweden and Finland's decision to abandon their long traditions of military

non-alignment and join NATO has dominated attention, Norway also finds its geostrategic position and its role in the Atlantic Alliance undergoing profound change.

For decades, Norway has sought to play a dual role: defending and deterring against Russian aggression on NATO's northern flank, while simultaneously seeking to reassure Russia and maintain productive bilateral relations. While the illegal Russian annexation of Crimea in 2014 and the simmering conflict in the Donbas had strained this relationship, it took the events of February 2022 to trigger a radical reassessment of the threat environment facing Norway's defence.

Norway has since provided military aid to Ukraine and found itself under pressure to

follow key NATO allies – such as the UK, Germany, Poland, or other Nordic and Baltic states – in urgently increasing military expenditure to strengthen the Norwegian Armed Forces, increase defence production, and backfill the arms and equipment donated to Kyiv.

In April 2024, the Norwegian government unveiled the latest iteration of its Long-Term Plan (LTP) on Defence. This proposed a historic increase in defence spending, allocating a total of NOK 1,624 billion through to 2036 and a near-doubling of annual budgets compared to current levels.

The government also outlined its intentions to procure new frigates, submarines, and other vessels for the navy; to bolster Norway's air defences; to expand the

«Norway can contribute to the future of the Alliance as a watchful guardian on the northern flank, emphasising the need for situational awareness in the maritime and air domains»

▼ **Norwegian P-3C**
in support of the
Nansen-class frigates.
Exercise FLOTEX.
Photo: Nora Paulsen
Skjerdingsstad/Forsvaret

army from one to three brigades; to grow the Home Guard to 45,000 soldiers; and to improve situational awareness through investment in intelligence-gathering capabilities such as uncrewed systems and satellites. There was also a pledge to implement more agile, streamlined acquisition processes so that new equipment, technology, and infrastructure could be procured faster.

This new version of the Long-Term Plan represents a major departure from the past. In 2020, when the government was preparing its previous plan, the Ministry of Defence asked RAND, a non-profit research institute, to produce a study on Allied perspectives of the options facing Norway. At the time, our report outlined five strategic priorities: investing in national defence capabilities, expanding Norway's capacity for receiving Allied reinforcement, exploring ways to hold adversaries at risk at long range, enhancing societal resilience, and solidifying contributions from NATO and partners.

Since then, the threats facing Europe have only worsened. This makes it even more pressing that Norway addresses these strategic priorities, both to bolster its own defence and to enhance the deterrence posture of NATO on its northern flank. Norway's role in NATO is changing in 2024, given the changing security situation in the region, as well as the impact of Sweden and Finland joining the Alliance.

AN ALLIED PERSPECTIVE ON NORWAY'S EVOLVING ROLE IN NATO

Given the commitments made in the new LTP, as well as the accession of its neighbours to NATO, Norway can contribute to the future of the Alliance in several important ways:

- as a watchful guardian on the northern flank, emphasising the need for situational awareness in the maritime and air domains.
- as a steadfast supporter of Sweden and Finland as possible frontline nations (alongside Norway's own direct land border with Russia) in any future conflict with Russia, emphasising the importance of strategic depth, logistics, and sustainment.
- as a contributor of niche technical expertise and industrial capacity to the development of innovative new capabilities for Norway and its allies.

GUARDIAN OF THE NORTHERN FLANK

Because of its geography, Norway's security has always been intimately tied to control of the North and Norwegian Seas, and of the associated airspace. A history of occupation and liberation places additional importance on securing wider lines of communications, such as the sea-lanes across the Atlantic which are arterial to the NATO Alliance.

Since the days of the Cold War, Russian plans for any future war with NATO have recognised the need to interdict the flow of American and Canadian troops and materiel across the Atlantic. Given its strategic position on NATO's northern flank, Norway has an essential role to play alongside US and British forces in securing the Greenland-Iceland-UK (GIUK) and Bear (Svalbard-North Cape) gaps – preventing Russia from projecting naval and air power into the North Atlantic.

Norway also needs to monitor growing hybrid threats to the country's territorial waters and exclusive

economic zone. This includes new threats to the subsea infrastructure essential to Norway's economy and modern way of life, such as underwater data cables, electricity interconnectors, and oil and gas pipelines. Such infrastructure is increasingly vulnerable, given Russia's advanced undersea warfare capabilities, as well as the proliferation of uncrewed underwater systems, smart mines, and other technologies. There are also ongoing hybrid threats to Norway's remote northern territories, including those arising from Russian activities around Finnmark, such as GPS jamming and airspace incursions, or provocations around the Svalbard archipelago.

Amidst growing militarisation of the polar region, and with melting sea ice making Arctic waters and the Northern Sea Route increasingly navigable in summer months, the Norwegian Armed Forces also face new requirements for operations in extreme cold conditions. Crucially, even if the risks of a military conflict starting in the High North remain comparatively low, the region's strategic significance as Russia's defensive bastion and the home of its nuclear-armed submarines and North Sea Fleet means it would quickly be pulled into any conflict sparked elsewhere.

Facing growing threats from the North, Norway thus represents the first line of defence for NATO. Here, then, the planned acquisition of new submarines, anti-submarine warfare frigates, mine-countermeasure capabilities, and uncrewed systems all align with this role. Such enhanced capabilities will not only boost Norway's own defence, but also help the U.S., UK and other NATO navies ensure a credible deterrent in the North Atlantic, North Sea, Norwegian Sea, and Arctic.

The 2024 LTP also increases Norway's capacity for intelligence gathering, including through space-based capabilities. This offers increased reach, coverage, and remote monitoring of some of Norway's less accessible territory and waters. It also reduces reliance on U.S. capabilities at a time when the American military's attention is increasingly pulled toward the Indo-Pacific.

While the latest LTP directs much of the new spending towards the navy and army, this partly reflects the fact that the Norwegian Air Force was the main beneficiary of previous iterations of the plan. Norway is already bringing online its new F-35 stealth fighter and P-8 Poseidon maritime patrol aircraft, offering a major boost to the country's intelligence gathering and strike capabilities. The 2024 LTP's commitment to invest more in uncrewed systems like long-range aerial drones offers a chance to build on these recent acquisitions by exploiting the benefits of new technologies – including the increased mass from lower-cost drones. However, few Western militaries have yet incorporated these new technologies fully into their arsenals.

At the same time, Sweden and Finland have joined NATO and all four Nordic countries have agreed to integrate their air forces more closely. This offers new opportunities to enhance the defence of the North Calotte region especially and of the combined Nordic airspaces more broadly.

Finland is soon acquiring the F-35A to replace its ageing F/A-18 fighters. There are also new efficiencies to be derived from three of the four Nordic air forces operating and maintaining the same aircraft type. Conversely, the need to integrate the F-35A with

Sweden's JAS-39 Gripen fleet also offers Norway a chance to be at the forefront of shaping NATO's wider efforts to get the most out of fourth and fifth generation aircraft.

STEADFAST SUPPORTER

With comparatively small armed forces, and a large territory to defend, Norway's defence also hinges on receiving and supporting Allied reinforcements in a crisis. This was already recognised as a key priority in the previous LTP and in RAND's 2020 study for the Norwegian ministry of defence. Both emphasised revitalising Norway's capacity for host nation support. This includes investment in infrastructure such as airbases, ports, and secure locations for pre-positioned U.S. military equipment – much of which was overlooked in the decades following the Cold War.

Sweden and Finland joining NATO means that the military geography of the Nordic region has shifted. While reception, staging and onward integration of Allied reinforcements is still vital to Norwegian defence and security, it is likely that any future conflict with Russia would involve direct attacks by Russian forces on Norway's neighbours, requiring Norway to help NATO project power eastward. Even Norway's own border with Russia could be contested, in which case the trilateral cooperation with Sweden and Finland will provide support.

In particular, Finland's new membership of NATO has greatly increased the Alliance's land border with Russia. It has also placed the strategically important Russian military bases and lines of communication on the Kola Peninsula within long-range fires from Finnish territory. Similarly, the Swedish island of Gotland offers a vital launchpad for operations in the Baltic Sea. In both cases, Russia would want to push back NATO forces further from its own territory in any future conflict, meaning the newest entrants into the Atlantic Alliance are likely to be priority targets for air and missile strikes, and possibly for land incursions too.

«Given its strategic position on NATO's northern flank, Norway has an essential role to play alongside US and British forces in securing the Greenland-Iceland-UK (GIUK) and Bear (Svalbard-North Cape) gaps – preventing Russia from projecting naval and air power into the North Atlantic»

▼ Sweden and Finland have joined NATO and all four Nordic countries have agreed to integrate their air forces more closely. This offers new opportunities to enhance the defence of the North Calotte region especially and of the combined Nordic airspaces more broadly. Joint planning process at Nordic Response 2024.

Photo: Fabian Helmersen/
Forsvaret

Finland is now responsible for much of NATO's frontline in the north of Europe, and Sweden is emerging as a key logistical hub for moving troops and supplies to Finland and across to the Baltic States. Norway will be key to strategic depth and enabling NATO activities in the wider region.

As Sweden is starting to think about what NATO membership means, it looks to both east and west, to aid in defence of both Finnmark and Finland. Common command and control links would enable long-range precision fires to be directed from Sweden and Finland, munitions to be interchangeable, and newly acquired ISTAR drones to have the capability to share information with allies.

Here, the establishment of a new Brigade South, and the acquisition of long-range air defence systems, helps to secure Norwegian airbases and ports for importing troops and equipment and pushing them east. The expanded Home Guard can provide further protection to logistic and staging infrastructure. Collaboration and mutual exercises between Swedish and Norwegian forces can facilitate smooth troop transport across the borders when required. Expanding and mechanising the Army will similarly provide valuable Norwegian reinforcements to Sweden and Finland if needed, while investment in long-range fires and new ISTAR capabilities will increase Norway's ability to provide rear-echelon fire support.

The scale of the challenge may not be appreciated by all, however. For Norway, upgrading the infrastructure needed to support staging and receiving from both east and west, and the flow of assets south to north, will be costly and take many years to implement, not least given the difficult terrain in rural areas. To maximise the coordination of activities in the Nordic countries, NATO should continue to investigate the most efficient command and control arrangements for the region. It must be conscious of the current division of Norway, Sweden, and Finland between two separate Joint Forces Commands in Brunssum and Norfolk, VA. This appears suboptimal.

Crucially, too, the war in Ukraine has shown that future conflicts may not be the swift (if bloody) affairs long envisaged by many defence planners in NATO countries. Rather, Norway must be ready for a protracted conflict, possibly with reduced American support. This entails a growing need for capabilities to conduct sustained combat operations, including in harsh and remote environments where Norway already has experience, but not on the scale that would be needed in future. An increase in army resources for Finnmark is a positive first step, but further actions could be required to sustain and supply these resources long-term. There is similarly a need to ensure that Norway has sufficient underlying defence industrial capacity to surge production in times of crisis, as well as to revitalise the Cold War-era Total Defence concept to bolster the resilience of Norway's society, economy, and civilian population, including against cyberthreats.

▲ **The 2024 LTP's commitment** to invest more in uncrewed systems like long-range aerial drones offers a chance to build on the recent acquisitions in F-35 and P-8 by exploiting the benefits of new technologies. However, few Western militaries have yet incorporated these new technologies fully into their arsenals. Photo: US Navy

THREAT-DRIVEN CAPABILITY DEVELOPMENT

To anchor and strengthen the NATO roles outlined above, Norway should also focus on accelerating the development and acquisition of innovative new capabilities for its military, as well as bolstering the technology, industrial and skills bases needed to deliver them.

Even if it is impossible to foresee what the threat will look like in 10 to 15 years from now, some trends based on current and past behaviours and stated ambitions can be observed and should be considered. Hybrid threats to critical infrastructure are bound to persist, as well as subthreshold threats to target national and societal resilience. Observations from the battlefields of Ukraine show

- increasing duels between uncrewed aerial systems and their countermeasures;
- the deadly and asymmetric threats posed by uncrewed surface and underwater systems to traditional naval platforms;
- the vital importance of electronic warfare and countermeasures, long overlooked by most Western militaries;
- the increasing ease of hacking or jamming satellite services;
- the impact of long-range fires, combined with pervasive ISTAR capabilities and AI-enhanced command and control tools, in forcing military units to disperse, dig in, and conceal themselves to survive.

But what new threats will arise as such circumstances become the norm? Through Nordic cooperation and interoperability, current capability gaps can begin to close and new ones can be tackled together. Norway can lead the way in assisting the new members, Sweden and Finland, in finding their places in the Alliance. In turn, those new members, long held as benchmarks of societal resilience in Europe, may have useful lessons for Norway and NATO.

Norway should also work with these neighbours and other NATO Allies to make

the most of the new Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic and Innovation Fund, building on its own niche areas of scientific and technical expertise. It should accelerate procurement processes to bring new ideas into service at the speed of relevance. The country has welcome strengths in areas such as missiles, explosives, and munitions, as well as autonomous systems and underwater capabilities. This also means investing in expanding Norwegian defence industrial capacity in line with NATO's Defence Production Action Plan; and engaging as a third party with related EU initiatives such as the Permanent Structured Cooperation, the European Defence Fund, or the new European Defence Industrial Strategy.

NOW IS THE TIME TO DELIVER ON AMBITIONS

While the Russian annexation of Crimea and attacks on the Donbas in 2014 sounded alarm bells across Europe, it has taken the full-scale invasion of Ukraine in February 2022 to rouse Nordic countries to the scale of the threats facing them and the wider transatlantic community. With its Swedish and Finnish neighbours now full members of NATO – something unimaginable only a few years ago – there is an opportunity for Norway to reimagine its own role within the Alliance.

This entails both enhanced investment in the sorts of national military capabilities and infrastructure that Norway has long needed to defend and deter against possible Russian aggression on NATO's northern flank, and new levels of integration with Sweden and Finland to maximise the efficiency of collective NATO defence of the wider Nordic-Baltic region.

The 2024 Long-Term Plan provides welcome recognition of the need to increase investment, to accelerate the fielding of new capabilities and expand the size of the armed forces. As such, it builds on the strategic

priorities previously identified in earlier LTPs and RAND's research for the Norwegian ministry of defence, providing a solid foundation for the future.

At the same time, the scale, complexity, and urgency of the challenges facing Norwegian – and wider European – defence and security must not be underestimated. With potential changes to U.S. presidency, with American military attention increasingly pulled towards the Indo-Pacific and Middle East, and with the outcomes of Russia's ongoing war in Ukraine uncertain, Norway must be prepared to go further and faster if needed. Allies will welcome the increased ambition for defence in Norway's latest LTP. The key now is to deliver on these aspirations – and quickly. ■

About the authors

James Black is assistant director, Katja Fedina a senior analyst, and Mattias Eken an analyst in the defence and security research group at RAND Europe. RAND Europe is the European arm of the RAND Corporation, a non-profit research institute that conducts classified and unclassified studies for NATO and EU institutions, as well as Allied governments and military agencies.

Sources

Previous RAND Report: Enhancing deterrence and defence on NATO's northern flank: Allied perspectives on strategic options for Norway | RAND

Norway's new strategy: The Norwegian Defence Pledge - regjeringen.no

Norway's acquisition strategy: Future Acquisitions For the Norwegian Defence Sector 2023-2030 - regjeringen.no

FOI Memo on [SWE] NATO membership on combat in land domain: NATomedlemskapets konsekvenser för markdomänen - Ett diskussionsunderlag inför fortsatt förmåge-utveckling [foi.se]

SVERIGE INN I NATO

Norge och Danmark har varit med i den västliga försvarsalliansen i 75 år. Sverige sedan den 7 mars i år. Uppenbart är att Sverige har mycket att lära av norska och danska erfarenheter under de sex år som det får ta innan Sverige fullt ut är integrerat i alliansen. Sverige har mycket att bidra med till alliansen.

TEXT: ÖVERSTELÖJTNANT (P) TOMMY JEPPSSON, LEDAMOT AV KUNGL. KRIGSVETENSKAPSAKADEMIEN OCH REDAKTÖR FÖR DESS HANDLINGAR OCH TIDSKRIFT

Ioch med att Sverige, som den tidigare saknade pusselbiten, sedan 7 mars i år är fullvärdig medlem av den västliga försvarsalliansen, kan operativ samplanering genomföras. Ländernas sammantagna avskräckningsförmåga sett i en allianskontext ökar vis a vis den presumtive angriparen, Ryssland.

VAD TILLFÖR DET SVENSKA MEDLEMSKAPET

Sverige får per automatik, givet sin centrala geografiska position i Norden, en viktig roll i den västliga försvarsalliansens regionala ansvarstagande för försvaret av Östersjöområdet, Nordkalotten och Nordområdet. Med Sverige som den 32:a och senaste NATOmedlemmen förändras den militärstrategiska bilden i Nordeuropa som kommer att bilda ett sammanhängande operationsområde varmed förutsättningarna för försvaret

av Östersjöområdet liksom Nordkalotten och Nordområdet i sin helhet förbättras.

Således ökar NATO:s strategiska och operativa djup i vår del av världen. Strategiskt liksom operativt kopplas Arktis, Nordatlanten och Östersjöregionen samman på ett sätt som underlättar försvarsplaneringen liksom genomförandet av denna i händelse av krig.

Den tidigare försvarsplaneringen handlade om ett territoriellt försvar av de områden till lands till sjöss respektive i lufthavet som definierades vara Sverige. Det gällde då, inte nu längre.

Sverige förväntas som medlem av NATO upplåta sitt territorium för att bland annat kunna vara ett uppmarsch- och basområde för allierade mark-, sjö och luftstridskrafter samt tillhandahålla försörjnings- och transiteringsområden för allierade stridskrafter. Svenska stridskrafter ur alla försvarsgrenar måste, förutom att kunna försvara det egna territoriet i enlighet med artikel 3, därutöver kunna delta i försvaret av NATO:s östra flank liksom i andra operationer som alliansen genomför enligt artikel 5.

Svenskt territorium skapar bättre förutsättningar för NATO:s möjligheter att försvara Norge, Finland, Estland, Lettland och Litauen liksom Polen, Tyskland och Danmark. En konsekvens av detta framgår av Försvarsberedningens rapport från 26 april i år där det, som ett underlag till Försvarsbeslutet som fattas senare i höst, föreslås att två mekaniserade brigader samt en mekaniserad bataljon för uppgifter inom ramen för Enhanced Forward Presence prioriteras. Insatsområden för de båda prioriterade brigaderna kan exempelvis vara södra/mellersta Finland, och/eller Baltikum. Den mekaniserade bataljonen avses att på rotationsbasis tillsammans med bland annat Danmark och Canada permanent stationeras i Lettland.

Ett starkt luftförsvar framstår, inte minst utgående från erfarenheterna i Ukraina, som en av totalförsvarets nyckelförmågor. Inte minst gäller det luftvärn som skyddet av viktig infrastruktur liksom av militära förband och baser. Differentierade luftvärnssystem krävs för att bekämpa

ballistiska missiler, kryssningsmissiler och stridsflyg liksom kvalificerade, respektive enklare UAV:er, enskilt uppträdande och/eller i svärm, liksom patrullrobotar. Ett särskilt hot utgör hypersoniska missiler där förvarningstiderna blir mycket korta, vilket kräver snabba bekämpningsförlöpp. Den svenska försvarsberedningen rekommenderar att landet ansluts till NATOs integrerade luft- och missilförsvar (Integrated Air and Missile Defence, IAMD). Balansen mellan enklare och mera kvalificerade luftvärnssystem blir avgörande för att kunna hantera en alltmer utmanande lufthotbild.

De nordiska ländernas luftförsvar, avseende stridsflygsystemen, F 35 och JAS, representerar sammantaget en imponerande styrka. För trovärdig effekt förutsätts dock en robust tillgång på vapensystem, således med verkan luft – luft, luft – mark respektive luft – sjö. Med andra ord, «numbers counts». Den sammantagna nordiska Luftförsvarskapaciteten liksom att från luften bekämpa motståndarens stridskrafter på marken och till sjöss är bedömningsvis förmågor som väcker respekt i Ryssland. De svenska militära flygbaserna liksom de civila flygplatserna blir viktiga, för egna, danska, norska och finska flygstridskrafter. Detta för att, utgående ifrån det operativa läget, kunna grupperas på alternativa baser, samt för att kunna sprida förbanden i syfte att undgå bekämpning. Konsekvenserna blir att svenska civila och militära flygplatser behöver bibehållas. Vägssystemet har återaktiverats, fler flygbasförband kommer att bli en nödvändighet och logistiska resurser för såväl JAS 39 i D- och E-versionerna samt F 35 behöver finnas lagrade.

De svenska marina stridskrafterna, flottan och amfibiekåren integreras i NATOs planering för försvaret av Östersjön och Västerhavet. Också Nordatlanten är aktuellt givet att Sverige är en arktisk nation. Flottans båda sjöstridsflottiljer liksom ubåtsflottiljen håller hög klass. Tillförseln av korvetter av Luleåklassen och ett nytt ubåtssystem bidrar till en förbättrad sjöoperativ förmåga. Kvalificerade luftvärnssystem på

**«Den samman-
tagna nordiska
Luftförsvars-
kapaciteten
liksom att från
luften bekämpa
motståndarens
stridskrafter på
marken och till
sjöss är
bedömningsvis
förmågor som
väcker respekt
i Ryssland»**

▼ Wartofta kompani vid Skaraborgs regemente, P 4 genomför beredskapskontroll med stridsvagn 122 på Gotland. Personalen transporterades till Gotland med hjälp av TP 84 Hercules. December 2016.

Foto: Bezav Mahmod/
Forsvarsmakten

Luleåklassen liksom införandet av luftvärnsrobotar på Visbykorvetterna ökar väsentligt luftförsvarsförmågan.

De båda amfibiebataljonerna kommer att utvecklas mot förstärkt förmåga att bekämpa mål till sjöss. Genom att montera de tunga vapensystemen, bland annat granatkastarsystemet, på stridsbåtarna kommer förbandstypen att ha en hög eldkraft och rörlighet för offensiv och uthållig strid i kustzonen. Förbandet kommer att ha goda förutsättningar att genomföra operationer i farleder utanför skärgårdsmiljön som i Öresund och Ålands hav.

TOTALFÖRSVARET/ CIVILT FÖRSVAR

Av avgörande betydelse för Sverige nationellt liksom för NATO blir förmågan att upprätthålla förbindelserna västerut via västkusten och Göteborg till Osloområdet samt via Jämtland och Norrbotten till hamnarna i Trondheim och Narvik liksom via Öresundsområdet. Transportvägarna genom Sverige är också viktiga för försvaret av de i öster belägna alliansmedlemmarna. Här behöver världlandsstödet, vilket även innebär uppgifter för civilt försvar, och logistikresurserna utvecklas i nära samarbete med framförallt Norge, Finland och Danmark. Samtidigt förväntas Sverige bidra till hanteringen av den bredare hotbild som omfattar områden som cyber, rymdfrågor, informationspåverkan, kritisk infrastruktur samt strategiskt betydelsefulla teknologiområden.

Från ett svenskt nationellt perspektiv behövs infrastruktursatsningar på vägar, järnvägar, broar, hamnar och flygfält. Samtidigt accentueras behovet av dessa satsningar som en konsekvens av Sveriges medlemskap i NATO, där vi behöver svara upp mot de krav som ställs på oss som ett uppmarsch- och basområde för allierade mark-, sjö och luftstridskrafter. Dessutom ska Sverige svara för försörjnings- och transiteringsområden för allierade stridskrafter. Detta innebär höga krav på logistisk kapacitet.

I Sverige återuppbyggs nu civilt försvar efter att i praktiken ha varit nedlagt. En utmanande verksamhet som bland annat innefattar kunskapsuppbyggnad/ utbildning, organisations- och ledningsfrågor, befolkningsskydd samt lagring av viktiga förnödenheter. Världlandsstödet bygger i hög grad på förmågan hos civilt försvar, vilket måste övas för att kunna leverera effekt. Ett svenskt koncept för civilt försvar

måste precis som vad gäller för det militära försvaret anpassas och leva upp till NATOs krav. De civila resurserna behöver således ses i förhållande till de krav som NATO har i sina «Baseline Requirements». Samtidigt behöver de nordiska länderna anpassa sina civila försvarsstrukturer så att de i likhet med de militära är interoperabla med varandra, vilket uppnås genom gemensamma ledningsövningar samt att civilförsvarskapaciteter från våra länder samövar. En sådan kritisk resurs kommer att vara sjukvården. Också hotet från ryska kärnvapen behöver återspeglas i samhällets förmåga till skydd mot verknin-garna från dessa.

Ett svenskt civilt försvar behöver således utvecklas för att, inom NATO, tillsammans med Försvarsmakten, kunna genomföra verksamhet i fred, vid höjd beredskap och i krig. Svenska civila försvarsresurser, precis som de militära ska kunna sättas in där och då de behövs. Inom landet, i Norge, i Finland, i Danmark eller på Island, liksom att Danska, Finska eller Norska civila försvarsre-surser ska kunna användas i Sverige. Nyckelordet för att detta ska fungera är samövningar.

KÄRNVAPNEN

För Rysslands del har angreppskriget i Ukraina resulterat i en omfattande nedgång av konventionell krigföringsförmåga, samtidigt som denna kommer att ta tid att återskapa. Svårbedömt hur lång, samtidigt som en autokrati på ett helt annat sätt kan rikta de ekonomiska resurserna mot en kraftig upprustning, jämfört med ett demokratiskt styrt land där en motsvarande satsning har en tendens att ta avsevärt längre tid.

President Putin har upprepade gånger hotat med kärnvapen och landets kärnvapen-triad, dess land-, flyg och missilburna, liksom ubåtsbaserade dito finns intakt. Det vore naivt att bortse från de risker som finns med att Ryssland går från ord till handling.

En iakttagelse i den svenska debatten om kärnvapen är att vissa grupper verkar helt fränse att det är de amerikanska kärnvapnen som utgör den yttersta avskräcknings-förmågan. Istället förs en pseudodebatt om stationering av kärnvapen på svenskt territorium där det verkar som om de amerikanska, brittiska eller franska kärn-vapnen uppfattas vara de som är farliga, utan

att nämna de som verkligen hotar oss, de ryska. Detta trots upprepade budskap från försvarsminister Pål Jonsson om att det inte existerar några planer på att taktiska kärnvapen ska utplaceras i Sverige samtidigt som han har varit tydlig med att Sverige behöver stå upp för att NATO som försvarssallians bygger både på konventionell och nukleär avskräckning. En folkkupplysning kring kärnvapnens verkan och möjligheterna till skydd mot dessa känns angelägen.

KOMMANDOSTRUKTUREN

Kommandoförhållandena diskuteras flitigt och det känns knappast kontroversiellt att hävda att USAs intressen i Nordområdet innebär att man i Washington önskar Skandinavien under ledning av Joint Force Command Norfolk. Från den svenska försvarsmaktens sida är synen att operations-miljön i norra Europa kräver ett gemensamt och samordnat försvarskoncept, varmed de nordiska länderna ska ha samma geografiska operationsområde och tillhöra samma operativa stab. För närvarande tillhör Sverige det operativa högkvarteret i Brunssum i Nederländerna, men på sikt är man öppen för att ledningsförhållandena ändras så att Sverige kommer att lyda under Joint Force Command Norfolk.

Ett annat synsätt på ledningsförhållandena utgår ifrån att det nordiska området skulle behöva delas upp mellan Joint Force Command Brunssum respektive Joint Force Command Norfolk. En sådan lösning skulle kunna innebära en gränsdragning där Danmark, södra Norge, Sverige söder om Dalälven, samt Åland och de mellersta och södra delarna av Finland jämte Östersjön söder Åland liksom Skagerack och Västerhavet, ingår under Brunssum, medan områdena norr därom tillfaller Norfolk.

Om å ena sidan det existerar konsensus kring att Norden bildar en geostrategisk enhet, kartan är här övertydlig, känns det logiskt att å den andra hävda att förutsätt-ningarna för operativ planering och genom-förande bäst gynnas om de nordiska länderna sorterar under Norfolk. Danmark är det möjliga undantaget givet dess kontinental-europeiska koppling geografiskt.

NÅGRA SCENARIER

Putins ilska över det svenska och finska medlemskapet är tydligt och bör tas på allvar. Det vore naivt att bortse ifrån en rysk ambition att «straffa» det 32:a medlems-landet, men också den 31:a medlemmen, Finland, liksom Norge kan vara särskilt utsatta vilket ska kopplas till de ryska ambitionerna att vara en dominerande aktör också i Nordområdet.

▲ Rysslands ökade närvaro i Östersjön kallade till Beredskapsinsats på Gotland. Foto: Joel Thungren/Försvarsmakten

Att Ryssland genomför cyberangrepp, informationsoperationer, spionage liksom kan ha ett intresse av att angripa den infrastruktur som finns på havsbotten, samt att utföra sabotage på känslig infrastruktur till lands för att reducera effekten av samhällets funktionskedjor, är inget nytt. Angreppen är förnekelsebara och än mera så om utföraren är en kriminell aktör eller en terroristorganisation, en så kallad proxy. Detta har blivit en normalitet, ett krig som inte har det klassiska krigets karakteristika men likväl skadar samhället och oröar medborgarna, vilket syftar till att minska förtroendet för samhällets säkerhetsskapande aktörer jämte den politiska ledningen. Således en möjlighet till långsiktig uppmjukning av motståndsviljan hos befolkningen innan det militära maktmedlet sätts in.

Här ska två tänkbara scenarior som avser användningen av det militära maktmedlet kortfattat lyftas fram.

Det första - tänk tanken, vilka kan effekterna bli av ett ryskt begränsat militärt angrepp i syfte att ta kontrollen över Svalbard och/eller Åland, Gotland, Bornholm? Att besätta och försvara öar, förutsatt att de har ett svagt försvar eller helt saknar ett sådant, kan göras med en begränsad styrkeinsats. Det får bedömas som en lättare uppgift än att genomföra ett angrepp som syftar till att ta och kontrollera ett större sammanhängande landområde. Ett överraskande genomfört angrepp av skisserat slag som når framgång skulle avsevärt försvåra ett samordnat försvar av de nordiska länderna, särskilt om långräckviddiga vapensystem utplaceras på öarna. Orealistiskt eller ej, så avgörs det inte av oss, utan i huvudet på den presumtiva antagonisten.

Följdfrågan, som vi med absolut säkerhet inte vet svaret på, handlar om NATO skulle vara berett att gå till ett fullskaligt krig för att återta dessa ögrupper. Det är ur ett sådant perspektiv som vi behöver diskutera försvarets styrka och beredskapskrav på dessa öar. Utifrån ett svenskt perspektiv är ett allsidigt sammansatt försvar på Gotland av största betydelse. Tillgången på de förbandstyper på rysk sida som skulle kunna genomföra en operation av skisserat slag, luftlandsättningsförband och marininfanteriförband, är begränsad. Konsekvensen är att också en begränsad förbandskapacitet hos försvararen, som har hög beredskap för att möta och hindra en händelseutveckling i likhet med den ovan, är en central kvalitet.

Det givna svaret på frågan om vilken aktör som gynnas av ett demilitariserat Åland är Ryssland. En samordnad finsk – svensk försvarsplan för ögruppen skulle öka möjligheterna för en tidig insats, där från svensk sida en amfibiebataljon kan vara en

▲ Operativa beredskapsstyrkan eskorteras av flyg- och sjöstridskrafter när de överskeppas till Gotland under Försvarsmaktens beredskapsinsats i sydöstra och mellersta Östersjön. Foto: Antonia Sehlstedt/Försvarsmakten

lämplig förbandstyp för uppgiften.

Det andra scenariot handlar om en rysk utvidgning för att öka skyddet av sitt basområde på Kolahalvön. En rysk operationsplan med den ambitionen skulle sannolikt inbegripa områden i norra Norge och Finland, eventuellt också Sverige. Totalt sett råder för NATO:s del brist på markstridskrafter i norr där sannolikt en inledande fördröjningsoperation behöver genomföras innan allierade och eventuella svenska förstärkningar kan vara på plats för att påbörja en operation som syftar till att återta terräng som förlorats.

De finska stridskrafterna i norr liksom de norska kommer att fördröja framträngande där den svenska Norrbottensbrigaden utgör den resurs som, beroende på det operativa läget, kan insättas i norra Norge eller norra Finland. För ett genomföra en större anfalloperation krävs att allierade förband tillförs och/ eller att den Svenska Skaraborgsbrigaden och/ eller den svenska Södra skånska

brigaden tillförs. De båda senare är dock inte primärt tränade för strid i subarktisk miljö, där dessutom någon eller båda dessa kan vara insatta i exempelvis Baltikum. Intill kvalificerade allierade markstridskrafter kan insättas, något som bedöms kunna ta upp till en månad, kommer en ytterligt viktig komponent i kampen att utgöras av luftstridskrafterna vilka ska, så långt det är möjligt, kompensera för bristen på markstridskrafter.

En försvårande faktor för allierade och/ eller svenska markstridskrafter att insättas i norr är det antal älvar som måste passeras. Förbindelserna över dessa är attraktiva mål för angriparen. Försvaret av broarna liksom reservförbindelser kommer att vara en nationell svensk uppgift att säkerställa.

NÅGRA REFLEKTIONER

Norge och Danmark har varit med i den västliga försvarsalliansen i 75 år. Sverige sedan den 7 mars i år. Uppenbart är att vi har mycket att lära av norska och danska erfarenheter under de sex år som det får ta innan Sverige fullt ut är integrerat i alliansen.

För män och kvinnor i politiken, tjänstemän, officerare, soldater och sjömän liksom för människor som verkar i det civila försvaret och inte minst för allmänheten, är omställningen stor. Tvåhundra år av neutralitet och alliansfrihet hade närmast blivit en del av det svenska DNA:et när detta under mycket kort tid, som en konsekvens av det ryska angreppet på Ukraina i februari 2022 och att vi de facto åter hade ett krig i Europa, omprövades och övergavs. Svårigheterna ska dock inte överdrivas. Generellt är svenskar villiga och vana att samarbeta med andra och öppna för att arbeta under skilda förutsättningar, inte minst kulturella dito.

Det som vi, inte bara i Sverige, behöver ta in över oss är de risker som finns med att leva nära en antagonistisk stormakt, vilken har uttalade expansionistiska målsättningar. Här finns också sannolikheten av att Kina blir en allt aktivare aktör i Nordområdet, varmed följer möjligheterna av ett rysk-kinesiskt samarbete i syfte att ytterligare utmana NATO.

Vi behöver också fundera över konsekvenserna av att Ryssland har åtskilliga officerare och soldater med krigserfarenhet, vilka med övertydlighet uppvisat en exempelvis brutalitet i sättet att genomföra militära operationer. Den presumtiva motståndaren tänker och handlar inte som oss nordbor utan har regelmässigt brutit mot folkrätten och Genevekonventionen. Att den insikten behöver spridas i våra samhällen känns som ett understatement. ■

▲ Norske Air Battle Managers (ABM) arbeider i Air Ops på Sørreisa, mars 2024.

Foto: Fabian Helmersen/Forsvaret

NEW CONCEPTS FOR MODERN WARFARE

The Norwegian Air Force has been forward-leaning since its origins and throughout its 75-year history as a NATO force. It has taken advantage of new technology, innovative thinking, and concepts. We are now bringing the RNoAF to the next stage of what new technology and new doctrines allow us to do in modern warfare.

TEXT:
MAJOR GENERAL
ROLF FOLLAND,
CHIEF RNOAF
BRIGADIER GENERAL
TRON STRAND,
COMMANDER JAOC

Innovations in both civilian and military technologies, novel applications and emerging doctrines are changing the characteristics of how modern warfare is conducted.¹ Rapid introduction of robotics with differing levels of autonomy and Artificial Intelligence (AI)², combined with proliferation of military grade and improvised commercial-off-the-shelf (COTS) based long-range precision munition and democratisation of space, will cause a paradigm shift toward more autonomous operations in increasingly more complex and contested

battlefield environments where traditional safe havens are diminishing rapidly. Victory under these modern warfare conditions demands a shift towards increased and more advanced integration and synchronisation of military efforts across all domains. Acknowledging this development, the Royal Norwegian Air Force (RNoAF) established a Joint Air Operations Centre (JAOC) as of 1 January 2024. JAOC will seek to exploit the array of available weapons systems more effectively and lead air operations in support of all domains.

▲ Sjeffor for Second Marine Aircraft Wing (MAW), generalmajor Scott Benedict, sjeffor JAOC, brigader Tron Strand, sjeffor det svenske luftforsvaret, generalmajor Jonas Wikman og sjeffor det finske luftforsvaret, generalmajor Juha-Pekka Keränen. Demonstrasjon av utstyr og funksjoner under sjeffbesøket på Joint Air Operations Center (JAOC) mars 2024.
Foto: Fabian Helmersen/Forsvaretbildetekst

STRATEGIC CONTEXT AND NORDIC COLLABORATION

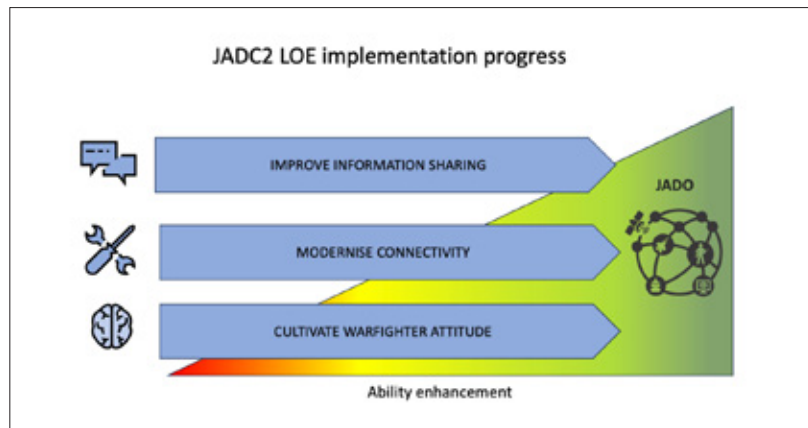
The above-mentioned contemporary shift in war-fighting trends coincide with the establishment of a third NATO Joint Force Command (JFC) as well as Finland's and Sweden's accession into NATO. These overall changes significantly alter the strategic High North theatre, allowing novel opportunities to reinvent our close operational partnership across the Nordic countries. Therefore, as a first step towards more effective integration and coordination between our air forces, the Nordic Air Chiefs have approved a Nordic Air Power Concept where integrated air command and control (Air C2) is a defined line of effort. In addition, NATO will establish an Air C2 node in support of JFC Norfolk (JFCNF), slated for initial operating capability (IOC) on 1 January 2025. The Nordic Chiefs of Defence (CHODs) have suggested that this Air C2 entity will be located in Norway. If approved by NATO, JAOC will be nominated as the core, or nucleus, of a Combined Joint Air Operations Centre – North (CJAOC-N), fulfilling the Air C2 requirements for both AIRCOM Ramstein and JFCNF.

CROSSING DOMAINS

Recognizing this responsibility along with the urgent need to improve the RNoAF Air C2 organization, it is imperative that the RNoAF adapt a Joint All-Domain Command and Control (JADC2) mindset and embrace Joint All-Domain Operations (JADO) as its modus operandi. The purpose of this article is to create a common understanding as well as to inspire and direct necessary development for the RNoAF organization and all its airmen. The article will first explain the purpose (why), then provide definitions (what), followed by a presentation of lines of effort (how). Finally, the article will dictate action items (how, where, when).

▲ Sjeffor det norske luftforsvaret, generalmajor Rolf Folland og sjeffor JAOC brigader Tron Strand sammen med sine kolleger fra USA, Sverige og Finland.
Foto: Fabian Helmersen/Forsvaret

DEFINING JADC2 AND JADO

Let's talk definitions. JADC2 is an advanced C2 framework supporting JADO with the intent of linking sensors, weapons, and data seamlessly across domains and operating environments such as the Electro-magnetic Spectrum (EMS). It seeks to enable swift decision-making and coordination, providing commanders with comprehensive situational awareness that can be exploited for strategic effects and advantage.

JADO is the method of integrating planning, execution, and control across air, land, sea, space, and cyber domains, emphasising interoperability and flexibility in response to security challenges. JADO maximises and combines the unique strengths of each domain for more effective operations.

While JADO is about the approach to conducting operations across domains, JADC2 provides the C2 architecture necessary to support and enable these integrated operations. JADC2 is, in essence, the enabler that seamlessly allows JADO to be effectively implemented.

HOW DO WE GET THERE?

As first step towards a transition to JADC2, we will unify the RNoAF operational C2 structure under one commander, in a Joint Air Operations Centre (JAOC). Secondly, and closely related, the RNoAF will optimise how it executes modern all-domain control by standing up Aerospace Battle Management (ABM) as the main principle of the JAOC. ABM marks a fundamental transition towards a level of operational information sharing, distributed control, delegation of authority, and decentralised execution appropriate for the modern battlefield requirements. This shift will enable faster decision making with improved quality through designated conditions-based delegation of authorities, ensuring C2 to function also in contested environments.³ Third, to enable JADC2 and empower the Air C2, RNoAF Air Command Control Communication Computing Information Systems (AIRC4IS) will be augmented by next generation technology and solutions that will initiate a path towards operationally

▲ **Figure.** JADC2 LOEs are the enablers that allows JADO to be effectively implemented.

«Victory under modern warfare conditions demands a shift towards increased integration and synchronisation of military efforts across all domains»

improved Advanced Battle Management Systems (ABMS). JADC2 requires effective information exchange requirement, processing and sharing across multiple domains.

THE PLAN

The RNoAF's strategy for JADC2 and JADO will progress and advance along three lines of effort⁴ (LOEs): (1) Improve Organisation and Processes for Information Sharing, (2) Modernise Connectivity, and (3) Cultivate Warfighter Attitude:

1) **Improve Organisation and Processes for Information Sharing** (process and organisation) by enabling and encouraging (mindset) cross-domain and cross-service flow of actionable information at all warfighter levels.

2) **Modernise Connectivity** (technology) by improving our AIR C4IS structure and capability to distribute information more effectively across open standards and domains and improve systems between the warfighters and the tactical battlespace management functions (TBMF).

3) **Cultivate Warfighter Attitude** (culture) by fostering and taking advantage of our strongest comparable military service strengths: Mission Command (MC) - a culture for centralised command, distributed control and decentralised execution. Through high level of trust, shared situational awareness and understanding of commander's intent, we use mission-type orders to delegate authority and empower subordinates to retain the operational initiative at all levels, also in contested and denied environments.⁵

In sum, these LOEs will transform RNoAF into a JADO oriented organisation. ■

- ¹ US National Intelligence Committee (NIC). 2021. Future of the Battlefield. Downloaded 2024-01-12 from <https://www.dni.gov/files/images/globalTrends/GT2040/NIC-2021-02493--Future-of-the-Battlefield--Unsources--14May21.pdf>
- ² See LUFTLED 1/2024 for more insight.
- ³ US Department of the Air Force. 2021. Air Force Publication 3-99. Department of the Air Force Role in Joint All-Domain Operations. Downloaded 2024-01-12 from: <https://www.dodtrine.af.mil/Doctrine-Publications/AFDP-3-99-DAF-Role-in-Jr-All-Domain-Ops-JADO/>
- ⁴ Inspired by a similar JADC2 approach as the US Department of Defense (March 2022) Summary of JADC2 Strategy. Downloaded 2024-02-04 from: <https://media.defense.gov/2022/Mar/17/2002958406/-1/-1/1/SUMMARY-OF-THE-JOINT-ALL-DOMAIN-COMMAND-AND-CONTROL-STRATEGY.PDF>
- ⁵ USAF. 2023. Air Force Publication 1-1. Mission Command. Downloaded 2024-01-12 from https://www.dodtrine.af.mil/Portals/61/documents/AFDP_1-1/AFDP%201-1%20Mission%20Command.pdf
- ⁶ ITO is a reverse engineered method to create effect across all domains. ITO aims to address modern battlefield challenges by integrating capabilities across multiple domains, using an approach based on the JADC2 framework. The ITO model includes an inverted hurricane planning and execution process, operational guidance, and a focus on cross-domain integration. It is designed to provide an agile operational plan for military operations, considering both pre-planned and ongoing missions.
- ⁷ Luftforsvaret. 2023. Sjøf Luftforsvarets Virksomhetsplan 2023-34. Vedlegg H: Sjøf Luftforsvarets CIS-plan – AIR C4IS
- ⁸ Forsvaret. 2020. Nasjonalt konsept for kommunikasjons- og informasjonssystemer (CIS). 14 februar 2020
- ⁹ For amplifying information see https://breakingdefense.com/2023/11/sda-demos-first-ever-space-to-ground-link-16-connection/?utm_campaign=BD+-Daily&utm_medium=email&_hsimi=284428510&utm_content=284428510&utm_source=hs_email
- ¹⁰ Chaired by Director of JAOC/Strategy Division.
- ¹¹ Forsvarets doktrine for luftoperasjoner (FDL) (2018)
- ¹² Stabshåndbok. Håndbok i luftmiliter planlegging. Preliminær utgave, januar 2017-januar 2018

ACTION ITEMS

The following key actions will move RNoAF towards JADC2 and JADO in the short timeframe. Unless specified otherwise, all tasks are due no later than 15 JUN 2025:

1) Improve Organisation and Processes for Information Sharing

- a) Establish and further develop the Integrated Tasking Order⁶ (ITO) as an authoritative JAOC order product.
- b) Establish a tiger team at JAOC to modernise and automate parts of the Air Tasking Cycle, including the use of AI assistance.
- c) Establish a tiger team to identify improvements in cross-domain integration throughout the joint targeting and assessment cycle, including use of AI assistance.
- d) Develop a food-for-thought (FFT) paper for integration of accessible space-based sensors aimed at improving RNoAF ISR processes and mission effectiveness.
- e) Establish a tiger team at JAOC to introduce and test means to automate Recognised Air Picture (RAP) track identification.
- f) Establish a tiger team at JAOC to develop and implement an ABM concept.
- g) Establish a coordinating element (liaison) to NOR Space Command/NSpOC focusing on shared insights and improved JADC2/JADO collaboration.
- h) Establish an Air Combat Lab at 132 Air Wing Ørland.
- i) Establish an Electromagnetic Battle Management (EMB) staff that deconflicts across Electro-magnetic Warfare (EW), Navigation Warfare (NAVWAR), Position, Navigation, Timing (PNT), Battle-field Spectrum Management (BSM) and Signal Intelligence (SIGINT) in order to ensure operations phase optimisation of Electromagnetic Spectrum (EMS) exploitation.

2) Modernise Connectivity

- a) Nominate JAOC as lead unit in implementing a modern next generation AIR C4IS infrastructure that enables and facilitates agile use of modern airpower at the speed of relevance in JADO. The RNoAF Air Staff will implement an AIR C4IS infrastructure with relevant applications that is compatible with NATO and allied partners through federated CIS networks in line with RNoAF CIS concept⁷ and Norwegian national CIS concept⁸. Development from 2025 will include updated AIR C4IS on all RNoAF air wings.
- b) RNoAF briefings will use modern automated Community of Interest (COI) services as the primary briefing tool to maximum extent.
- c) Establish a tiger team at RNoAF Air Staff to explore the possibility for the RNoAF to be a constructive partner in developing space-to-ground based link⁹ connectivity in an Arctic environment.
- d) The Air Warfare Centre (AWC) will ensure that RNoAF requirements in acquisition and development processes guarantees that weapon system protocols are interoperable with both national forces and forces of close allies.
- e) Establish a tiger team at JAOC to modernise the targeting cycle using modern automated COI.

3) Cultivating Warfighter Attitude

- a) AWC will develop a comprehensive training program for ABM students and Air C2 students on JADC2/JADO Mission Command and MTO.
- b) Chief of RNoAF's Strategy Group¹⁰ will update The Norwegian Armed Forces Doctrine for Air Operations¹¹ and RNoAF Air Operations Planning Handbook¹² to include new domains [space and cyber], focusing on JADC2 and JADO, revisiting the principles of centralised command, distributed control and decentralised execution as described in RNoAF Capstone Doctrine.
- c) AWC will ensure that decision-making and operational and strategic thinking is an integral part of all formal education for RNoAF officers and specialists.
- d) JAOC will implement JADC2 into exercises that require integration and synchronisation across domains with high tempo using Integrated Task Orders (ITO).
- e) Challenge the RNoAF junior specialists' innovation council on ideas and actions on how to foster a culture of innovation and continuous learning, encouraging RNoAF junior personnel to develop new solutions to JADC2/JADO challenges.
- f) Chief of RNoAF's Strategy Group will create JADC2 and JADO briefings and articles for various types of Norwegian and Nordic military journals and webpages.

NYTT FRA LUFTFORSVARET

«Den lange ledetiden det er på utdanning gjør at Luftforsvaret må se på hvilken kompetanse vi trenger i fremtiden, samtidig må vi kritisk se på innholdet i pågående utdanning slik at vi utdanner til et nivå som er «godt nok» i en fase hvor vi skal vokse og trenger større kapasitet.»

FORSVARET SKAL STYRKES

KREVER LEDERSKAP PÅ ALLE NIVÅ

NATO-alliansen feirer 75 år og er vår viktigste sikkerhetsgaranti, men dagens sikkerhetspolitiske landskap krever også mer av Norge. Stortinget har nylig vedtatt en svært ambisiøs og nødvendig langtidsplan hvor forsvarssektoren skal styrkes betraktelig frem mot 2036. Vi skal ha 4600 flere inne til førstegangstjeneste, 4600 flere ansatte og 13700 flere reservister.

TEKST: OBERST CHRISTIAN ØVERLI, SJEF LUFTFORSVARETS SKOLESENTER

Samtidig skal vi konkurrere med et krevende arbeidsmarked som har behov for arbeidskraft og som treffes av den samme pensjonsbølgen de kommende årene. Vi må gjøre det vi kan for å beholde ansatte, re-rekruttere og vi må utdanne flere selv. Vår rekrutteringsbase er førstegangstjenesten og Forsvaret rekrutterer i hovedsak godt, men det er for mange som slutter. Vi trenger fleksible og konkurransedyktige betingelser, samtidig må vi evne å følge opp det personellet som allerede er ansatt på en bedre måte. Flere som vurderer å slutte forteller at de har mistet troen på systemet – det er en trend vi må snu når organisasjonen nå skal bli større. Dette krever lederskap på alle nivå.

Samtidig som produksjonen innen utdanning i Luftforsvaret er høy og mange har krevende dager, så er det avgjørende at vi klarer å utvikle oss videre. Den lange ledetiden det er på utdanning gjør at vi må se på hvilken kompetanse vi trenger i fremtiden, samtidig må vi kritisk se på innholdet i pågående utdanning slik at vi utdanner til et nivå som er «godt nok» i en fase hvor vi skal vokse og trenger større kapasitet. Det pågår allerede et spennende arbeid på Kjevik knyttet til digital læring. Skal vi konkurrere om de flinkeste folkene må vi være langt fremme innenfor dette feltet og all fag- og funksjonsrettet utdanning i Luftforsvaret skal aktivt lete etter muligheter for å utnytte dette. En annen viktig pågående prosess som kan bidra til å beholde

nøkkelpersonell er akkreditering av fag- og funksjonsrettet utdanning. Dette arbeidet er i oppstarten, og vi har god dialog med Sjøforsvaret som har kommet lengre enn oss i denne prosessen. I et arbeid med å videreutvikle utdanningen må vi også ha tett dialog med de andre våpenskolene slik at vi kan utfylle hverandre. Mye av Luftforsvarets utdanning foregår allerede i utlandet, men fremover må vi se på hvilke muligheter et samlet Norden i NATO kan gi.

Stortinget har sluttet seg til at Kjevik skal videreføres som base for Forsvarets befalsskole og HV-07. I dag er deler av Luftforsvarets skolesenter sin stab, Baseforsvarstaktisk skole og Luftforsvarets spesialistiskole etablert på Værnes hvor vi allerede nå er den klart største aktøren med tett oppunder 1800 soldater på årlige kurs. Luftforsvaret har oppdrag om å flytte den tekniske skolen fra Kjevik til Værnes innen utgangen av 2026, noe som betinger at bygningsmassen til den tekniske skolen står klar på Værnes. For Forsvaret er det helt avgjørende at vi klarer å opprettholde så høy aktivitet som mulig på den tekniske skolen frem til flyttingen, og at vi så raskt som mulig etter flyttingen evner å holde produksjonen oppe. Det er personellet som tar belastningen ved omstilling. For å få med oss så mange som mulig fra Kjevik til Værnes kreves det målrettede tiltak som er tilpasset den enkeltes behov. Vi opplever en vertskommune på Værnes som er svært opptatt av vår virksomhet og som er opptatt av å legge

▲ Oberst Christian Øverli, sjef Luftforsvarets skolesenter. Foto: Luftforsvaret

forholdene til rette for vårt personell. Staben ved Luftforsvarets skolesenter skal flyttes allerede i 2025 for å legge til rette for etableringen av den tekniske skolen på Værnes.

Avslutningsvis vil jeg sitere Jens Stoltenberg fra et intervju han gjorde med Dagens Næringsliv tidligere i vår:

–Det er helt nødvendig at de beste av oss avtjener verneplikt eller tjenestegjør i Forsvaret. ■

– NÅ ER DET ALVOR

Luftforsvarets gamle, men moderne F-16 fly, er på vingene igjen, i Danmark. Her lærer et knippe nordmenn opp Ukrainske flygere og mission support på F-16 systemet – som snart skal tas i bruk for å forsvare Ukraina i krigen mot Russland.

TEKST:
MAJOR
STIAN ROEN,
LUFTFORSVARSTABEN

Nå er det alvor. Dette er ikke bare trening og øvelse, men en høyst nødvendig innsats for at Ukraina skal kunne klare å forsvare seg mot russisk aggresjon, sier oberstløytnant Bård Bakke.

Han er detasjementsjef for det norske bidraget på Skrydstrup flystasjon i Danmark. Bakke er også det eneste ansiktet utad for detasjementet i denne operasjonen.

- Sikkerheten for vårt og det ukrainske personellet veier tyngst. Vi ønsker ikke å gi Russland noen fordeler ved å dele for mye informasjon. Vi vet at de er interessert i hva som foregår her og skjerner derfor både personell og hva vi driver med, sier Bakke.

Siden i fjor høst har nordmenn vært på plass i Danmark for å gjennomføre et av de viktigste militære oppdragene i moderne tid.

KREVENDE OPPDRAG

Fra tidlig januar 2024 har Norge stilt med et antall F-16 treningsfly til utdanning av ukrainsk personell på F-16-systemet.

Oppdraget kom sommeren 2023. Ett og et halvt år etter at F-16 systemet var lagt ned til fordel for F-35. Etter over 40 års tjeneste skulle F-16 flyene selges, en jobb som Forsvarsmateriell skulle ta seg av. Siden F-35 overtok QRA-beredskapen for F-16 6. januar 2022, har verden forandret seg. Det er igjen bruk for de norske

F-16 flyene, i et land i krig. Det var det få, om noen, som hadde sett for seg.

- Vi får bidra mer enn nordmenn flest i Ukrainas forsvarskamp. Gløden og driven i øynene på mitt team og viljen til å stå på, for Ukraina, er veldig motiverende, sier Bakke.

Støtten som nå ytes på treningssenteret i Danmark skjer i en flernasjonalt ramme, ledet av USA, Danmark og Nederland. Støtten har foreløpig to hoveddeler, henholdsvis utdanning av ukrainsk personell på F-16-systemet, og donasjon av F-16 kampfly, våpen og annet utstyr til Ukraina.

Det er også andre initiativ, der helt ferske ukrainske piloter, som ikke har flydd kampfly før, trenes opp på F-16 flyene andre steder i Vesten. Det er viktig å få fylt opp F-16 systemet med nok personell. Det tenkes både kortsiktig og langsiktig på samme tid.

FORTSATT ET KAPABELT KAMPFLY

- Den norske treningsenheten, som nå er på Skrydstrup i Danmark består av mange fagkategorier, som flyger, teknisk personell og mission support. De norske F-16 flyene som er i Danmark benyttes både av norske, danske og ukrainske piloter, sier Bakke.

Utdanningen på Skrydstrup ledes av Danmark. Sammen med Norge bidrar også Belgia og Finland til treningssenteret. Også Sverige planlegger å støtte treningssenteret til høsten.

Kontinuerlig oppdatering av våre norske F-16 har gjort at flyene holder tritt med moderniseringen i Forsvaret og samfunnet.

- Ukraina trener med, og vil motta, et kapabelt fjerdegenerasjons multirollekampfly.

Å fase inn et vestlig system i et øst-europeisk land er noe som vil ta lang tid, og behovet for støtte må sees i et lengre perspektiv enn måneder og den nære framtid, forteller den norske detasjementsjefen.

Opplæringen går tilnærmet som planlagt.

- De ukrainske flygerne har flydd ukrainske jagerfly i kamp. Vi gir en introduksjon til F-16. Vi trener sammen med ukrainerne så mye som mulig, innenfor tiden vi er gitt, og antall fly og personell vi har til rådighet. Jeg vil si at opplæringen går bra. De er dyktige, og vi er stolte over jobben vi gjør sammen, samtidig må vi huske at det tar mange år å utdanne en kampflyger i vestlig forstand, sier Bakke.

- Vi kan ikke forvente at introduksjonen av F-16 til Ukraina endrer krigens gang på kort sikt.

Når flyene kommer til Ukraina vil de være under ukrainsk kommando.

MEGET HØY RISIKO

- Vi må også erkjenne at de vil operere med en helt annen risiko ute på sine oppdrag enn det vi er vant med. I Norge og vesten for øvrig har vi øvd og trent på å forsvare oss mot

russisk luftvern og russiske luftstyrker, men operasjonene vi har deltatt i har vært mot langt svakere motstandere, i et kampfly-perspektiv.

Bård Bakke sammenligner dagens situasjon for ukrainske piloter, med det våre egne norske piloter opplevde under 2. verdenskrig.

- Når du tar av med kampflyet i Ukraina, vet du ikke om du kommer til å lande igjen. Det er en svært høy risiko som norske piloter i moderne tid ikke har opplevd på samme måte, selv om vi har vært i mange skarpe operasjoner, har ikke risikoen vært så høy som det ukrainerne opplever nå, sier han.

Når de første pilotene og F-16 flyene vil være på plass i Ukraina, kan ikke den norske detasjementsjefen gå nærmere inn på.

Hvor lenge vil norsk personell og fly være i Danmark?

- Vi forholder oss til politiske beslutninger og ordre fra høyere militære myndigheter og samarbeidet med Danmark og med andre koalisjonspartnere. Oppdraget er å bidra til det danske treningssenteret. Situasjonen i Ukraina er dynamisk, så vi er forberedt på å være fleksible og støtte treningen av ukrainerne lenger enn planlagt om behovet er der, sier Bakke.

Hvordan håndterer Ukrainerne å fly F-16?

F-16 er til tross for sin alder et svært avansert kampfly sammenlignet med hva ukrainske flygere er vant til å operere. Konverteringen til F-16 er ikke bare å lære seg å fly et nytt fly. Måten vi bruker kampfly på i Vesten skiller seg betydelig fra det ukrainske

flygere er vant til. Vi introduserer de ukrainske flygerne for systemene om bord, for vår måte å operere på og for vestlig kampflykultur. Opplæring av en vestlig kampflyger tar tid. Innenfor tidsrammen vi har tilgjengelig, mener jeg de får god trening. Fokuset vårt er å sende flygerne tilbake til Ukraina med så mye trening på flyet som mulig før de reiser tilbake, sier Bakke.

Er F-16 flyene kapable i forhold til de russiske?

- F-16 har møtt eldre russiske kampfly i luftkamp tidligere, men det har aldri vært konfrontasjoner mellom moderne russiske kampfly og vestlige. Hvordan en slik luftkamp vil utarte seg er i stor grad avhengig av faktorer utenfor selve kampflyene. Organisering, taktikker, koordinering med mer, vil være av avgjørende betydning. Det er derfor for lett å måle kampfly opp mot hverandre, kun basert på ugraderte data om selve flyet, sier Bakke.

Nå er det opp til Ukraina å bestemme hvordan F-16 skal benyttes, i Ukraina. De er motiverte, dyktige og takknemlige for hjelpen de mottar, kan Bård Bakke fortelle.

- Det ukrainske kampflyvåpenet vil komme tilbake til Ukraina med en bedre kampevne, bedre materiell, bedre piloter og bedre overlevelsessevne og våpen enn de har i dag, fastslår detasjementsjef Bård Bakke.

Regjeringen har besluttet å donere et antall F-16 til Ukraina i rammen av et flernasjonalt samarbeid. Nøyaktig antall og tidspunkt for donasjon til Ukraina vil bestemmes i dialog med Ukraina og de andre giverlandene. ■

▲ Det ukrainske kampflyvåpenet vil komme tilbake til Ukraina med en bedre kampevne, bedre materiell, bedre piloter og bedre overlevelsessevne og våpen enn de har i dag, fastslår detasjementsjef Bård Bakke.

Foto: Fabian Hølmersen/Forsvaret

▲ Det er vel ingen som er upåvirket av klimaendringene. Jeg har flydd mye i Barentshavet og i arktiske strøk, og har selv sett hvordan klimaet endrer seg dramatisk, forteller sjef Luftforsvaret, generalmajor Rolf Folland.

Foto: Martin Mellquist/Luftforsvaret

BÆREKRAFT OG BEREDSKAP

Luftforsvaret skal være klimanøytral innen 2040. Derfor har man satt i gang en rekke tiltak for å bøte på klimapåvirkningen som organisasjonen genererer.

TEKST:
MARTIN MELLQUIST,
LUFTFORSVARSSTABEN

Det er vel egentlig ingen som er upåvirket av klimaendringene. Jeg har flydd mye i Barentshavet og i arktiske strøk, og har selv sett hvordan klimaet endrer seg dramatisk, forteller sjef Luftforsvaret, generalmajor Rolf Folland.

Han forteller at han tidlig skjønte at Luftforsvaret er nødt til å ta grep. Under en internasjonal konferanse for luftforsvarssjefer i London, ble det

signert en intensjonsavtale som blant annet omhandler miljø og bærekraft.

– Intensjonen er å gå «net zero» (netto null på norsk) innen 2050, men jeg har sagt at vi ønsker dette allerede innen 2040, sier Folland.

PILOTBASEN ØRLAND

Et av tiltakene sjef Luftforsvaret har iverksatt er å gjøre Ørland flystasjon til pilotbase for flere av endringene

▲ **F-35 er sertifisert for å kunne bruke biodrivstoff** og det er testet blant annet i Storbritannia. Luftforsvaret har bestilt biodrivstoff til Ørland, og så fort drivstoffet og lagringstanker er på plass kan det benyttes. Foto: Martin Mellquist/Forsvaret

Luftforsvaret ønsker å innføre. Og på flystasjonen er de godt i gang med flere av tiltakene.

En av de større endringene er innføringen av biologisk drivstoff på kampflyet F-35. Drivstoffet utvinnes ved bruk av elektrisk energi og hydrogen, og er derfor helgrønt.

– F-35 er sertifisert for å kunne bruke biodrivstoff og det er allerede testet blant annet i Storbritannia. Vi har bestilt biodrivstoff til Ørland, og så fort drivstoffet og lagringstanker er på plass vil vi kunne benytte det.

Drivstoffet er også renere enn vanlig flybensin, så man får mer energi ut av motoren. Luftforsvaret starter med 50 prosent blandingsforhold med vanlig flydrivstoff og biodrivstoff allerede i år. Han forklarer videre at det vies store og

ubrukte arealer inne på Ørland til å plassere solcellepaneler.

– Vi etablerer batteripakker for å ha beredskapsstrøm, noe som gjør oss i større grad uavhengig av aggregater.

På Ørland har de også inngått samarbeid med lokale matleverandører. Folland forklarer at leverandørene leverer kortreist mat, som kjøkkenet selv tilbereder før det serveres i messa.

– På den måten sparer vi klimaet og det vil gi oss økt trygghet i usikre situasjoner.

SIMULATORTRENING

Et annet miljø- og kostnadsbesparende initiativ er økt bruk av simulatorer. Luftforsvaret har gjort dette over flere år med F-35, men nå blir det også økt bruk på andre flysystemer.

– Utregninger viser at kostnadene knyttet til

kjøpet av P-8 Poseidon-simulatorer spares inn allerede etter 4-5 år, det gir oss både bærekraft og økt operativ effekt.

I simulator kan nemlig pilotene øve på prosedyrer og manøvrer før det faktisk gjennomføres i flymaskinen. Noen av prosedyrene utføres kun i simulator ettersom de ikke er ønskelig å «vise» en potensiell motstander.

– På den måten sparer Luftforsvaret både penger og miljøet, samtidig som det gir oss økt beredskap og operativ evne.

Sjef Luftforsvaret forklarer at miljø og bærekraft er et veldig høyaktuelt tema, og at det er spesielt viktig for en stor statlig aktør som er avhengig av rekruttering – spesielt fra den yngre målgruppen.

– Men absolutt viktigst er ansvarligheten og det å kunne bidra, avslutter han. ■

▲ CBRNE-utfordringer er krevende å håndtere og det kreves derfor trening på det.

Foto: Ella Hagen/Luftforsvaret

SIVIL-MILITÆR ØVING PÅ SAMVIRKE

Før sommeren har Luftforsvaret hatt samvirkeøvelser i Østfold-området med militære enheter og sivile etater.

TEKST:
CHRISTINE MIDTBY OG
ELLA HAGEN

Det er kjempeviktig å trene og øve sammen, ikke bare med nødetatene, men også med Forsvaret og kommunen, sier Aina Eker, innsatsleder i Politiet.

Forsvarets ABC-skole har utdanning i vern mot atom-, biologiske- og kjemiske våpen. De har, sammen med 132 og 134 luftving, trent på ulike scenarioer som krever samhandling ved håndtering av ABC-våpen. Slik situasjonen i verden er i dag, ser man viktigheten av å trene på CBRNE-trusler.

Anders Kildal, sjef for ABC-skolen, forteller at de har trent masse i forkant slik at samvirke mellom

brannvesen, helsepersonell, politi og Forsvaret er best mulig. Og han understreker hvorfor det er så viktig å øve på slike hendelser.

– Det ene er at vi øver på samvirke med de sivile nødetatene i forhold til mottak av allierte styrker. Det andre er å sertifisere soldatene som skal på øvelse i Canada.

Han forteller videre at soldatene skal øve med skarpe stridsmidler i Canada, og at det derfor er viktig at de er godt forberedt. Slike øvelser er viktige for at etatene og Forsvaret er forberedte på hva som kan møte dem i reelle situasjoner.

– CBRNE-utfordringer er krevende å håndtere og det kreves derfor trening på det. Forsvaret og de sivile

▲ På Rygge flystasjon ble det iscenesatt at C-130J Hercules måtte nødlande med passasjerer ombord som var påført et ukjent stoff. Luftforsvarets brann, redning- og plasstjeneste (BRP) var første på stedet og sørget for å få de skadde ut av flyet. Foto: Ella Hagen/Luftforsvaret

etatene har fått godt utbytte av de øvelsene som har foregått over disse tre dagene.

STORT SAMVIRKE

Under den ene dagen av øvelsen foregikk det en større samvirkeøvelse hvor en buss kolliderte med en konteiner. Konteineren inneholdt hydrogenperoksid som er etsende. Her skulle både brann, helse, politi og Forsvaret samhandle. Brannvesenet er de som først rykker inn i slike hendelser og får de involverte vekk fra skadested, de vil og ta målinger og prøver for å finne ut av hva slags stoff som er lekket. Videre samarbeid skjer med Forsvaret som har ansvar for rens av brannpersonell slik at de kan trekke ut av den skitne sonen.

– Fra Forsvarets side stiller de med folk som har utstyr og kompetanse til å dekontaminere forurensa personell, forteller Kildal.

Ambulanse og helsepersonell ankommer også skadested samt redningshelikopter SAR Queen fra 330 skvadronen, som bistod med transport av skadde til Kalnes sykehus. Politiet fungerer som eiere og ledere for skadestedet.

– Min rolle her er å lede og koordinere, og Politiet har hovedansvaret for slike hendelser, forklarer Aina Eker, innsatsleder i Politiet.

CBRNE er en fellesbetegnelse på hendelser som omfatter kjemiske stoffer [C], biologiske agens [B], radioaktive stoffer [R], nukleært materiale [N] og eksplosiver [E] med høyt farepotensiale.

VARIERT TRENING

Øvelsen bestod av mange større og mindre hendelser over flere dager. Sivillforsvaret øvde på søk av farlig stoff inne i et bygg, og det samme gjorde CBRN-soldater fra Forsvaret. På Rygge flystasjon ble det iscenesatt at C-130J Hercules måtte nødlande med passasjerer ombord som var påført et ukjent stoff. Luftforsvarets brann, redning- og plasstjeneste (BRP) var første på stedet og sørget for å få de skadde ut av flyet. Raskt etter kom de andre etatene; brann, helse og politi. I disse øvelsene bistår markører til å spille skadd og gjør at øvelsene oppleves ekte, derfor blir treningen ekstra god. ■

► Foto: Ella Hagen/Luftforsvaret

VIDEREFØRE OG STYRKE LMS

STABSSERSJANT (M)
OLE JAN HOLTSDALEN
Nestleder Luftmilitært
Samfund

Denne utgavens lederartikkel vil ha en litt annen vri enn tidligere. På årsmøtet i mars ble det presentert og stemt over en ny sammensetning av LMS' sentralstyre. Følgelig ble resultatet blant annet ny leder og nestleder. Derfor vil jeg i denne delen av lederartikkelen få lov til å takke for min tid, som leder av Luftmilitært Samfund.

Jeg har blitt titulert med både styreleder og formann – innimellom også bare sjef. Og jeg er blitt møtt med mye positive holdninger til LMS, og vårt arbeid. I en kort refleksjonsseanse innså jeg at to år som leder av organisasjonen går fort, og jeg fikk en

følelse av å ikke ha fått gjort særlig mye. Ledervervet var min første erfaring i en organisasjon som LMS, og jeg er svært takknemlig for å ha fått både tillitten og spørsmålet om å påta meg verve. Det var vanskelig å si nei.

Som jeg har nevnt for noen få; jeg kunne godt drevet med dette på heltid. Jeg synes det er veldig spennende å få møte representanter for Luftforsvaret og lære mer om vår felles historie, høre fortellinger, og oppleve den gode stemningen og gleden, som en kan finne ved en graduasjonsseremoni – med Luftforsvarets fremtid i fokus. Jeg har stor respekt for arbeidet som gjøres i «kulissene» i LMS, særlig med tanke på LMS Strategiutvalg, men også i sekretærvervet. Anerkjennelse og takk til dere alle. LMS er på en måte på vei inn i en ny tid, og jeg er takknemlig og litt stolt, over å ha bidratt til å modernisere organisasjonen litt. Jeg kommer til å fortsette i styret som nestleder, med ønske om å bidra til Luftforsvarets beste. Takk for to flotte år! Og med det ønsker jeg velkommen til vår nye leder, Carl Waldemar Wilhelmsen. Stafettpippen er din!

«Vi står ved et veiskille hvor vi må tilpasse oss en raskt skiftende verden, samtidig som vi bevarer våre stolte tradisjoner og verdier.»

OBERSTLØYTNANT
CARL W. WILHELMSEN
Leder Luftmilitært
Samfund

Jeg vil først og fremst takke avtroppende leder for hans engasjement, dedikasjon og den uvurderlige innsatsen han har lagt ned for Luftmilitært Samfund (LMS) de siste to årene. Hans arbeid har vært en inspirasjon for oss alle, og jeg er ydmyk over å få muligheten til å fortsette denne viktige jobben som ny leder av LMS.

Jeg trer inn i denne rollen med stor entusiasme og et klart mål for øye: å videreføre og styrke LMS som en sentral aktør for Luftforsvaret og våre medlemmer. Vi står nå ved et veiskille hvor vi må tilpasse oss en raskt skiftende verden, samtidig som vi bevarer våre

stolte tradisjoner og verdier.

Mine innsatsområder som ny leder vil fokusere på tre hovedområder:

- 1. Aktivt bidra til det beste for Luftforsvaret:** Vi skal være en tydelig stemme og arbeide målrettet for å sikre at Luftforsvarets behov og utfordringer blir hørt og forstått. Dette krever et tett samarbeid med mange aktører, og vi skal bruke vår ekspertise og erfaring til å bidra i relevante prosesser og beslutninger.
- 2. Ta vare på grunnfjellet i LMS, lokalforeningene:** Lokalforeningene er hjertet i LMS, og deres arbeid er avgjørende for vår suksess. Jeg vil arbeide for å styrke båndene mellom sentralstyret og lokalforeningene, og sørge for at de får den støtten og ressursene de trenger for å blomstre. Gjennom tett dialog og samarbeid skal vi sikre at alle deler av LMS føler seg inkludert og verdsatt.
- 3. Gjøre LMS til en institusjon som yngre vil være en del av:** Fremtiden til LMS ligger i hendene på den yngre generasjonen. Vi må derfor tiltrekke oss unge medlemmer og skape et miljø hvor de føler seg velkomne og engasjerte. Dette innebærer å modernisere våre tilnærminger, tilby relevante aktiviteter og arrangementer, og sørge for at LMS oppleves som en dynamisk og fremtidsrettet organisasjon.
- 4. Fortsette ivaretagelsen av Luftforsvarets historie:** Luftforsvaret har en stolt 80 år lang historie som LMS har bidratt til å holde i hevd i 30 år. Et dobbelt jubileum i 2024. LMS skal fortsatt gjøre vårt for å ivareta Luftforsvarets tradisjoner og historie

Jeg ser frem til å samarbeide med dere alle for å realisere disse målene. Sammen skal vi bygge videre på det solide fundamentet som er lagt, og føre LMS inn i en ny tid preget av vekst og utvikling. Takk for tilliten dere har vist meg, og jeg lover å gjøre mitt ytterste for å leve opp til forventningene.

Leder Carl Waldemar
Wilhelmsen (2024-2026)

Nestleder Ole Jan
Holtsdalen (2024-2026)

Kasserer Øyvind
Berg-Kristiansen (2024-2025)

Styremedlem Svein Anders
Eriksson (2024-2026)

Styremedlem Caroline
Erlandsen Lysen (2023-2025)

Styremedlem Mille Marie
Seland (2023-2025)

Varamedlem Øyvind K.
Strandman (2023-2025)

Varamedlem Kjell Reidar
Bugge (2024-2026)

Varamedlem Christine
Huseby Torjussen (2024-2026)

Sekretær [ikke medlem av styret]:
Steinar Skaar

NEWSLETTER

THE ROYAL AIR FORCES ASSOCIATION NORWEGIAN BRANCH

SYTTENDE MAI I LILLE NORGE 1944

TEKST: HENTET FRA
LEIRAVISEN "LILLE NORGE"
AV KJELL R. BUGGE

Henimot femti tusen dollars til disposisjon for gutta i Sverige.

Feiringen av syttende mai i «Lille Norge», som begynte med idrettsleker om a ettermiddagen, hadde samlet en masse deltagere og tilskuere fra Toronto, Vesle Skaugum, Gravenhurst, Bracebridge og omliggende distrikter. Blandt de mere Celebre av de innbudte gjester la en særlig merke til Air Vice Marshal A.T.N. Cowley, ledsaget av sin personlige stabsoffiser Squadron Leader H.A.S. Molyneux D.F.C., og Lt Col. Bradshaw, Commanding Officer i Krigs-fangeleiren nær Gravenhurst.

Ved hovedopstillingen klokken 16.00 mottok tre av våre flygere dekorasjoner for utmerkelser som ble overrakt av Obersløytnant Reistad, hvorefter sjefen holdt en klingende tale for dagen, hvori han minnet de tilstedeværende om en av Norges helteskikkelser,

General Ruge, som idag står som en av Norges mest fremragende menn. Talen efterfulgtes av et rungende tre gange tre hurra, hvorefter enhver fikk anledning til å smake på de mange delikatesser som ble servert a la smörgåsbord i de forskjellige messer.

Senere på aftenen var det dans i messene og fællesdans i gymnastiksalen, hvor seierherrene i ettermiddagens idrettsleker fikk utdelt premiene. Korporal Høylands 's kraftige stemme ledet i samsang med siste vers av: Ja, vi elsker.

I en kort tale, hvori sjefen takket for dagen, foreslo han samtidig for de tilstedeværende at pengene i «Spirit of Little Norway» fondet, henimot femti tusen dollars som er resultatet av guttenes frivillige trekk av lønnen, blir stillet til Disposisjon for gutta i Sverige. Dette ble enstemmig vedtatt og dannet en både værdig og patriotisk avslutning på en helt igjennem vellykket dag. ■

▲ Brigader (p) Arne Hustvedt bekranser Minnesteinen Luftvernregimentets falne. Fanevakter er oberstløytnant (p) Erling H. Halvorsen (t.v.) og oberstløytnant (p) Dag H. Tvedt.
Foto: Mathias Bergseth

8. MAI 2024

MARKERING VED FREDRIKSVERN VERFT I STAVERN

Luftmilitært Samfund avdeling Vestfold har gjennom flere år opparbeidet en tradisjon med å markere frigjørings- og veterandagen 8. mai ved minnesmerket over Luftvernregimentets falne på Fredriksvern verft i Stavern. Dette gjør vi i nært og godt samarbeid med foreningen Fredriksvern verfts venner.

TEKST:
KJELL R. BUGGE.

Markeringen startet 8. mai i et strålende vårvær kl 1200 i Stavern. Da bekranset Larviks ordfører Gulla Løken minnesmerket over de 12 sjømenn fra Stavern og Brunlanes som mistet sine liv under 2. verdenskrig. Dette minnesmerket er plassert foran inngangen til Fredriksvern kirke på torget i Stavern.

Kl 1300 ble det lagt ned krans ved Sjømennenes minnehall av Losoldermann Geir Henning Eikeland. Minnehallen er Norges første og største nasjonale minnesmerke med navnene til de mer enn 3000 norske sjøfolk som mistet sine liv under 1. og 2. verdenskrig.

Kl. 1345 var det klart for å minnes de 30 fra Luftvernregimentet som ga sine liv for vår fred og vår frihet under 2. verdenskrig. Minnesmerket er en stein med inskripsjon «Falne Luftvernregimentet 1940-1945». Steinen kommer fra Rakke skytefelt ved Stavern, og er plassert foran Kommandantboligen på Verftet. Minnesmerket blir bekranset hver 8. mai, samt i tilknytning til markeringen av St. Barbaras dag i desember.

I år var det brigader (p) Arne Hustvedt som foresto selve bekransningen. Mange var møtt frem til denne høytidelige seremonien hvor også musikere fra Marinemusikken bidro med signalet «Bønn». Nytt av

året er at 6 elever fra 10. klassetrinn på Brunla ungdomsskole var inviterte til å være med på bekransningene og den påfølgende lunsjen. Dette håper vi kan bli en tradisjon som vil være til nytte for de kommende generasjoner.

Før selve bekransningen ble følgende framført:

I dag, 8. mai 2024 er det 79 år siden 2. verdenskrig sluttet, og Norges befolkning kunne ta fatt på å telle tapene; både de sivile og militære liv som var gått tapt og også de materielle tap – som i denne sammenhengen var noe uvesentlige.

I år er det 90 år siden Luftvernregimentet ble etablert med sin skole og øvingsavdeling her på Fredriksvern verft. Regimentets aktive periode var forholdsvis kort. Fra starten 1. juli i 1934 til krigsutbruddet 9. april 1940 er det man må kunne betegnes som regimentets operative periode – selv om det også var aktivitet i noen få år etter krigen.

I hovedsak var det luftvernoppsetninger på industristeder som Hærøya og Rjukan, rundt Narvik havn og på kystfort rundt Oslofjorden.

Før krigsutbruddet 9. april 1940 var de avdelinger som var på Fredriksvern verft blitt utstasjonert for krigsinnsats – primært til området rundt Oslo for å forsvare Fornebu flyplass. Med beskjedne ressurser gjorde de en hederlig innsats, men klarte ikke å forhindre at flyplassen ble tatt av de tyske invasjonstyrkene. Under kampene i april til juni Norge falt fire av regimentes menn. Den første fra Luftvernregimentet falt 9. april 1940 – den siste falt så sent som 5. april 1945.

I alt 30 av regimentets menn mistet livet i kampene for et fritt og demokratisk Norge – de fortjener vår dypeste respekt.

Et demokrati som de kjempet og falt for, og som vi i alle år etter 1945 har tatt for gitt – men som vi nå må begne om – mer enn noen gang.

▲ **Ved minnesteinen.** F.v. Marinemusikere, Major [p] Karl Bjørn Andersen, seremonimester; Flaggkommandør [p] Trygve Bruun, leder Fredriksvern verfts venner, Brigader [p] Arne Hustvedt, bekranser; Oberstløytnant [p] Erling H. Halvorsen, fanevakt; oberstløytnant Kjell R. Bugge, leder LMS-Vestfold; oberstløytnant [p] Dag H. Tvedt, fanevakt.

Foto: Mathias Bergseth

▼ **Inviterte elever** fra Brunla ungdomsskole

Foto: Mathias Bergseth

Dersom vi fortsetter å ta vårt demokratiske styresett for gitt, kan vi fort våkne opp til et diktatur – det er krig i Europa i dag – et av Norges naboland har gått til militært angrep på et annet av sine naboland – utsiktene er dystre.

Det som disse 30 fra luftvernregimentet kjempet og falt for – må vi som innbyggere være klare til å følge opp – vi må være beredt – også vi når det blir krevet.

Ved dette minnesmerket her på Fredriksvern verft, Luftvernregimentets arnested, skal vi nå minnes disse 30 fra Luftvernregimentet som under ulike forhold under 2. verdenskrig, ga sine liv i kampen for Norge.

Det er brigader Arne Hustvedt som vil legge kransen på minnesmerket over de fra Luftvernregimentet som mistet sine liv under 2. verdenskrig.

Brigader Hustvedt – vær så god

Vi minnes våre falne kamerater. ■

▲ De fremmøtte bestod også i år av veteraner og andre som hadde funnet sin vei inn på området ved minnesmerket fra 1954.

Foto: LMS

MARKERING AV 8. MAI PÅ AKERSHUS FESTNING

Klokken 0958 ble stillheten brutt denne klare maidagen på Akershus Festing ved at 2 Bell helikoptre fra 339 skvadronen fra Rygge fløy i lav høyde og tett formasjon over minnesmerket over Luftvåpenets falne.

TEKST: ERIK DOKKEN

Sjef Luftforsvaret startet sin tale til de fremmøtte og minnet om at dette var både en dag for frigjøringen av Norge og en dag for markering av forsvarets veteraner. De fremmøtte bestod av, foruten paradetroppen til Luftforsvaret og annet personell fra forsvarsgrenen, også i år av veteraner og andre som hadde funnet sin vei inn på området ved minnesmerket fra 1954.

Sjef Luftforsvarets tale og seremoni ble umiddelbart gjengitt på Luftforsvarets facebookside. LMS har etter nedleggelsen av RAFA/N tatt over samarbeidet med Luftforsvaret om ivaretagelse av medlemmer og luftveteraner med en sosial sammenkomst og prat etter minneseremonien. En spesiell hyllest til tidligere Generalinspektør for Luftforsvaret generalmajor Olav Aamodt og oberst Knut Fossum som begge er RAFA/Ns

arvtakere i LMS og som var til stede. 8 mai er ikke en fridag, og man kan ikke forvente et større fremmøte uten at det blir lagt til rette for det. Det er likevel flott at LMS-medlemmer fra Oslo-området kommer hvert år, og takk til dere som også kun kan komme hvert 2. eller 3. år.

I år ble det tatt et initiativ fra 134 luftving på Rygge om transport frem og tilbake til Oslo for de som hadde lyst og anledning. Rygge flystasjon og initiativtakere der er, og blir, viktige premissleverandører for at denne tradisjonen samordnes med LMS i fremtiden. Nytt av året var også at veteranforeningen for taktiske helikoptre (VFTH) i god tid var engasjert sammen med LMS. LMS er ingen veteranforening, men LMS har gjennom sine vedtekter og sitt virke lagt godt til rette for at også nye veteraner

kan føle seg integrert i Luftforsvarets tradisjoner etter endt tjeneste.

En stor og viktig takk også til Kommandantskapet på festningen for å stille kanonhallen til disposisjon, samt å gjøre i stand lokalet for bevertning. Det er et arbeid og en tilrettelegging som ikke skjer av seg selv.

Vi er alle stolte av Luftforsvarets tradisjoner som ble lagt til rette for og båret frem etter 2. VK og av RAFA/N fra 1954. ■

▲ Takk til Kommandantskapet som stilte fanehallen til disposisjon for bevertning.

Foto: LMS

LEDELSE AV LUFTOPERASJONER

TEKST: LMS STRATEGIUTVALG VED GENMAJ (P)
TOM HENRY KNUTSEN

Strategiutvalget (SU) i LMS har utarbeidet to såkalte temahefter om luftmilitære emner. Det første handlet om luftvern generelt og luftvern i Norge spesielt, og det andre handlet om flystasjonen som Luftforsvarets kampavdeling. Hensikten med begge heftene har vært å opplyse den delen av vår befolkning som er interessert i militære problemstillinger, men ikke nødvendigvis har militær bakgrunn selv. Vi prøver å forenkle og popularisere uten å miste den faglige kjernen. Hefteene har på kort tid blitt meget populære og etterspørres fra både

politikere og akademikere. Sjef Luftforsvaret har uttrykt at han er meget godt fornøyd med det arbeidet som LMS har gjort for å få utarbeidet heftene. SU er nå i gang med et tredje temahefte som skal handle om nordisk luftmakt og etableringen av et felles nordisk luftoperasjonssenter. Vi har gjennomført et oppstartsmøte og samler for tiden inn informasjon om temaet og har begynt arbeidet med et første utkast. Målet er å kunne ha det klart for publisering i forbindelse med Arendalsuka i august 2024 der LMS også i år gjennomfører arrangementer. ■

KOL organiserer militære og sivilt ansatte i forsvarssektoren med krigsskoleutdanning eller høyere sivil utdanning.

KOL er:

En partipolitisk nøytral arbeidstaker-organisasjon tilsluttet Akademikerne – den største hovedsammenslutningen i staten.

Vi ivaretar dine interesser både i sentrale forsvarspolitiske spørsmål og i den sentrale og lokale utvikling av dine lønns- og arbeidsvilkår.

Foto: Forsvaret/ Jonas Selim

Velg KOL fordi

Vi mener at utdanning skal lønne seg både i lønningsposen og i karrieren. KOL er i en unik posisjon mot dette målet, fordi vi har en homogen medlemsmasse. Vi slipper normalt å ta hensyn til medlemmer med helt ulike interesser.

Som største arbeidstakerorganisasjon under Akademikerne i Forsvaret representerer vi i de fleste sammenhenger alle akademikerorganisasjonene i Forsvaret.

Foto: Forsvaret/ Torbjørn Kjosvold

Jo flere medlemmer vi blir, desto større gjennomslagskraft vil vi få.

Meld deg inn i KOL i dag!

Det kan du gjøre via våre nettsider:

www.kol.no

KOL tilbyr:

- Rask og pålitelig medlemsassistanse
- Særdeles gode bank- og forsikringsordninger i Handelsbanken og Gjensidige
- En times gratis juridisk rådgiving hos KOLs advokat
- Se flere fordeler på KOLs nettsider

Foto: Forsvaret/ Henrik Røyne

▲ Besøk til den norske delegasjonen til NATO-hovedkvarteret i Brussel.

Foto: Privat

FOLK OG FORSVARS STUDIETUR TIL BRUSSEL, 10.-12. APRIL 2024

Studieturen med Folk og Forsvar 10.-12. april var utmerket andeling til faglig påfyll i en hyggelig sosial kontekst som trygt kan anbefales.

TEKST:
STEINAR SKAAR MAJ [P],
SEKRETÆR LMS

Folk og Forsvar er en partipolitisk nøytral paraplyorganisasjon, som driver med informasjonsarbeid om norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk.¹ Organisasjonen ble opprettet i 1951 og har som formål å drive «informasjonsvirksomhet for å fremme kunnskap, interesse og debatt om forsvars- og sikkerhetspolitiske spørsmål». Organisasjonen arrangerer en rekke aktiviteter, herunder studieturer med relevant forsvars- og sikkerhetspolitisk innhold. En av disse er den årlige turen til Brussel. Turen inkluderer et besøk i Den norske EU-delegasjonen, NATOs operative hovedkvarter ACO (SHAPE) og andre relevante institusjoner. Jeg hadde i år privilegiet av å delta som representant for LMS.

Turen startet med et besøk til ACO i Mons. Vi mottok her en inngående presentasjon av en representant for den norske delegasjonen til ACO om NATOs nye

forsvarskonsept: «Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area (DDA)». Konseptet innebærer en total gjennomgang og fornyelse av NATOs planverk med en «Family of plans» på totalt 11 planer, et konsept og ett direktiv.² Det er åpenbart for de fleste at den sikkerhetspolitiske situasjonen har endret seg betydelig de senere år, og dette reflekteres tydelig i hvordan NATO tenker og planlegger for konflikt.

Om morgenen på dag to besøkte vi den norske delegasjonen til NATO-hovedkvarteret i Brussel. Vi mottok gode og åpenhjertige presentasjoner om delegasjonens arbeid, hvilke mekanismer som driver NATO fremover (toppmøter), hvordan konflikten i Ukraina håndteres på et overordnet NATO-nivå og litt om betydningen av Sveriges og Finlands inntreden i NATO. Det synes å være en tydelig innstilling i NATO om at Ukrainsk NATO-medlemskap er et spørsmål om når heller enn om. Økten ga også et fascinerende

innblikk i generalsekretærens hverdag gjennom foredrag av hans norske militærassistent.

Resten av denne dagen ble benyttet til et besøk på Royal Military Museum som ga et godt innblikk i belgisk militærhistorie.

På dag tre startet vi med et besøk til «The European External Action Service» (EEAS). EEAS er EUs såkalte «diplomatic service» som siden 2011 har hatt ansvaret for EUs utenriks og sikkerhetspolitikk. Av særlig interesse her var presentasjonen av EUs såkalte strategiske kompass som er EUs overordnede strategi for organisasjonens forsvars- og sikkerhetssamarbeid.³ Det er åpenbart at EU både har ambisjoner om og vilje til å bli en signifikant aktør også hva gjelder europeisk sikkerhet.

Dag tre ble avsluttet med et svært interessant besøk til den norske delegasjonen til EU i «Norway House». Det er åpenbart at det har vært en rivende utvikling av EU siden Norges nei i 1994, og at ikke minst det sikkerhetspolitiske samarbeidet som skjer i EU også har betydning for Norge. Det ble gjennom de

presentasjoner vi mottok gitt en tydelig indikasjon på at innflytelse i EU krever nær deltakelse i de utredende og besluttede fora, og at det er utilstrekkelig med et delegasjonsbesøk i ny og ne.

Er dette så relevant for LMS? Mitt svar på dette er et åpenbart ja. Folk og Forsvars studietur til Brussel gir et godt innblikk i NATOs utvikling på overordnet nivå og om det europeiske sikkerhetspolitiske samarbeidet. Studieturen er egnet for alle med interesse for slike spørsmål og krever ikke allverdens forkunnskaper, selv om en viss innsikt nok er fordelaktig. Det er derfor min mening at LMS bør vurdere om vi skal «tilby» turen til utvalgte medlemmer. «Tilby» i anførsel fordi det er Folk og Forsvar som forestår uttaket. Kostnaden for LMS er en egenandel, i år 4 500 kr, samt evt reise og opphold til Gardermoen. Turen vil etter min mening kunne fungere godt som et rekrutterende element for LMS, og kan kanskje særlig rettes mot kadetter ved Luftkrigsskolen. Uansett var dette en utmerket andeling til faglig påfyll i en hyggelig sosial kontekst som trygt kan anbefales. ■

¹ <https://folkogforsvar.no/om-folk-og-forsvar/>

² <https://www.stratagem.no/endret-verden-endrer-nato/>

³ https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-eu-bolsters-its-work-security-and-defence_en

LMS ØRLAND UT AV MØLLPOSEN

Etter at LMS Ørland har ligget i møllpose i en årrekke, kan vi nå med glede meddele at det er blåst liv i organisasjonen. Rett nok har Jan Terje Hellemsbakken på fortjenstfullt vis svart på henvendelser og vært sekretariatets kontaktpunkt, men noen aktiviteten ut over det har det ikke vært.

TEKST: GEIR KJØSNES BRIG [P]

Høsten 2022 ble det tatt et initiativ med målsetning om å stable et interimsstyre på beina, og følgende sa ja til å delta: Oblt Tom Christiansen (leder), Geir Olav Kjosnes, Pål Talmo, Jan Terje Hellemsbakken og Tiril Bolstad.

Avdelingen har fått 34 nye medlemmer i perioden frem til i dag.

I 2023 ble det avholdt to foredragskvelder i Ørland kultursenter:

20. mars foredro oberstløytnant og professor Dag Henriksen og førsteamanuensis Lars Peder Haga, begge fra Luftkrigsskolen, over emnet «Krigen i Ukraina» med vekt på luftmilitære erfaringer og konsekvenser for Norge og resten av Norden. Et publikum på rundt 80 fikk del i innsiktsfulle analyser av krigens gang så langt.

20. november holdt oberst Martin «Tintin» Tesli, stasjons- og luftvingssjef,

foredrag med tittelen «132 luftving - 80 år. Fra Spitfire til F-35». Nærmere 200 tilhørere fikk del i luftvingens historie med vekt på krigsårene, det hele forbildelig formidlet av «Tintin».

22. mai 24 fikk vi besøk av førsteamanuensis Ole Jørgen Maaø, Luftkrigsskolen, som foredro over temaet luftvern, med erfaringene fra Ukraina som bakteppe, og med en vurdering av planene som forespeiles her i Norge. Til tross for en uvanlig varm og fin mai-dag møtte et 40-talls tilhørere opp til en tankevekkende og interessant gjennomgang av nær historie og mulig framtid.

Etter foredraget ble det avholdt et kort årsmøte hvor hovedsak var valg av styre. Petter Kjosnes ble valgt til leder, og med seg fikk han Tiril Bolstad, Torstein Braseth, Jan Terje Hellemsbakken og Sverre Stai. Styret vil arbeide for å øke både aktivitetsnivået og medlemsmassen i tiden fremover. ■

▲ Oberstløytnant Tom Christiansen, Leder LMS Ørland.
Foto: Privat

NYTT FRA VESLE SKAUGUM

Når dette leses i slutten av juni 2024, så er det ferieavvikling for de ansatte som drifter Vesle Skaugum. Men fra og med mandag 5. august er stedet klart for igjen å ta imot nye og gamle gjester resten av året.

TEKST OG FOTO: KJELL R. BUGGE

Det planlegges også, gledelig nok, å holde åpent i jule- og nyttårshelgen dersom interessen er til stede fra de besøkende.

Det er bare å bestille plasser på www.vesleskaugum.no.

Vesle Skaugums hjemmeside er under oppgradering. Et arbeid pågår nå med å samle inn korrekt informasjon slik at den nye versjonen kan presenteres i løpet av høsten 2024.

Styret i Vesle Skaugum Fondet har fått nye medlemmer og konstituerte seg på styremøte

7. mai i år. Styret består nå av følgende:

Geir Ebbe Strøm	Leder, valgt av styret
Thomas O. Harlem	Styremedlem, Stadig tjenestegjørende fra Luftforsvaret
Frank V. Løvingreen	Styremedlem, Stadig tjenestegjørende fra Luftforsvaret
Espen Gukild	Styremedlem, Veteran fra Luftmilitært Samfund
Jacob Are Opdal	Styremedlem, Veteran fra Luftmilitært Samfund
Eilev Pettersen	Styremedlem, Leder dugnadsgruppa
Kenneth Ovland	Varamedlem, Stadig tjenestegjørende fra Luftforsvaret
Anne Sofie Breistein	Varamedlem, Stadig tjenestegjørende fra Luftforsvaret
Thorleif Schjelderup	Varamedlem, Veteran fra Luftmilitært Samfund
Kjell R. Bugge	Varamedlem, Veteran fra Luftmilitært Samfund
Hans P. Narmo	Varamedlem, Dugnadsgruppa

Vedlikeholdssuke 1 i 2024 på Vesle Skaugum gjennomføres i tiden 3. – 7. juni 2024. Fokus vil da være på løpende vedlikehold, samt klargjøring for høstsesongen 2024.

Bjørnen Funny er en del av Luftforsvarets historiske arv. Den kom til Muskoka og Little Norway i 1942. Etter krigen kom den til Bardufoss flystasjon hvor den var fra 1945 – 1951. Den endte sine dager i Folkeparken i Harstad i 1953, og kom til Vesle Skaugum på Golsfjellet i utstoppet stand i 1982. Dette er nå mer enn 40 år siden, og hun begynner nå å bli noe «sliten» i pelsen. Derfor skal hun nå på en «ferie» som skal tilbringes hos Lågrinn Zoologiske

Preparasjon på Ål. Hun vil være tilbake på sin vante plass på Vesle Skaugum i løpet av august; i trappa ned mot «Little Norway» rommet,

Hammeren og Korset er en vevnad som kom over til Norge fra Canada i 1945. Hvorledes denne havnet i Canada og på Vesle Skaugum i Ontarioprovinsen vites ikke. Dette er en stor vevnad som kan knyttes til Gerhard Munthe (1849-1929) som var en norsk maler og dekorativ kunstner, og som viste interesse for eldre norsk tekstilkunst. Spesielt var det åklær og billedvev som fascinerte ham. I forbindelse med vedlikeholdssuka får vi besøk av en kurator fra Nasjonalmuseet. Vedkommende er en fagperson innen feltet design og kunsthåndverk, så da håper vi få noe mer kunnskaper om denne vevnaden.

VET DU AT VESLE SKAUGUM:

- Har priser som ligger under tilsvarende steder som Norges Turistforening drifter?
- Har eget badstueanlegg?
- Har en egen grillstue?
- Har to konferanserom med nødvendig utstyr?
- Har eget barutsalg med alle rettigheter?
- Har et ypperlig turterreng både sommer og vinter?
- Kan føre sin historie tilbake til Canada i 1942?
- Har Luftforsvarets historie fra 2. verdenskrig bokstavelig talt i og på veggene?

For mer informasjon om Vesle Skaugum gå inn på www.vesleskaugum.no ■

▲ **Bjørnen Funny** begynner nå å bli noe «sliten» i pelsen. Derfor skal hun nå på en «ferie» for å settes i stand. Foto: Kjell R. Bugge

▲ **Hammeren og Korset**, en vevnad fra Canada.

Foto: Kjell R. Bugge

▲ Statsminister Jonas Gahr Støre i samtale med en ansatt i Luftvern bataljonen, april 2024.

Foto: Ole Andreas Vekve/Forsvaret

LMS FØLGER OPP LANGTIDSPLANEN

LMS har vært aktive i forhold til den fremlagte Langtidsplanen (LTP). Vi har gitt skriftlig innspill til Komiteen og LMS deltatt på høringen i Stortinget i april.

TEKST: BRIG (P) ØYVIND K. STRANDMAN

Ivårt skriftlige innspill fokuserte vi på luftvern, droner, personell og kompetanse. I den muntlige høringen er det kun 3 min til disposisjon og de tre minuttene går fort. Heldigvis var det avsatt tid til spørsmål i etterkant hvor vi fikk anledning til å utdype LMS sine synspunkter på en mer grundig måte.

Her følger utdraget av LMS «sin taletid» på den muntlige høringen:

«Forsvarsløftet er et godt utgangspunkt ift å beskytte Norge mot lufttrusler. Her foreslås en betydelig styrking av NASAMS. Behovet for luftvern kan ikke overvurderes. De pågående konflikter er et klart bevis.

LMS ser imidlertid to utfordringer:

Har Norge ambisjon om å forsvare viktig infrastruktur, befolkningsentra og mottaksområder, også mot ballistiske missiler, er ett langtrekkende system ikke nok.

Videre savnes et kortholdssystem til forsvar mot mindre og rimeligere droner. Å bekjempe små droner med dyre missiler er ikke kosteffektivt.

I Forsvarsløftet står det, sitat «Evenes, Ørland og Rygge skal ha høy oppsetningsgrad og korte klartider» videre «Ørland og Evenes skal øke kapasiteten for å understøtte en styrking av luftvernet». Sitat slutt.

Hvor ble det av Rygge?

Luftvernet må være gruppert der det er tenkt brukt – det er for sent å deployere når situasjonen tilspisser seg. Dessuten kan det eskalere konflikten. Videre må fredsorganisa-

sjonen være lik krigsorganisasjonen – det betyr at det må være krigsorganisasjonen som er styrende for hvordan fredsforsvaret organiseres, ref FSJ.

Den foreslåtte styrkingen av NASAMS muliggjør god beskyttelse for de 3 basene hvor F-35 skal operere. To batterier på hver av de tre basene muliggjør også forsvar av omkringliggende områder med viktig infrastruktur og allierte mottaksområder.

RYGGES BETYDNING MÅ IKKE UNDERVURDERES

USA investerer stort på Rygge for blant annet å kunne operere verdens mest avanserte kampfly derfra. Vil amerikanske styrker operere fra Rygge uten beskyttelse? Vil USA komme med eget luftvern underlagt amerikansk kontroll? Vil det være politisk akseptabelt?

DAGENS PERSONELLSITUASJON ER KRITISK

Personellopptrappingsplanen møter ikke avgangsraten. En økning på 400 årsverk pr år i årene fremover er for lite når vi vet at bare i 2023 sluttet 700 personell. Fokus må i større grad være på å beholde personellet.

Geografi er en viktig faktor for å rekruttere og beholde. Operativ kritisk virksomhet må ofte være lokalisert til områder hvor det kan være utfordrende å beholde personell over tid. Derimot er det fullt mulig å lokalisere utdannings- og kompetansesentra i områder hvor personell ønsker å bli.

Historisk har Forsvaret hatt et vel ansett utdanningssystem – livslang læring var et «kvalitetsstempel». Med implementeringen av Utdanningsreformen i 2018 – mot FSJ anbefaling – ble dette «stemplet» fjernet.

Tidligere brukte man 6 år fra rekrutt til offiser mot kun 3 år i dag. Og hvor attraktivt er det å vente i nærmere 12 år før man kan ta en master? Fra å være en utdanningsinstitusjon for Forsvaret er nå Forsvarets krigsskoler blitt et springbrett til sivil karriere.

Merkevaren, Befallsskolen - toårig etatsutdannelse - er erstattet av et 3 måneders kurs. Det er på ingen måte tilfredsstillende. Hæren har innsett dette og har innført Hærens lagførerskole som til forveksling ligner den gamle befallsskolen.

Et attraktivt og forutsigbart utdanningssystem med livslang læring vil være et godt beholdertiltak.

Jeg skulle gjerne også snakket litt om teknologi, det ga ikke 3 min rom for, men det jeg kan si er at:

Fremtidens kriger kan ikke vinnes med gårsdagens teknologi.

Droner i alle domener representerer fremtidens våpensystem.

Dette ser vi daglig i pågående konflikter. For eksempel har Ukraina uten en marine senket ca 1/3 av Russlands Svartehavsflåte ved hjelp av maritime droner på- og under havoverflaten.

Det er ikke å forvente at komiteen skal finne på «egne kapasiteter» som ikke er beskrevet i Forsvarskommisjonen eller i FMR. Den teknologiske utviklingen med blant annet innføring av KI går nå så fort at det som var relevant for et par år siden kan være mindre relevant i dag. Med en tidshorisont på 12 år er det vanskelig å «treffe riktig». ■

UTNEVNELSER

Generalmajor Rolf Folland ble 14 juni 2024 utnevnt til general-løytnant i Luftforsvaret med beordring i stilling som sjef for Militærmisjonen i Brussel. Han tiltrer fra det tidspunkt Forsvarsdepartementet bestemmer. Rolf Folland har vært sjef for Luftforsvaret siden 2021.

Foto: Torgeir Haugaard/
Forsvaret

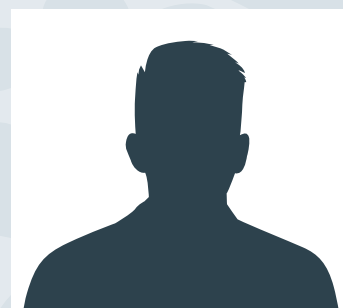
Oberst Eirik Kvarv Guldvog ble 7 juni 2024 utnevnt til brigader i Luftforsvaret med beordring i stilling som Deputy Chief of Staff Support ved Forsvarets operative hovedkvarter i Bodø. Guldvog har nylig avsluttet et år ved National Defence University i Washington DC og før dette var han sjef for 133 Luftving på Evenes flystasjon.

Foto: Torbjørn Kjosvold/
Forsvaret

Oberst Martin Thu Tesli ble 7 juni 2024 utnevnt til brigader i Luftforsvaret med beordring i stilling som nestkommanderende og stabssjef for Forsvarets spesialstyrker. Martin «Tin-Tin» Tesli kommer fra stillingen som sjef for 132 Luftving på Ørland flystasjon.

Foto: Ole Andreas Vekve/
Forsvaret

Oberst Kåre Haugen ble 14 juni 2024 utnevnt til brigader i Luftforsvaret med beordring i stilling som leder Investeringsavdelingen i Forsvarsstaben.

Kåre Haugen kommer fra stilling som prosjektansvarlig i Forsvarsmateriell IKT-systemer.

LMS gratulerer!

KONGSBERG

ONE SYSTEM

- TO GROW WITH

MIX OF MISSILES

- FOR MISSION FLEXIBILITY

EVOLUTION CONTINUES

- APPROACHING FULL SPECTRUM AIR DEFENCE

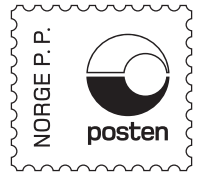
AIM-120 AMRAAM

AMRAAM Extended Range (ER)

AIM-9X Sidewinder

www.kongsberg.com

NASAMS
Air Defence System

KONGSBERG

JSM

Joint Strike Missile

PRECISION STRIKE SEA & LAND

KONGSBERG
provides state of
the art missiles
for the future